13761/8

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/b22038358

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

4.2600

DE

ZIEKTE

DER

GELEERDEN,

DOOR

Mr. WILLEM BILDERDIJK.

Τις γδ ἀοιδος, ἱις ὁ χειροτεχνης
Ἰατοριας, ὁς Ϝηνδ'' ἀτην
——— καταληλησει;

Gedrukt ten voordeele der Stad LEYDEN.

TE AMSTERDAM EN 's GRAVENHAGE, BIJ

JOHANNES ALLART EN DE GEBR. VAN CLEEF.

MDCCCVII.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage

Leyden K. B.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

A A N

'sLANDS HOOGE SCHOOL

TE LEYDEN.

't Verſtandloos vee, dat zonder leven leeft,
Vergeet', veracht', de ſpeen waar 't aan gezogen,
Waar 't levensſap uit ingeademd heeft;
Mijn hart herdenkt zijn eerſte nektartoogen.
Het voelt, het ſmaakt, die Moederlijke borst,
(Dien boezem, waard den mond der Zanggodesſen)
Waaraan mijn jeugd haar heete letterdorst
Zoo onbepaald, zoo onverdeeld mocht leſchen!

ô Voedſteres, wie ik mijn aanzijn dank',
(Geen aardſche vonk van laag en dierlijk leven,
Maar Godenlicht en echten levensſprank,
En wat met ons onvatbaar is te ſneven!)
Gy, Leydsch Atheen, dat op uw' eedlen ſchoot
Europaas roem gewiegd hebt en gekoeſterd,
Dat Koningen de melk der wijsheid boodt,
Gy hebt ook my met tederheid gevoedſterd.
Mijn oog verblindt van al de majesteit,
Die, uit uw' ſchoot, die uit uw lauwergaarde,
Die, aan uw hand en leiband opgeleid,
Een' nieuwen dag moest ſcheppen over de aarde!
Wat Heldendrom, die by uw zonen haalt,
ô Koestrares? Wat aardſche Godentempel,
Wiens heilig dak niet met uw gaven praalt;
Wiens prieſtrenrei niet neêrknielt voor uw' drempel?
De Rhijn verheft dat achtbaar hoofd niet meer,
Dat eer zoo fier zich ophief uit zijn baren;
Maar Leydens wal, zijne onverganklijke eer,
Vertroost hem nog in zoo veel zielsbezwaren.

Hoe

Hoe lekt zijn ſtroom, terwijl hy zeewaart ſpoedt,
Uw heiligdom! hoe kromt hy door uw muren
ô Leydſche wal, met kabbelenden vloed,
En ſchept vermaak uw tempelburcht te ſchuren!
Mijn boezem juicht, na zoo veel jaren wee,
In uwen arm het leven weêr te vinden;
Mijn wrakke boot te meeren aan uw reê,
Geen ſpeeltuig meer van dwarlende onweêrwinden.
Begroet ik thands mijn blijde Haardſteêgoôn,
Ontfang gy ook dit wierook van mijn handen!
Het koomt u toe van uwen Voedſterzoon,
Die de uwe bleef ook aan de verſte ſtranden.
Nooit boog zijn knie in 't woest Hercynisch woud,
By trotſchen Brit, of Fin, of Samojeden,
Of waar de Waan haar afgodszetels bouwt,
Voor ijdlen damp van dartle nieuwigheden.
Hy was Bataaf, waar ſtorm of lot hem joeg;
Hy dorst uw' roem met mond en pen verbreiden;
En 't aardrijk boog, waar hy uw glorie droeg,
Den ſtuggen hals voor 't ongelijkbaar Leyden.

Bataafſche jeugd! gevoelt ge wat het zij,
In ballingſchap en onuitſpreekbre plagen,
In nood en dwang, door hof en woeſteny,
Het Vaderland in 't harte meê te dragen?
Zoo doet een borst, van 't Hollandsch bloed doorſtraald;
Het Vaderland! zie daar haar roem en luiſter!
Zy ademt vrij, zoo lang zy ademhaalt,
En denkt en ſpreekt, in ſpijt van ban en kluiſter.
Zie daar den glans der Vaderlandſche deugd,
Die uit uw borst, ô Leydſche Pallas, welde!
Wie haar verzaakt, in haar zich niet verheugt,
De tong verga, die ooit zijn' naam vermelde!
ô Brei die deugd, brei kennis uit, en bloei,
(Het wuft geval moog aarde en lucht beroeren!)
Zoo lang de Rhijn, langs welk een' boord hy vloei',
Eén droppel heeft om naar uw duin te voeren.
Mijn Cyther legt zich voor uw voeten neêr;
Aanvaard haar zang: hy zij u toegeheiligd!
Waar is op aard verblijf of ſchuilplaats meer,
Zoo Pallas ſchild haar Leerling niet beveiligt!

Be-

Beveiligt? — neen! geene afgunst grimt my aan:
Mijn Vaderland beandwoordt aan zijn' Dichter.
Het voelt zijn hart in al zijn tonen ſlaan,
En is voor hem geen ongenadig Richter.
Zijn gunst heeft my, van de eerſte kindsheid af,
Op 't pad geleid, waar duizenden bezweken:
Ze ontviel my nooit; en op den rand van 't graf
Zal ze ook dit uur den Grijzaart niet ontbreken.
Tuige echter, tuig' van mijne erkentenis
Dit nietig pand! — ach! fletſe najaarvruchten!
('t Is alles wat mijn' winter over is)
En, met dit pand, de vurigſte aller zuchten!
Maar durve ik u . . .? ô Ja, mijn veldgebloemt'
Is uit uw tuin, geen' vreemden grond, gelezen.
En, wie de gift om haar geringheid doemt,
Zy volgt het hart: dit moog haar tytel wezen!
De Staatzucht pronk' met muur- of legerkrans,
Met wapenroof en bloedige banieren;
Geen lauwerblaân omhult een rijker glans,
Dan die uw hoofd, 't gehelmde hoofd, verſieren.

Mijn hand (ô neen) onteert hunn' luiſter niet,
Haar dorrend loof kan uw' lauwrier niet tooien;
Doch moog het kruid, dat zy ten offer biedt,
Den drempel van uw heiligdom beſtrooien!

Slachtmaand 1806. *BILDERDIJK.*

VOOR-

VOORBERICHT.

Die weet wat Poezy is, zal hier geene uitvoerige Verhandeling, waarin de Geneeskunst zich uitput, verwachten: Die den aart van het Leerdicht kent, geenen zoodadanigen Dichttoon, als hy in een Heldendicht vorderen mocht. Eene matige rijkheid van verbeelding kan met die naauwkeurigheid van voorſtelling en uitdrukking gepaard gaan, welke de Taal waarin wy ſchrijven, of aanbiedt, of toelaat. Wie meer verlangt, voor dien had ik veellicht eenmaal kunnen ſchrijven; thands kan ik het niet. Hy, wien de perken, waarin mijn verzwakte geest zich thands opgeſloten vindt, te naauw zijn, beklage my: die wien zy voldoen kunnen, vermeide er zich in! —— Vaartwel.

* * *

MANILIUS ASTRONOM. LIB. II.

Omnis ad accesſus Heliconis ſemita trita est,
Et jam confuſi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
Integra quaeramus rorantes prata per herbas,
Undamque occultis meditantem murmur in antris,
Quam neque durato gustarunt ore volucres,
Ipſe nec aethereo Phoebus libaverit igne.
Nostra loquar. Nulli vatum debebimus orſa;
Nec furtum, ſed opus veniet; ſoloque volamus
In coelum curſu; priva rate pellimus undas.

* * *

Geen voetſpoor naar Parnas, of 't pad is platgetreên;
De bronnen vloten tot een waterpoel in een,
Daar alles zich verdringt om 't drabbig vocht te leppen:
Wat zouden we in den hoop onzuivre teugen ſcheppen?
Neen, zoeken we ons veeleer eene onbezochte beemd,
Eene ader, die voor 't eerst met ruiſchen aanvang neemt,
In afgelegen rots voor 't volksgewoel beveiligd,
Nog door geen ſnavelſpits van nachtgeſpuis ontheiligd,
Nog frisch en ongerept van 't blaakren van de zon!
Ja, oopnen we ons in 't hart eene ontoegangbre bron!
Geen Dichter borge ons ſtof! geen heimlijk opgevangen,
Geen nagebootſte kunst make aanſpraak op mijn zangen!
Verheffen we ons alleen door 't eenzaam hemelſpoor,
En ſneve onze eigen hulk een nieuwe zeeplasch door!

I N H O U D.

EERSTE ZANG.

INLEIDING EN VOORBEREIDING.

Voorſtelling des Onderwerps;
Aanroeping.
Toewijding, aan de Jonglingſchap, zich op wetenſchap toeleggende; aan den lijdenden ouderdom. Bladz. 3 tot 5.
De hooge Heldentoon afgewezen. 6.
Menigte van kwalen, en haar oorſprong. 7.
Waarom de mensch vatbaar voor lijden? 8.
't Lichaam door alles vernielbaar. — *De* PIJN *is* TER WAARSCHOUWING *van 't aandoende kwaad.* 8 tot 10. — *Uitbreiding.* — *Lof van de pijn.* 11, 12.
Tafereel uit de Oudheid: de Veldgod. Dit toegepast. 13 tot 15.
De eerſte graad van 't gevoel der ongeſteldheid, niet te veronachtzamen. — *Gevolg van zulke verwaarloozing* — *vergrooting van 't leed;* — *'t geen dan* POGING *in 't lichaam verwekt* om het UIT TE DRIJVEN. 15 tot 18. — *Hoe?* — *Voorbeelden: krimping, uitſtorting van vochten, etterming, ontſteking, koorts.* — *Hippocrates bevestigd.* 18, 19.
Verkeerde Geneeswijze veroordeeld. — GENEESKUNST, de Natuur te VOLGEN; *niet, te willen* DWINGEN. 20.
Ongeneeslijke kwalen — *voor te komen.* — *Gelijkenis.* — *Toeneming van 't kwaad, en* — *opwekking tot tijdige maatregelen.* 20 tot 22.

Doch

Doch nooit te wanhopen aan genezing. 23.
't Onderwerp nader bepaald. 24.

TWEEDE ZANG.

OORSPRONG EN AART DEZER ZIEKTE.

Ware KENNIS, *kennis door de oorzaak.* — *Zij rust op de* Ondervinding; — *uit welke de* Wetenschap. 27 tot 29.
Aanroeping der Ontleedkunst; — *niet tot verklaring van de verhevener Physiologie — of ter beslissing van het verschil van Systema tusschen de Geleerden.* — *Noch ook tot volkomen uitlegging der Dierlijke huishouding; — maar alleen tot ontdekking der eerste beginselen.* 29 tot 31.
De KLIEREN en hare werking — *door voorbeelden opgehelderd.* 31, 32.
't Werktuig van het denken ook stoflijk en vermoeibaar. 33.
De VERMOEIING *verklaard als uitputting.* — *Die op allen arbeid volgt, zwaar of gering.* — *Ook op het vermaak.* — *En, met één woord, op alles.* 34 tot 36.
Toepassing hiervan op het werktuig van 't denken, de hersens. — *Waar van, als werktuig, zelfs het denkvermogen afhangt.* — *Uitbreiding.* — 36, 37.
Aart van het lichaam: — *verspilde vochten steeds te herstellen* — *tot geheele uitputting des lichaams toe.* 37.
Voorbeelden, in den Wellustige: — *in de zogende Voedster:* — *in de speekselverkwisting der Tabakrookeren.* 38 tot 40.

Na-

Nadere verklaring. — *Ieder vocht wordt afgeſcheiden uit het bloed.* — *Gelijkenis ter opheldering.* 42, 43.

Te groote verſlinding van een, brengt algemeen gebreklijden te weeg. — *Toepaſſing. Wegneming der voeding:* — *verwoesting van 't werktuig-zelf, door de prikkeling:* — *ontaarting der vochten* — *en van de geheelheid des bloeds.* 43, 44.

Dit te erger in de herſenen, — *om derzelver algemeene beheerſching van alle de deelen des lichaams.* — *Van waar dan ook alle de toevallen die deze ziekte meêbrengt.* — *Beſchrijving derzelven.* 45, 46.

Overgang tot den Derden Zang.

DERDE ZANG.

ALGEMEEN OVERZICHT DER ZIEKTEN.

Verſchijning. Allegorien ——

a) *van de heete ziekten;*

b) *de afgaande koortſen,*

c) *de ſleepziekten;* — *en de ſchriklijke toevallen van dezen.* 55 tot 59.

Afdaling in den Afgrond. — *Voorburg der Helle:* — *vervuld met allerlei Zedelijke en Lichaamskwalen.* 59 tot 61.

De Pijnen, — *van allerlei grootte en gedaante.* — *Hare veranderlijkheid,* — *menigte; hare werking, in ſtekingen, klemmingen. benaauwdheden, ſcheuringen, kloppingen, ſtikkingen, gloed, koude, enz. te doen gevoelen.* — *Gelijkenis.* — *Wijders ha-*

hare ſamenhooping, vermenging, voortteling van nieuwe pijnen. 61 tot 65. — *En by welke geene door Dwingelanden uitgedachte foltering haalt.* Ald.

Nieuwe Verſchijning, die de plaats der eerſte inneemt. — *De verbeelding ſchept, in den Afgrond, Razernyen, als aanſtookſters tot, en wreekſters van zedelijk kwaad; en plaatst daar, even zoo, den oorſprong der Ziekten, en der onheilen van 't Lotgeval.* — *Doch ons hart is oorſprong van 't zedelijk* — *'t lichaam, van 't lichaamlijk leed;* — *en de Voorzienigheid doet wel in de uitdeeling van 't lot.* 66, 67.

Uitbreiding — *en te rug brenging op het lichaam, als oorſprong der Ziekten.* 67.

Beſmettingen van buiten in de lucht — *ſchaving, kwetſing* — *ſpijs, artſenyen, vergiften* — *hebben plaats als oorzaken van Ziekten.* — *Voorbeelden.* 68.

Dan deze zijn weinig, — *en behoefden ons niet te ſchaden;* — *maar het lichaam, onverdorven zijnde, zou ze afweeren;* — *en hoe?* — *Doch de eerdere verderving des lichaams plant zich over.* — *Voorbeelden.* — *Oorſpronklijke ſtaat des lichaams.* — *Tegenwoordige, in zijn verval:* — *waaruit voortbrenging van ouderdom* — *en natuurlijke dood.* 68, 69, 70.

Even zoo de ziekten, uit bederf van vocht, en — *ongeſteldheid der vezelen.* — *Samenhang der deelen.* — *Waaruit de verklaring der Ziekten en ongemakken.* 71, 72.

Kort te rugzicht op de Allegorie van dezen Zang. 72.

Dronkenſchap der verbeelding, de aart der Poëzy, en Beſluit van dezen Zang.

VIER-

VIERDE ZANG.

DE GEZONDHEID

is uit geen goud of Scheikunſtige bewerking te putten. 79 tot 82.

Het dierlijk leven waar in beſta? — *Staat van gezondheid.* 81, 82.

De ſtaat van gezondheid is één; maar hare afdwalingen zijn oneindig; — *en beſtaan in het verbreken van 't evenwicht der ſamenſtemming,* — *waardoor de geheele Schepping in ſtand wordt gehouden:* — *gelijk ook de kleene wareld, de mensch.* 83, 84.

GENEZEN *is het herſtellen van dat evenwicht.* — *Geen Panaceën!* — *Maar de oorzaak des kwaads weg te nemen!* 84, 85.

Oorzaak onzer ziekte in 't brein: — *doch haar werking, algemeen,* — *door de zenuw.* — *Gevolg van de te groote aandoenlijkheid der zenuw, en* — *hare uitwerking op de gantſche huishouding des lichaams.* 85 tot 87. — *Uitbreiding.* Ald.

Maar by de vermoeiing des breins komen nog andere oorzaken in den Geleerde. 87, 88.

Noodwendigheid der ſex res non naturales. — *Dezen verklaard, en hare dienſten aan 't lichaam.* 88 tot 90.

De Geleerde ſchuldig aan vergrijp omtrent die allen. Ald.

Een te ſterke trek in den mensch verſlindt alle anderen, en vernielt hem. 91.

Toepaſſing daarvan; — *inzonderheid op den ſlaap;*

op de lucht;
de ſpijs en drank; 91 en volgg.
de lichaamsbeweging; 93. volgg.
de gemoedsbewegingen. 95.
't kwaad der apathie; — der zielskwellingen van velerlei aart; — en der onttrekking aan de genoegens. 95 tot 98.
's Dichters zelfbeſchuldiging. 98 tot 100.
Samentrekking van het voorgaande. — Toeſpeling op den kennisboom en Adams val. — Beſtemming des menſchen — niet tot Geleerde of Kunſtenaar, maar tot mensch. 100 tot 102.
Geneeskunst kan tegen geen' zelfmoord. 102 volgg.
Overgang tot den Vijfden Zang.

VIJFDE ZANG.

GENEZING.

De Ziekte in haar Wezen aan te tasten, ongeacht zwervende toevallen. (Waarop ſteunt de algemeene genezing.) 107.
De breinverzwakking twijfelachtig in andere ziekten, — voortgekomen uit weelde, ledigheid, overdaad; gebrek; geweldige bloedſtortingen, of afvloeiingen van andere vochten; — waarvan voorbeelden: — uit kwalijk behandelde morbi acuti, *uit* morbi chronici *van allerlei aart. — En waarom dan twijfelachtig? — Voorbeelden. —*

Doch

Doch in ons geval zeker, uit haar ontſtaan-zelf. 108 tot 110.
Gelijkenis — en aanmaning om der Ziekte alles te onttrekken wat iets tot haar kan toebrengen. 110, 111.
A) ONTHOUDING *van letteroefening, noodzakelijk.* — Uitſpanning *te zoeken in den Muzyk; — maar geen zang of fluitſpel. — Vriendenkout; — maar geen lastige bezoeken, die afmattend zijn voor den geest.* 112, 113.
VERMIJDING *van bekommering. Die alles in de Natuur van zich weert; de mensch-alleen toelaat. — Waar toe behoort — zuiverheid van Gewcten; — Godsdienst; — achtgeving op huisbelangen, — op zaken die 't lichaam roeren, ſierlijkheid, enz.* 113 volgg.
Huislijke genoegens; — die van 't Landleven; — 't genot der Lucht, — maar met vermijding van de middaghitte. —
Eigen handgebaar, van tuinery; boekbinden; kunstoefening; houthakken, enz. — Vooral wandeling; en te paardrijden. 113 tot 116.
ONTHOUDING *van verkeerd voedſel. Van raauwe en windenverwekkende ſpijzen; hare — uitwerkſels. — Van aangezette wijnen en ſterke dranken. — Van Thee- en Koffydrank. — Hun werking.* 116 tot 119.
De Huwlijksplicht niet volſtrekt ſchadelijk; — maar wanneer? 119.
Algemeene regel van onthouding. — Echter geen te enge leefregel te houden, als in een heete ziekte. 120.
Dierlijk voedſel. — Geen ſpeceryen. — Somtijds ook wat

ruimer tafel. — Dit echter niet dan na vooraf-gegaan ſterken der ingewanden. Ald.

B) *By onthouding moet* WERKELIJKE GENEZING *komen. — Beſtaande*

a) *in* zuivering *der eerſte wegen,*
waarmeé de verbetering der vochten gepaard gaat. En

b) verſterking. — *Gelijkenis.* 121 tot 123.

In de ONTLASTING *wel acht te geven op 't middel. — Kwade uitwerking der te vinnige middelen en te ſterke ontlastingen. — Voorbeelden. — Die verklaard. — Hoe te ontlasten, en keus der middelen.* 123, 124.

Verſtoppingen in regione hypochondriaca, *milt, lever, nier; die ſomtijds ſterker prikkeling vorderen. — Middelen in dat geval. — Deze aan onkundigen voor te ſtellen, gevaarlijk.* 125.

Doch zulke verſtoppingen zijn er niet altijd. — Zy wijken ook voor de algemeene heeling; — (voorbeelden.) — Zoo er ſlechts geene verhardingen zijn. — Doch die maken dan eene ziekte op zich zelfs, en behooren tot onzen taak niet. 126, 127.

VERSTERKING *wat niet zij? — Gevaar der zoogenoemde verſterkmiddelen. — Wat zy wel zij? — Hoe zy te weeg worde gebracht? — Krachten van 't* bitter, *en deszelfs werking. — Verſcheidenheid van middelen, daaruit genezingskracht ontleenende.* 127 volgg.

In 't bijzonder mede de Kinabast. Ald.

Het Staal. — Hoe? 129.

Het

Het gebruik der voorgeſtelde middelen te regelen door de Geneeskunst. 130. *En*

Overgang ter beſchouwing der ongemakken, die by de Algemeene Genezing ſomtijds byzondere middelen verderen.

ZESDE ZANG.

Alexander in den ſlag van Arbela 135.

Toepaſſing op den Arts. 136. *Doch niet te min aan*

BYZONDERE *TOEVALLEN ſomwijlen* TE HULP TE KOMEN. — *Als, hartvang, krampen, zware hoofdpijnen.* 137.

Beſchrijving van de velden van Enna.

Onderaardſche winden door dampen veroorzaakt. — Hoe verwekt? — Hun geweld en uitwerking. — Toepaſſing op 't menſchelijk lichaam. 138 tot 140.

In OPZETTINGEN VAN WINDEN, *middelen. — Natuurlijke. — Scheikunſtige. — Uitwendige.* 140 tot 143.

In den uiterſten nood de Opium. — Deszelfs lof, — gevaarlijk misbruik, en uitwerking. Ald.

Waarſchouwing. 144.

HARTVANG. — *Zijn gevaarlijkheid.* 145, 146. — *Oudtijds de aderlating algemeen in dit toeval. — Gevolg daar van, en — waarſchouwing. — Andere middelen en welke?* Ald. — *Afwending.* 147.

HOOFDPIJNEN. — *Dezen boven alles te duchten. — De Oudheid kende onze pijnen niet, en waarom?* 148 *en* volgg.

Driërlei oorzaken van deze Hoofdpijnen:
a) *Ophooping des bloeds.*
b) *Aandoening van de maag, die krampen in de herſens werkt.*
c) *Ledigheid van 't hoofd.* 149, 150.
Deze oorzaken te onderſcheiden. — De herſtelling van den geregelden omloop des bloeds hier noodwendig — door uitwendige prikkling en aftrekking.
ſpoeling van 't ingewand,
andere middelen. 150 tot 152.
In ledigheid van 't hoofd, middelen. — Waarſchouwing tot voorkoming. — Onthouding. — Behoefte, tijdig te voldoen. 152. *— Ook dit omtrent den arme in acht te nemen.* 153.
Gebrek aan ſlaap, en 't gevolg daarvan.
Dolheid, of
Beroerte. 153.
Beroerte, wat? 154. *Dolheid en kindsheid.* 155.
De ſlaap is niet te geven — door artſenyen. — Uitwerking des Opiums in volſtrekte ſlaaploosheid. — Bedwelming gevaarlijk. — De ſlaap hangt af van den geregelden of ongeregelden loop des bloeds. 156 tot 158.
De Geneeskunst kan de Natuur ſteunen; maar niet herſtellen, als zy te niet is. Ald.
De Dochters van Pelias — door betrouwen op toovery — tappen hunn' Vader het bloed af, — en wachten vergeefs op de jeugdvernieuwende ſappen. 159 tot 162.
BESLUIT. 162.

VOOR-

VOORAFSPRAAK,

BY DE VOORLEZING DES DICHTSTUKS EN DE VERGADERING DER MAATSCHAPPY VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, AFDEELING LEYDEN.

* * *

By 't klateren der ſchorre Krijgstrompet,
Het hol gebrom van rommelende trommen,
En 't dof galop van 't brieſchende genet,
Den Oorlogstoon zeeghaftig na te brommen: —
Dit vordert kracht en jeugdig bruiſchend bloed
In ruime borst en forsgeſpannen longen;
Maar ach! mijn jeugd verdween met kracht en moed;
Mijn hart is flaauw; mijn adem, afgezongen!
Wel aan! men grijp' de ſchelle herdersfluit!
Haar malſcher toon heeft min gevaars te ontmoeten:
Haar zacht, haar zoet, haar doedelend geluid,
De trippelmaat der vluggerepte voeten,
Wanneer het West in zoele Lentelucht
Door beuken ruischt, door esch en popelblaâren,
En 't ſchomm'lend bosch van mingeneuchten zucht,
Zijn meer geſchikt voor ſlapgeſtemde ſnaren.

Mijn

Mijn Cyther, neen! de hand vermeet zich niet
Het geen het hart niet langer kan gevoelen!
Het vinkjen fluit' in 't lieflijk zuizend riet;
De vorsch rikkikt in 't flijm der modderpoelen.
Der jeugd betaamt fchalmei en rinkelbom:
Haar lacht de vreugd, de gunst der Piëriden:
Dan ach! wat heeft mijn bevende ouderdom,
ô Vriendenfchaar, uw aandacht aan te bieden?
Ach! vergt zijn' druk geen blijde tonen af;
Het Herfstgetij' geen Lenteviolieren!
Men ftrooit de bloem op 't dor en eenzaam graf,
Maar 't geeft er geen om disch of hoofd te fieren.
Mij gaapt het aan, van weedom afgepijnd ——
En echter, ja, mijn Zang moet voor u vloeien!
Gy wilt het dus, hoe zeer mijn Dichtaâr kwijnt;
En zou mijn borst op dezen wensch niet gloeien!
Zy doet het. Doch geen zangdrift vlamt haar aan:
Indien zy gloeit, zy gloeit van onvermogen.
De fchaamtedrift die haar van angst doet flaan,
Zie daar de vlam die flikkert in mijne oogen!
Verwacht dus niet, dan ftroef en kruipend Dicht,
En wat alleen mijn zwakte nog kan voegen.

De

De Minnaar zingt van Cytheréaas wicht!
En ik, ik zing mijn geestverteerend zwoegen.
Hy 't lieflijk oog, waar uit zijn lijden ſproot;
En ik, de bron van mijne ontzetbre plagen:
Hy, minnetroost in zijn Geliefdes ſchoot;
Ik, artzeny die 's levens pijn doet dragen. —
Ge ontzet u? Neen; ook mijn vervlogen jeugd
Mocht roos en myrth voor lieve maagden ſtrooien:
Vergeef, vergeef, ô 's levens zoetſte vreugd,
Indien wy thands den zwarten tabbaart plooien!
Apol doscht hier geen herderlijk gewaad,
Maar 't ſtijve kleed der Péans en Galenen:
Zijn Cyther ſpreekt de taal van Hippocraat,
En zal met ons aan 't angſtig ziekbed ſtenen.
Hoe! is hy niet de God der artſeny?
En zou zijn Lier der kranken noodhulp ſchuwen?
Mijn vrienden, neen. Rechtaarde Poëzy
Weet Dichtergeest aan ſchraler ſtof te huwen.
Geen veld is dor, waar Dichtkunst zich vertreedt.
Het bloemtjen wast, waar ſlechts haar voeten drukken!
En, zoo de hand den echten toongreep weet,
Ook wat verſcheurt, kan ſtreelen en verrukken.

Voor my, bewust hoe min my overſchiet
Van 't zangrig vuur! hoe zeer mijn vingers beven! —
Mishaagt u licht de ſtroefheid van mijn lied,
Het moog voor 't minst mijn zucht getuignis geven.
Mijn zucht —! Gy kent, gewis, mijn Vaderland,
Gy kent die zucht, die ſteeds mijn borst mocht blaken:
Vergeeft om 't hart den misſlag van de hand!
Een gunſtig oor zal, wat my faalt, volmaken.

INTEEKENAARS.

Z. M. DE KONING VAN HOLLAND,

VOOR HONDERD EXEMPLAREN.

DE HEEREN

A.

R. Arntzenius, in *den Haag*.
H. M. Baron van Aylva, *ald.*
P. Ameshoff, te *Amſterdam*.
S. Alter, te *Utrecht*.
C. van der Aa, *ald.*
S. H. Anemaat, P.z.
J. L. Augustini, te *Haarlem*, 3 Ex.
Mevr. A. van der Aar de Sterke, Wed. 's Graveſande, te *Delft*.
J. M. J. Aanſorgh, te *Utrecht*.
A. van Adrichem, te *Breda*.
M. L. H. Anemaat.
Schild Aanſorg, te *Leyden*.
J. Allart, te *Amſterdam*.

B.

H. A. Bollard, in *den Haag*.
H Cato Byvanck, *ald.*
C. van Boetzelaar, *ald.*
P. van Buren, *ald.*
J. van Burgh, *ald.*
Iſaac Bousquet, te *Delft*.
Busch, in *den Haag*.
A. H. Brouwer, *ald.*
B. J. Berkhoff, te *Leyden*.
J. A. Brand, *ald.*
Van der Bank, te *Dordrecht*.
J. Blanken, Jansz., in *den Haag*.
A. Blanken, Jansz., te *Gouda*.
Busſingh, *ald.*
N. J. Baake, in *den Haag*.
J. Bosſcha, *ald.*
H. van Berkel, *ald.*
Wykerheld Bisdom, te *Leyden*.
J. J. B., te *Middelburg*, voor het Leescollegie, *Tot verbetering van 't verſtand en het hart*.
K. Bliek van den Kreke, te *Middelburg*.
M. Bodisco, te *Haarlem*, voor het Leesgezelſchap.
D. B., *ald.*, voor het Leesgezelſchap.
M. J. van Bolhuis, in Comp., te *Groningen*, 4 Ex.
S. van Benthem, te *Middelburg*.
L. L. Boom, *ald.*
J. Ten Brink, G.z. te *Amſterdam*, 6 Ex.
J. Brugman, qq. te *Weſtzaandam*.
W. Brave, te *Amſterdam*, 5 Ex.
J. C. Bendorp, te *Dort*, voor het Gezelſchap.

W.

INTEEKENAAREN.

W. J. de Bruin de Neeve, *ald.*, voor het Gezelſchap.
C. Brandenburg, te *Zaandyk*, 2 Ex.
P. W. van den Boogaard, te *Delft*.
Jean Bousquet, *id.*
P. C. du Bois, te *Schiedam*.
J. Burgerhoudt, *id.*
A. J. Bongardt, te *Haarlem*.
F. Bohn, *id.*
P. Beelaarts, Heere van Blokland, te *Utrecht*.
F. Beelaarts, *id.*
N. W. Buddingh, *id.*
C. Brunings, Junior, te *Leyden*.
J. des Bouvrié, *id.*
P. van Braam, te *Dordrecht*, 6 Ex.
P. A. Beelaarts, te *Utrecht*.
H. L. van Buma.
M. de Bruyn, te *Amſterdam*.
I. Bilderdyk, *ald.*, 2 Ex.
De Wed. P. de Booy, te *Leeuwarden*, 3 Ex.
H. Bosſcha, 2 Ex.
J. Breeman, te *Amſterdam*.
F. de Booſer.
J. J. Beeker, Bz., te *Amſterdam*.
J. F. Brok, te *Campen*, 4 Ex.
J. Brest van Kempen, te *Breda*.
W. E. van Brakel, *ald.*
H. van den Bosch, te *Rotterdam*.
A. Blusſé en Zoon, te *Dordrecht*.
J. J. H. Bentinck, te *Leyden*.
O G. van Baerle.
Van Bommel, te *Zwolle*.
F. van der Breggen, Cornz., te *Amſterdam*.
Bletgen.
J. Berntz.

C.

Birvius Campen, te *Amſterdam*.
J. Couperus, in *den Haag*.
W. Carp, *ald.*
D. J. Chabanel, te *Amſterdam*.
Chanfleury, in *den Haag*.
Elias Canneman, *ald.*
B. Comman, *ald.*
Covyn Terbruggen, *ald.*
G. Costerus, *ald.*
J. J. Calkoen, Wed. Bloys van Treslong, *ald.*
C.
V. C.
J. Crantz, *ald.*
J. N. Chanfleury, *ald.*
J. G. P. Certon, *ald.*
J. J. Crantz, *ald.*
H. Collot d'Escury, Heer van Slidrecht, *ald.*
De Gebroeders van Cleef, 2 Ex.
J. G A. Clant, *ald.*
B. J. Crayenſchot, te *Amſterdam*, 2 Ex.
C., te *Rotterdam*, voor het Leesgezelſchap.
R. Collot d'Escury, in *den Haag*.
A. Cannenburg Baartmans, in *den Haag*.
A. A. Chrystie, te *Middelburg*.
A. M. van Citters, *ald.*
A. P. van Citters, *ald.*
J. van Collen, te *Amſterdam*.
W. B. Copper, te *Dort*, voor het Gezelſchap.
D. J. C. Camerling, te *Haarlem*.
F. W. Conrad, *ald.*
J. B. C. P. Cau, te *Leyden*.
H. Collot d'Escury, te *Rotterdam*.
J. H. Chatelain, te *Utrecht*.
G. A. G. P. van der Capellen, *ald.*
D. Craanen, te *Rotterdam*.
C. J. Chimaer van Oudendorp, te *Leyden*.
G. T. B. Croisſet.
P. J. Campagne, Carz.
C. D. Campagne, A.z.
P. le Clerc, Stephz.
J. W. Cordes, te *Zwol*.
H. Coster, te *Amelo*, voor het Lees-Collegie.
H. C. Cras.
G. M. Cahais, te *Leeuwarden*, voor het Leesgezelſchap.
Cornel en van Balen, te *Rotterdam*, 2 Ex.

D.

Delprat Moliere, in *den Haag*.
J. de Tune, *ald.*

Das-

C. A. de Ronde.
A. van Rhyn, Lz.
Van Ray.
W. P. de Ridder, qq. te *Amſterdam.*
Van Ryndorp, voor het Gezelſchap, te *Dort.*
P. Reepelaar, Heer van Spykenisſe, te *Dort.*
S. Rynbende, te *Schiedam.*
J. van der Roest, te *Haarlem.*
R. van Rees, te *Utrecht.*
W. N. Roldanus, te *Leyden.*
C. de Reus, voor het Leesgezelſchap, *Tot nut en vriendſchap*, te *Rotterd.*
J. P. van Rosſum.
H. Ravekes, te *Amſterdam.*
H. Rolff, te *Edam.*
J. Rooſekrans, te *Amſterdam.*
C. G. Reynhout, te *Rotterdam.*
J. G. Reus en Comp., te *Amſterdam.*
J. J. Rant.
J. Regeer, te *Delft.*

S.

C. C. Six, te *Amſterdam.*
J. Spoors.
Steengracht d'Oost Capelle.
C. Schepman.
Mevr. van den Santheuvel van Driel, te *Dort.*
Van Sandick.
J. van der Sleyden, 2 Ex.
F. Schailje.
A. C. Schenk.
C. W. Stronck, te *Dort.*
W. Scheurleer.
J. Schryver.
E. Sandifort, te *Leyden.*
W. Six.
J. G. Stärck.
C. Scheitler.
G. Sandifort, te *Leyden.*
C. N. Schneither.
G. Voorhelm Schneevoogt, te *Haarl.*
D. C. Schippers, te *Middelburg.*
A. C. C. Slicher, *ald.*
A. de Smit, *ald.*
J. J. van de Sande, *ald.*
P. Scheffer, te *Amſterdam.*
C. C. van der Straten.
A. Schregardus, te *Schiedam.*
C. G. Schoon, *ald.*
J. Schyvliet, te *Leyden.*
M. Siegenbeek, *ald.*
Strick van Linſchoten tot Linſchoten, te *Utrecht.*
Z. Scheffer, te *Amſterdam.*
B. Schreuder, *ald.*
J. S. van Staveren, voor het Leesgezelſchap, te *Brielle.*
G. de Seriere, *te Leyden.*
Societeit van Nederduitſche en Franſche Lectuur, te *Breda.*
D. van Steegeren, te *Zwolle*, 2 Ex.
J. van Steenwinckel, te *Harderwijk.*
G. Z. Stierling, te *Haarlem.*
A. Siewertsz van Reeſeman
N J. Storm van 's Graveſande, te *Rotterdam.*
A. van Schagen, te *Capelle op den Yſel.*
F. H. Schmidt.
M. Schoneveld, te *Amſterdam.*
J. W. Schuylenburg.
B. Scheurleer, in *den Haag.*
B. Scheurleer, junior, *ald.*

T.

B. F. Tydeman, te *Leyden.*
H. Tollens, Cz.
J. W. Tollens.
G. Troost, Pietersz., te *Rotterdam.*
F. F. Treeſe, te *Haarlem.*
A. F. Tinne.
J. T., voor het Leesgezelſchap, te *Haarlem.*
N. Terſmitten, te *Amſterdam.*
J. C. Teding van Berkhout, *ald.*
H. Terſmitten, *ald.*
A. Tinman, *ald.*
A. W. Terſmitten, *ald.*
J. D. van der Trappen.
D' Erven J. Thiery en C. Menſing, in *den Haag*, 2 Ex.
J. van Thoir, te *Leyden*, 12 Ex.
P. H. Trap, *ald.*

J.

INTEEKENAAREN.

J. Teisfedre L'Ange, te *Haarlem*.
J. 't Hooft, te *Leyden*.
J. P. van Teylingen, te *Rotterdam*.
H van der Tak, Junior, *ald*.
De Wed. J. van Terveen, te *Utrecht*, 3 Ex.
F. van Teutem, *ald*.
J. Tieboel, te *Amſterdam*.
J. Twisk, Jzoon, *ald*.
H. Thysſen.
E. T Tichelaar.
Thade de Vries, te *Edam*.
C. Timmer, te *Amſterdam*.
D. Tysſen, te *Harderwijk*.
G. Troost, te *Rotterdam*.
J. Teixeira, Jr.

U.

P. J. Uylenbroek, te *Amſterdam*, 3 Ex.

V.

J. Valckenaer.
J. H. Vernede, in *den Haag*.
J. Vrydag, *ald*.
J. D. Vreugdewater, te *Haarlem*.
J. C Vorstman, *ald*.
D. C. van Voort qq., te *Amſterdam*.
H Vockeſtaart, te *Delft*.
D Verbrugge, *ald*.
J. Verſchuur, te *Leyden*.
A. G. Vermeulen, te *Rotterdam*.
W. P. Venrooy, *ald*.
Dirk Vis, *ald*., 4 Ex.
H. Vrydag, *ald*.
C. Vermeer, *ald*.
J. de Vry, te *Utrecht*.
J. J. Vereul, te *Amſterdam*.
W. van Vliet, *ald*., 6 Ex.
A. Vredenduin, in *de Ryp*, voor 't Leesgezelſchap.
J. de Vries, Reyndertz.
A. Voorduyn, te *Rotterdam*.
G. Verryn, te *Amſterdam*.
C. L. Vitringa, te *Harderwyck*.
G. van Varick, te *Amſterdam*.
J. Verkoureren, te *Bergen op Zoom*.
J. van der Vyver, te *Rotterdam*.
D. Vrydag.
R. Vinkeles.

W.

J J. Wapperom, in *den Haag*.
Mevr. J. A. Wapperom, *ald*.
B. P van Wefele Scholten, *ald*.
C J. Wenkenbach, *ald*.
Van Wickevoort Crommelin, *ald*.
W. H. J. van Westreenen, *ald*.
J. van Woestenberg, *ald*.
A. van Wetering, *ald*.
J. van Walré, te *Haarlem*.
M. Wiarda, *ald*.
J. Willemſe de Fremery, te *Middelburg*.
A. van der Wiere, *ald*.
J. S. Wentholt, in *den Haag*.
A. van der Werff, Az., te *Dortrecht*, 3 Ex.
P. Wolff, te *Amſterdam*.
J. H. van de Watering.
D.R. Wykerheld Bisdom, te *Leyden*.
P. van Winter, Nsz., te *Amſterdam*, 6 Ex.
W. van Werkhoven.
J. W. Webkink, Junior, te *Amſterdam*.
E. van Wolfsbergen, te *Rotterdam*, 6 Ex.
G. Wuyster, te *Breda*.
J. D. van der Wyck, te *Zwoll*.
P. Wittigs, te *Rotterdam*.

X.

Y.

J. W. Yntema, te *Amſterdam*.

Z.

Von Zimmerman, geheime Raad en Profesſor te *Brunswijk*.
Zeegers.
J. A. Zoutman.
N. M. van Zwyndrecht, te *Rotterdam*.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

EERSTE ZANG.

DE ZIEKTE

DER

GELEERDEN.

EERSTE ZANG.

Wien lust het, me in de vlucht van mijn beſpiegelingen
Te volgen? 'k Zal de kwaal der Letterzwoegren zingen;
Den ſcherpen geesſel, die het oefengraag verſtand
In zijnen throon beſtookt; en brein, en ingewand,
En bloed, en zenuw, ſtoort; den lustverwoest van 't leven;
Van 't daglicht walgen doet, voor eigen ſchaduw beven;
Wat de aard verruklijkst heeft, tot ijsbren folter maakt;
En 't hemelrein gemoed met helſche toortſen blaakt.

Vervul me, ô loutrend vuur, dat, in het hart ontglommen,
De ziel ten hemel heft, uw' oorſprong! — Vorſtendommen
Zijn nietig; vreugde is bros; de glorie gaat voorby;
Maar Gy zijt duurzaam in 't vergangbre ſchepſel, Gy!
ô Telg der Godheid, zucht tot weldoen! teedre Liefde,
Die de Almacht, daar haar't lot van 't lijdend menschdom griefde,
Op 't ſchuldige aardrijk bracht, in 's afgronds kerker floot,
En aan 't onlijdlijkst wee U zelv' ten offer boodt,
Om ſtervelingen van een eindloos leed te vrijden!
ô Liefde, ontſteek mijn borst! ô zalig Gy mijn lijden!
Gy ziet my kwijnen, Gy in 't grievendst leed vergaan:
ô Vuur mijn klanken, vuur mijn zwakke tonen aan,
En leeren ze op een meir, hetgeen nooit Zeeman peilde,
De klippen mijden, waar mijn kiel zich op verzeilde,
Mijn ramp genieten, en zich ſpieglen in mijn wee!

U, prille Jonglingſchap, die de uitgeſtrekte zee
Des levens inſlaat met zoo fors geſpannen doeken,
Om voedſel voor uw hart, om roem en eer te zoeken;
Om ware wijsheid, meer dan goud of kronen waard!
Hoe juicht mijn hart u toe! hoe deelt het in uw vaart!

Ja,

Ja, vier uw' zeilen bot, bedien u van de winden,
Verlies geen oogenblik om 't edel doel te vinden;
Het leven is alreeds tot zulk een reis te kort,
En ſpoedt nog ſneller voort, hoe ſnel uw vaartuig ſnort.
Maar ach! zie voor u! Reef, ô reef en plooi ſomwijlen
Het al te zwellend zeil en ſchroom het overijlen!
Niet ſlechts bedriegt men zich in 't kiezen van zijn' ſtreek,
Verzaakt den ankergrond, en moddert in een kreek,
Of vindt een woeſteny voor 't paradijs vol weelde,
Dat de eens verhitte ziel zich op zijn' tocht verbeeldde:
Helaas! daar is nog meer dat u vernielen kan!
De mast wordt overtopt; de voorboeg duikt er van;
De romp is buiten ſtaat de werking uit te harden;
Men zeilt zijn hulk op zij', of ſtoot de kiel in ſlarden
Op de eene of andre plaat, die m' overglijden mocht.
Eén ander geve u hulp en ſtiere u op den tocht,
Wijze op 't kompas den koers, die u ter ree' moet leiden,
En leere u op de kaart de gronden onderſcheiden!
Voor my, ik zocht het oord waar naar uw yver braudt,
Doch nimmer zette ik voet aan 't zoo gewenſchte ſtrand.
Neen, 'k zal uw gids niet zijn naar 't voorwerp dat ik faalde,
Maar 'k ſchenke u trouwen raad, en dien ik duur betaalde.

Spoed langzaam! ſpaar U zelv, en breidel 't jeugdig bloed!
Zoek kennis; maar als mensch, die 't lichaam vieren moet!

En gy, ô Grijzen, die met vroeg beſneeuwde hairen
De woeste drift bezuurt der onbedwingbre jaren,
Waar in de ſtoute geest, door zelfgevoel verhit,
Zich uitſchiet als een pijl, gedreven naar het wit,
Die, eens den boog ontſnapt, zijn vlucht niet laat vertragen:
Gy, deelgenooten in mijne Ilias van plagen!
Treedt toe, herkent uw leed op 't Dichterlijk paneel;
Herkent uw zuchten in den treurgalm dien ik kweel;
Neemt van mijn hand de troost, de lichtnis in uw ſmarte,
Met gulle blijheid aan, als vloeiende uit mijn harte;
Beproeft de middlen, die ik aanbied', hoe gering;
En, kunt gy 't, ô vergeet u-zelven daar ik zing!
Voor 't minſte, ſmaakt het zoet by 't foltren van uw plagen,
(Het zoet des ongeluks!) van niet alleen te klagen.

Gy, Zanggodinnendom, dat aan Scamanders vliet
Den ſchorren krijgstoon 't eerst in 't Godlijk heldenlied
Veredelde! en gy, Bard, die door haar aangeblazen,

Heel

Heel de aarde, eeuw uit, eeuw in, op uw gezang doet azen,
Als honigbijen op het bloemtjen dat haar voedt!
Homeer, onſterflijk licht, van ongelijkbren gloed!
Neen, 'k verg uw' invloed niet. Hy poge u na te ſtreven,
Wiens vrije borst zich klemt en uitzet zonder beven,
Wiens adem zonder dwang door long en gorgel dringt,
En met een' heldren klank in zuivre tonen zingt!
Ons is die roem ontzegd. Ons, neêrgebogen' kranken,
Wier boezem hijgend aâmt en zuchten geeft voor klanken;
Wier afgebroken ſtem bij 't uitgebleekt gelaat,
Een werkloos ingewand by ſtokkend bloed verraadt.
Ons koomt het krankbed toe, waar zacht en murmlend fluisteren
Den toon voert, vreeze en angst en keel en lippen kluisteren,
Terwijl zich 't oog verbergt voor dag- en fakkellicht.
Gezonden, wijkt van hier: den kranke vloeit mijn dicht!

Helaas! wat gruwbre reeks van onaſzienbre kwalen
Vertoont zich, als een damp, uit waterige dalen
Opſtijgende, om my heen! Een enkele appelbeet,
ô Hemel, kan het zijn, wrocht menſchen zoo veel leed!
Ja, 't was de gulzigheid, 't onmatig lustverzaden,

Die d'ijsbren jammerſtoet op 's ſtervlings hals geladen,
En legers plagen, nooit door kruidery geheeld,
Uit dartle ſpeelzucht, de aard ten erfdeel heeft geteeld,
Den mensch vernederd en zijns lichaams ſlaaf doen worden,
Geheel de ſchepping ſtoorde in ſamenhang en orden,
Aan de ijsſelijke dood het gruwzaam aanzijn gaf,
En zelfs geen bloemtjen duldde op 't treurig pad naar 't graf.
Zoo vleeslijk, ſterveling, is 't roekloos wellust rapen!

Men vraag niet, wat den mensch, tot 's Hoogſten roem geſchapen,
Dat edel meeſterſtuk van wijsheid in Gods hand,
Die beeldtnis van Gods geest en eindeloos verſtand,
Deed vormen in een' ſtaat van vatbaarheid voor 't lijden?
Vermeetlen, ſmoort een vraag, die de Almacht zou beſtrijden!
Of neen, treedt toe, beſchouwt, rechtvaardigt, en aanbidt
Den Schepper van 't Heelal, in middel beide en wit!

Lichaamlijk, en beſtemd, lichaamlijk heil te ſmaken
By 't hemelsch geestgenot, waarvoor Gods Englen blaken,
Beſtaat ge, ó ſterveling, in 't heerlijkst kunstgewrocht
Van veezlen, onderling op 't keurlijkst ſaamverknocht;
Maar vezels, week van aart, en vatbaar voor 't ontbinden.

Wat leeuw-of wolfsgebit geſpitst zij tot verſlinden,
Wat ſchuifelende ſlang zich wapen' met vergift,
Wat felle ſchorpioen met hoekige angelſtift;
Wat tuimelend gebergt' ter neêr ploffe uit de wolken;
Wat opgeſchoten vuur uit de onderaardſche kolken,
Wat ſtikkend ſulfergas uit poel of mijnkloof well';
't Dreigt al vernieling aan uw teder ſamenſtel.
Wat zegge ik? doorneſpits, en naauwlijks zichtbre dieren!
Ja, rekking beide en rust van ingewand en ſpieren,
Het voedſel zelfs, de lucht die 't brandend werktuig koelt,
Het licht, waar 't kunstrijk oog Gods ſchepping in gevoelt,
't Is alles — levensbaat, maar — machtig om te dooden.
Hoe, ſtervling, dan 't verderf, het wis verderf gevloden?
Ach, argloos ligt gy neêr, in ſtillen ſlaap vermast;
Verkwiklijk ſmaakt gy 't ooft, dat tot verkwikking wast;
Genoeglijk zweeft gy om langs berg en heuveltoppen;
Of laaft uw warme borst met levende aderdroppen; ——
Daar ſcheurt u 't ongediert de weekgeſpannen huid,
En ſtort zijn gal in 't bloed, in aâr, of klierbuis, uit;
Daar zal het ſcherpe ſap uw ingewand doorboren;
Daar wordt uw heup ontwricht; daar, bloed en ziel verloren;
Daar ſtremt u 't koude vocht de vloeibre levensbron!

Gy ſterft, en onbewust van 't geen u deeren kon!

Neen, de Almacht wilde u 't lijf, het kostbre lijf bewaren.
Zy wrocht geen' doven klomp van vezels, vliezen, aâren;
Zy ſtortte een fijn gevoel aan 't dierlijk werktuig in,
Dat, trouwe wachter by een zorgeloos gezin,
D'allarmkreet opheft als vijandlijk leed koomt naderen.
De vijand naakt, men ſlaapt; geheime huisverraderen
Verbergen 't onheil, of verdeelen de aandacht: rust,
Begoochling van 't vermaak, genot van zinnelust.
Zie daar de deur geramd; den voormuur doorgebroken;
De vlam op 't onvoorzienst in 't voorportaal ontſtoken!
Daar bruist ze, en vliegt om hoog, en dringt in 't ſlaapſalet!
Help, hemel, 't is gedaan, geen voorzorg meer die redt!
De binten vallen met de doorgeblaakte wanden,
En plettren 't droef gezin in 't wringen van de handen,
Verdelgen 't prachtig ſlot met torentrans en kruin,
En keeren 't tot een' hoop van gloeiende asch en puin!
Maar neen! de burgwacht blaast, de brandklok ſlaat aan 't kleppen:
Zie burgzaat en ſoldaat om 't zeerst de handen reppen;
Den vijand voor de poort op 't eerst rumoer geſchut;
En 's wachters waakzaamheid maakt list en kracht onnut.

Zie

Zie daar de pijn! de pijn, zoo heilzaam, zoo behoudend!
Wier zintuig nooit verſtompt, hoe teder, hoe veroudend!
Die elke tokkeling en ſpanning boven maat,
Met elken prikkel van de vezels, gadeſlaat.
Geen werktuig, of zy waakt in 't buigen, rekken, knellen,
Voor de ongeregeldheên die elks bedrijf verzellen,
Onze oogbol ſtelt zich bloot voor 't al te ſterke licht?
Zy waarſchouwt, en terſtond valt de open venſter dicht.
't Gehoorvlies vange een' knal die 't werktuig dreigt te ſcheuren,
De reuk, te ſcherp een' geest van dier- of plantrijkgeuren;
Het ziedend hartebloed verſtijve in borst of long;
De prikkling van een gif wring' gorgelbuis of tong;
't Gehemelt' word' geblaârd door bijtende amperzuren;
De voet ontvelle in 't gaan door 't korr'lig zand te ſchuren;
Of de arm verwring' zich door een poging, te onbedacht;
De wachter ſluimert niet, maar houdt oplettend wacht.
Ja meer! 't wijsgeerig brein worde uitgeput van 't peinzen;
De maag verzuim' heur plicht van 't voedſel door te kleinzen;
De hevel van 't gedarmt' trekk' chijl nog ſappen uit;
Zijn ſchroefkracht werk' verkeerd, verlamme, of word' geſtuit;
Een klierbuis zij verſtopt; eene ader berste in 't vlieten,

Of

Of zett' heur wanden uit, als 't bloed niet door kan ſchieten;
Wie, wie verſtendigt ons van 't onbekende leed,
Dan zy, de dienares die nooit haar plicht vergeet!
Zy roept: „ Laat af, houd op, herſtel u, ſpaar uw krachten!
„ Laat de artſeny der rust uw ongemak verzachten!
„ Breng 'slichaams werkingskreits in heilzame evenmaat,
„ En verg geen werktuig meer dan 't van zich eiſchen laat!"
ô Aartsweldadigheid, in 't pijngevoel beſloten!
Behoud der dierlijkheid, behoud van Adams loten!
Wie eert, wie roemt u niet in dees zoo wondre gift! —
Ach! ſtreelend zij 't vermaak, vervoerend zij de drift,
Betoovrend 't zelfgenot in geest- en krachtvermogen;
Hun ſtroking, hun gevlei, zijn zielbedrog en logen!
Gy, gy zijt waarheid, gy, getrouwe wachterin!
Gy logenſtraft den waan by 't tokkelen van den zin.
Gy toomt de tochten, gy! Gy ſtelt der wellust palen.
Ach! moordend waar heur zoet, ja meer dan alle kwalen;
Verdelgend, meer dan gif, dan angel, vuur, of dolk;
Verſlindend als de muil der onderaardſché kolk;
Verteerend als de pest, die, op bebloede vlerken,
Met ſchrik en nacht omhuld, langs de opgebroken zerken
Van 't zwijgend kerkhof zweeft, met lippen, blaauw als lood;

On-

Onzichtbre pijlen ſchiet, bezwangerd met den dood;
Gewest en land ontvolkt, en 't ſtraks aanminnig Eden
In woeſteny verkeert, vervuld van aakligheden: ——
Ja, doodlijk waar zy, hield uw voorzorg niet den toom.
Gy wekt den ſlapende uit zijn' zorgeloozen droom,
Daar de adder onder 't gras reeds uitſchiet om te moorden,
De ſtrandvloed hem verrast in 't dartlen op de boorden,
Het vuur zijn kleeders zengt in de argelooze rust.
Uw prikkling ſcheidt verderf van zaligheid en lust!

Aaloudheid! leen me een beeld uit een van uw tafreelen.
't Is lieflijk, als de zon door neevlen heen mag ſpelen.
Haar zuivre lichtſtraal treft, maar ſtreelt ons de oogen niet;
En de appel trekt zich toe, waar m' op dien luister ziet.
Laat, laat me een luchtig gaas voor 't licht der waarheid trekken;
Aandoenlijkst is haar ſchoon door 't kunſtig halfbedekken.

Japetus ſchrandre zoon had lang de dagkales
(Dus luidt het ſtaamlend lied der grijze Zanggodes)
Beſpied, een harſtig hout in 't pijnbosch afgebroken,
En aan de hemelas het eerſte vuur ontſtoken.
Thands blaakte 't op het veld met onbekenden gloed,

In

In dorrend herfstgeblaârt' zorgvuldig aangevoed!
Het Veldgodinnendom, bekoord door zoo veel luister,
Verſchijnt uit woud en grot, en ziet het aaklig duister
In heften dag gezet, die door 't gelommer blinkt!
Het pluimgedierte ontwaakt, en tiereliert, en zingt
De nieuwe Godheid toe, ten hemel afgezegen!
Men ziet de dartle vlam, al kronklend opgeſtegen,
Als zocht zy d'oorſprong van heur aanzijn weêr, om hoog;
De golving van de rook zich welvend tot een' boog;
De vonken, ſchitterend, en tintlende onder 't knappen
Der lucht, die 't vluchtig zout de brandſtof doet ontſnappen. —
Bewondrend ziet men 't, juicht, en voelt den zachten gloed
Diens nieuwen zonneſchijns in 't vrolijk golvend bloed:
De klamme nachtdamp wijkt voor zacht en ſtreelend walmen,
En de Echo ſchreeuwt zich moê van feest- en vreugdegalmen.

Nog hield de aanbidbre glans van dees verkwikbren dag
De ſchuchtre Naias in een eerbiedvol ontzag,
Wanneer de Veldgod naakt. Met opgeheven armen
Omhelst hy 't minlijk vuur en wenscht zich zat te warmen;
Maar ijlings ſtaat hem baard en boks-pels in den brand,
En heel de borst verſchroeid. Geheel 't betooverd land

Ver-

Verheft zich in gelach; en hy met angſtig huilen,
Gewaarſchouwd door de ſmart, verbergt zich in de kuilen
Van 't Lyciaansch gebergt', of klaagt zijn minnewee
In ſtrandſpelonk of rots, aan zilvren Galatheê.

Zie daar ons aller lot! De weelde lacht ons tegen;
Haar lonk doordringt de ziel; haar boezem ademt zegen;
Verlokkend is heur glans, heur hemelſchoone lach!
Wy zien ze, ons hart ontſteekt, wy gaan genieten. Ach!
Eén vluchtig oogenblik, en alles is genoten!
Onze arm omvangt haar pas, of houdt de dood beſloten!
Haar adem is een vuur dat ſpier en huid verzeert,
Ja heel het ſchepſel ſloopt, en merg en bloed verteert!
En wie, wie had de kracht, zich aan heur' arm te ontſtelen,
Wie ſloeg de grenzen gaâ die 't goed en 't kwaad verdeelen,
Zoo 't heilzaam ſmartgevoel geen wacht hield by 't genot? —
Neen, ſtervling, neen, de pijn is weldaad van uw' God!

Doch, als 't onbandig kind, dat doof is voor vermanen,
Zijns Vaders tranen ziet, maar dartelt met die tranen, —
Hem 't hoofd ziet buigen van de zorgen voor zijn kroost,
Maar wulpſche dwaasheên ſtelt voor Vaderlijke troost,

Of

Of de inſpraak van zijn hart in zwelgen en rinkinken
Verdooft, als liet zich 't kwaad gelijk de zorg verdrinken;
Zoo ſlaat het menschdom, tot genoeglijkheên gezind,
De ſtem dier wachteres baldadig in den wind,
Of poogt haar door 't vergif van artſeny te ſusſen,
Die 't vuur dat opvlamt, ſmoort, maar zonder 't uit te blusſchen.
Natuur ſpreekt in haar; maar als moeder, zacht, gedwee;
Ontbloot geen felle roê, geen' ſabel, ſcherp van ſneê,
Geen ſnerpend foltertuig by 't nietigſte overtreden:
Zy gruwt van woest geweld en roekloos krachtbeſteden.
Zy ſpreekt, zy waarſchouwt, maar met naauwlijks hoorbre ſpraak.
Somwijlen is een zucht genoegzaam tot haar wraak.
Ja, dikwijls zwijgt ze, en, vreemd van ſtraffen en kastijden,
Beperkt ze ſlechts haar guust, als de eerſte graad van lijden.
Het lachj' ontbreekt dan op haar aanſchijn, en 't gelaat
Staat ſtatig, ſtaat omwolkt, maar dreigt of ſpelt geen kwaad.
Het ſchijnt een ſombre dag, gelijk in 't rijk der ſchimmen
Het Dichtpenſeel ons maalt aan de onderaardſche kimmen;
Maar 't is geen ſtormweêr, 't is geen onweêr nog dat broeit.
Het lichaam voelt zich ſlap, de ſtroom des levens vloeit,
Maar traag, maar kwijnend, door de werkelooze ſpieren.
De vadzigheid des ſlaaps ſchijnt de aders door te zwieren,

En teelt een ongevoel, een' wondren tusſchenſtand
Van lust, en onlust, die den herſenvezel ſpant.
't Gebruik der leên vermoeit, en doet den boezem zwoegen.
Het zintuig, wars van lust, onttrekt zich aan 't genoegen.
Verveling treft de ziel, misnoegdheid, wrevelzin;
En de anders zoete rust heeft geen verkwikking in.

Gelukkig die u hoort, ô zachte ſchuldvermaning
Voorbygaande, als de nacht der middagzonnetaning,
Die 't daglicht onderſchept, maar niet in 't pekel doot.
Ze ontrust, maar ſtort geen ramp op 't nederbukkend hoofd.
Keer tot de matigheid, verſchans u in haar perken,
En 't lichaam zal zich-zelf, het zal den geest verſterken;
Maar wacht u, dat ge op nieuw uw' dierſten ſchat verbeurt,
De zweep der ſmart verwekt, die 't zenuwweeffel ſcheurt,
En 't ſlopende verderf in bloed en aderbuizen,
Verſpreidt, om vroeg of laat op 't doodlijkst op te bruizen,
Of de al te matte ſpier van vezelkracht ontzet;
Om machtloos, buiten raad, gekluisterd aan het bed,
Als in een' kerkermuur een leven af te kwijnen,
Dat duizend beulen vindt in duizenden van pijnen.
Ach! 't is die voorzorg dan, die warme drift niet meer

Van 't moederlijke hart, voor 't dierbaar kroost zoo teêr,
Die roept, vermaant, en bidt, om zich van 't kwaad te keren;
Neen, 't is getergde wraak voor die natuur braveeren,
En welverdiende ſtraf voor 't roekloos overtreên.
Wat zegge ik? hoorde ik wel? Neen, teedre Moeder, neen,
Geen ſtraf, geen geesſel; neen, 't is poging tot herſtelling.
Uw weeke boezem ſchept geen lust in onze kwelling.
't Is poging om het lijf van 't wis verderf te ontſlaan,
Dat, eens zich zeetlend in het werktuig, 't doet vergaan.
Ja, dan zelfs, als de pijn geen letſel voor kan komen,
Dan is zy heelend; dan, dan leert zy 't ons betoomen.
Dan, eedle werking van dezelfde moedermin!
Dan ſpant zy vezelkracht, dan dierlijke aandrift in,
Om 't uit te werpen, te bedwingen, en te temmen.
Van daar dat prikkelen, dat nijpend ſamenklemmen,
Dat wringen, perſen, van de veezlen; en dat vocht,
Weldadig uitgeſtort, of 't ſcherptens ſtompen mocht!
Van daar die koking in de holligheên en builen,
Wier heilzame etterteelt haar zuivert van 't vervuilen,
En 't tergend lichaam, dat zich vastzette in den grond,
Omwikkelt, opſtuwt, en te rug drijft uit de wond!
Van daar de ontſteking, die, de vochten feller nopend,

Verſtopte buizen vaagt, gefloten ſluizen opent!
Van daar de koortſen, zoo weldadig! zoo geducht!
Daar 't bloed, een heir gelijk, dat in een ſterkte vlucht,
Zich ſamentrekt naar 't hart als in zijn binnenwallen,
Om met vernieuwd geweld naar buiten uit te vallen.
Dan ſchokt het lïchaam; 't trilt; de doodkou grijpt het aan;
De boezem ademt zwaar; de ſlagaâr ſchroomt te ſlaan;
Des levens ſlinger ſchijnt in 't ſlingren in te korten,
En trilt onrustig, en met afgebroken horten;
En 't ſchijnt als of de dood gelaat en mond ontverft;
Eén oogwenk, en 't is uit, de bleeke lijder ſterft!
Doch 't opgepakte bloed, door krimping ſaamgedrongen,
Ontlast zich weêr op nieuw, als aan zijn' band ontſprongen,
En ſtreeft met vollen ſtroom naar zenuwnet en huid,
En drijft in 't heilzaam zweet het giftig letſel uit.
Zoo waar is 't geen gij leert, ô roem der Griekſche wijzen,
Wiens luister, thands bezwalkt, eens heerlijk zal herrijzen,
Als de ijdle nieuwigheid voor 't licht der waarheid vlucht:
„ De ziekte is heelingskracht, en geen verdervingzucht"! (*)

Van

(*) Τὴν νοσων φυσεις ἰητρους, HIPPOKRATES.

Van hier dan 't onverſtand, dat 's lichaams beste poging
Te keer gaat door een kunst, verbijſterd in beooging,
En d'arbeid der Natuur, daar ze opſtaat tegen 't kwaad,
Als waar hy 't onheil, ſtoort en roekloos nederſlaat!
Neen, leeren we in de kwaal, Heur worstling niet vermengen
Met de oorzaak waar ze om zwoegt. Haar byſtand toe te brengen,
Geneeskunst! dit 's uw werk. Gy zijt haar dienares!
Haar werking en haar doel, zie daar uw eerſte les!
Uw eenigſte misſchien! — Wat zouden ſtervelingen
De wet, die de Almacht gaf, Gods ſtedehoudſter, dwingen!
Neen, ſteun haar, ſchraag, en help, en voer verkwikking by,
Maar overheer haar niet door aavrechtſche artſeny.
Geen plant, hoe rijk van kracht, uit Indus kruidwaranden,
Geen delfſtof uit het diepst van 's aardrijks ingewanden,
Geen dierlijk geil, of bloed, of merg, of herſenſchaal,
Bedwingt, Natuur ter ſpijt, de minſte lichaamskwaal.
Zy werke! zy alleen! HAAR vragen wy bevelen,
En volgen leerzaam na; zie daar de kunst van heelen!

Maar wat, indien de kracht die 't kwaad beſtrijden moest,
Door de overmaat van 't wee verlamd wordt of verwoest,

Na-

Natuur in onmacht valt, of, met een vruchtloos woelen,
Het lijden grooter maakt en dieper doet gevoelen?
Ach, zwakke wederſtand is weêrſtand zonder baat,
En tergt de woede ſlechts van 't overheerend kwaad.
Vergeefs, gevangen ſlaaf, geſparteld in uw keten!
Vergeefs, op d'ijzren ſchalm uw tanden uitgebeten,
Uw' arm verbrijzeld op uw grendlen, of ontwricht,
Tot ge in uw kerkerhol in eigen' bloedſtroom ligt!
Uw leed vermeerdert ſlechts. — Voorzeker, ſtervelingen,
Slechts eindig is de macht, die 't onheil moet bedwingen:
Dit groeie, en 't wordt Natuur te machtig eer men 't weet.
Dan baat geen poging meer, geen ijdle wanhoopkreet!
Dan mat zich 't lichaam af, verſpilt zijn laatſte krachten,
En vruchtloos is 't dan ook, van kruiden hulp te wachten.
Dan, dan betreurt het hart de gouden ſpreuk te laat:
„ Weêrſta, in 't eerst begin, het nog geneesbre kwaad!"
Dan wordt die pijn een plaag, die 't teeken was van plagen;
Dan wordt ze een wreede gier die 't hart zit af te knagen;
En 't pogen der Natuur verdubbelt angst en wee.
Zoo rukt, van pijn aan 't woên, de neêrgeſtorte ree
Al jammrend, aan den pijl waar van zy is doorſchoten;
Maar om zich 't doodlijk ſtaal te dieper in te ſtooten.

Ach, de angel van den ſchicht maakt telkens grooter wond.
Zy zieltoogt, krimpt van pijn, en kromt zich langs den grond,
En bijt in 't bloedig gras met ſidderende tanden,
En 't vlijmende ijzer haakt in 't diepst der ingewanden,
Tot eindlijk, afgetobt, met doodzweet overdekt,
De jongſte golf van bloed haar foltring nog voltrekt.

Beeft, Lijders! ſiddert ſteeds voor 't zelfverwareloozen!
Vreest, vreest de dorens ſteeds, verbonden aan de rozen.
Zy blijven, als de wind 't ontbladerd bloemtjen velt,
En wonden dubbel ſcherp wanneer hun geesſel knelt.
Ducht alles van 't verloop der rasvervlogen dagen!
't Verderf neemt immer toe, en houdt niet op van knagen.
De ſchouder kromt weldra van 't groeien van den last;
Het onkruid tiert, ſchiet uit, en, eenmaal wortelvast,
Grijpt om zich, en verſtikt de zwangre korenhalmen;
Onbluschbre vlam ſtijgt op uit naauwlijks zichtbre walmen;
Een zwerm van horſels die de boomgaard vaagt van 't oost,
Uit nietige eiers, door de Lente rijpgeſtoofd. —
ô Offert, maar in tijds, 't bedwelmend ſchijngenoegen,
't Geſtreel der vadzigheid, 't betoovrend herſenzwoegen,
De tokkling van den ſmaak, 't verlokkende venijn

Van

Van geestenwekkend vocht, van aangezetten wijn,
Geblakerde olien, en laauwe waterdranken,
Aan 't plichtig zelfbehoud, beklagenswaarde Kranken!
ô Bluscht het ſmeulend vuur, ontdekt het daar het broeit,
't Is mooglijk dan vergeefsch, als ſchuur en zolder gloeit.

Doch, Lijders, vreest voor uit; maar wanhoopt nooit in 't lijden!
Natuur kan wondren doen, wat kwalen haar beſtrijden:
Gods almacht mat de kracht van ieder werktuig af,
En 't erfgoed van de hoop verzelt ons tot in 't graf.

Ja, Zondaars, ſteeds is 't tijd tot boete, tot bekeeren.
Ja, Krijgsman, ſteeds is 't tijd, u 't veege lijf te weeren.
Ja, Kranke, ſteeds is 't tijd, dat ge uw verkeerdheên vliedt,
Uw lichaam viert, Natuur in 't worſtlen byſtand biedt.
Dan, als 't vijandig kwaad zijn' throon heeft opgeſlagen,
Dan, als de kracht ontbreekt, zijn prooi hem weêr te ontjagen,
Dan zelfs is weêrſtand niet ontijdig, niet onnut,
Wanneer hy 't geen u rest voor de overmacht beſchut.
Dan nog is 't tijd, door gracht, en wal, en buitenwerken,
Den nog betwistbren grond voor nieuw geweld te ſterken;
Dan nog, den vijand zelv' te houden in bedwang.

Vertwijfling, zij-alleen, is zekere ondergang.
Ja, kan mijn zwakke Lier de ziekten niet belezen,
Voor 't minst, zy moge u troost, zy moog verkwikking wezen!
Geneeskunst bié door haar u balsem voor uw smart,
En zy hergeef de hoop aan 't reeds bezwijkend hart!
Ja, Kranken! leert met my 't geheim der kwaal doordringen!
Ik zal haar oorsprong, aart, en echte kenmerk zingen.
Leert haar, eer ze uitbot, in den eersten knop voorzien;
Haar vordring, aanwas, en ontwikkling, recht bespiên!
Leert, wat haar opkomst stuit', haar' wortel uit moog rukken,
Haar razerny bedwing', haar dwinglandy doe bukken;
En, staat haar heeling niet in sterfelijke macht,
Dan, 't leven draaglijk maak' en 't folterend weé verzacht'!

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

TWEEDE ZANG.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

TWEEDE ZANG.

Benijdbaar! wien 't gelukt, door 't uiterlijk der dingen
Tot in 't bedrieglijk hart en 't wezen door te dringen.
Hy kent, die 't geen hy kent, in de oorzaak van 't beſtaan,
In de eerſte kiemen van de wording, na kan gaan,
Geneeskunst, ô hoe ſchoon, hoe Godlijk ware uw luister,
Zoo dit uw voorrecht waar! Doch, dolende in het duister,
Maakt de arme Wandelaar zijn' leidsman van 't geval,
Onzeker, waar hy ſtaat, of waar belanden zal.

En

En ach! dit duister is des ſtervlings lot op aarde,
Zoo lang de Wetenſchap die nevels niet verklaarde,
Die de Almacht niet, ô neen, maar hy zich-zelven ſchiep,
Sints 't maatloos hemelruim d'afmeetbren tijd doorliep.
Die nevelen van waan, vooroordeel, zelfbetrouwen,
Die de oogen ſluiten doen of niet dan half beſchouwen;
Waarin men toevlucht zoekt aan 't dwaallicht van den ſchijn,
En roekloos, wijsheid acht, vermetel dwaas te zijn.
Afgrijsſelijke nacht, als hemelloop en ſtarren
Het bijsterziend verſtand niet leiden maar verwarren,
Daar 't, met de Griekſche hulk, geen poolſter gadeſlaat,
Maar draaiend beergeſtarnt, dat op-en nedergaat,
Nu Oost-dan Westwaart wijkt, en, met bedrieglijk blinken,
De kiel op klippen voert, doet brijzlen, en verzinken!
't Gaat wel, een Godheid drijft u over, en gy zwicht
Voor de Ondervinding en haar heilrijk zonnelicht!
Zy, Waarheids eedle tolk, zy voert in haar geboorte
De middagſchitt'ring meê uit 's Hemels uchtendpoorte,
En ſtapt in wasdom voort als 't flikkrend reuzenbeeld,
Dat met ontblote knots den Zuiderhemel deelt,
En, ſteigrende uit de golf met vlammen in de handen,
't Gewelf beklautert om den melkriem aan te randen.

Zy

Zy ſchept ons kennis, zy; en uit haar vruchtbren ſchoot
Daalt teedre Wetenſchap, der Englen ſpeelgenoot.
Haar voedſtert ze aan haar borst, haar leert zy ſtaamlend vragen,
Eerst aan den leiband gaan om vrijer ſtap te wagen,
Dan rustig aan haar zij' langs 't pad der Wijsheid treên,
En wandlen onvermoeid om ſteilte en afgrond heen.
Uw fakkel lichte ons voor, gezegende Ondervinding!
Verbeelding zwaait een toorts, maar ſchittrend ter verblinding.

U, eedle Ontleedkunst, hoog aan Nederland verplicht,
U roepe ik ſmeekend aan! Begunſtig gy mijn Dicht!
Ik vrage u geen ſcalpel om met bebloede handen
Te wroeten in 't geheim der menschlijke ingewanden,
Om lever, milt, of hart, en ſlag- en leveraâr,
Gelijk de Wichlaares op 't Heidensch Chooraltaar
Te ontdekken voor het oog, en in hunn' walm van kleuren
Verborgenheden, ons verboden, na te ſpeuren.
'k Vrage u de werking niet van milt of alvleeschklier,
Noch hoe de zenuw werkt op de uitgerekte ſpier,
Den wil ten dienſte ſtaat; van 't werktuig van de reden
Bevelen overbrengt aan de onderworpen leden;
Of, vlugge bode, van den uitgeſpannen huid

't Ge-

't Gevoel te rug voert naar de bron van waar 't ontſpruit.
Laat Boerhave en Albyn met de oude Galenisten,
Laat Brown met ſchrandren Stahl om d'aart der ziekten twisten!
De ziel ontſtelle 't lijf daar ze ongeregeld denkt;
Het lichaam draag de ſchuld, die 't denkvermogen krenkt;
Het afgeſcheiden vocht zij zetel van de ſmetten;
De vaste vezel kwijn': Natuurs onbuigbre wetten
Verbinden 't alles. 't Een vloeit op het ander in,
En vormt een' cirkel, die te rug draaft naar 't begin.
Geen vezel heeft zijn kracht, gevoed door wraakbre ſappen;
Geen vocht, dan welgekleinsd, bezit zijne eigenſchappen:
Geen lichaam is gezond daar 't denkend werktuig treurt;
En 't ſtofloos deel bezwijkt, van 's lichaams angst verſcheurd.
Neen, 'k wil op 't leergeſtoelt' voor geen verwonderde oogen
Den doolhof van het bloed door long of brein betoogen,
Het moeilijk chijlproces, van 't kleinzen met den tand,
Niet volgen door 't kanaal van 't bochtige ingewand,
De ſpijs met ſpeekſel, gal, en alvleeschvocht vermengen,
Door perſing, melking, gloed, in 't darmgehevelt' brengen,
Door de enge melkvochtbuis ontlasten onder 't bloed,
En voeren 't door het hart den adem in 't gemoet.
Neen, 'k zal 't verſpreide bloed door de aders niet geleiden,

Om door der klieren zeef zijn ſappen af te ſcheiden,
Dit uit te werpen, dat te zuiveren tot een loog
Of dierelijken geest, ontſnappende aan het oog,
Of balſemenden ſlijm, die 't ſcherpe zout omwikkelt,
En de ingewanden zalft, door gistend zuur geprikkeld.
Ik onderzoek hier niet naar d'oorſprong van 't gevoel,
In 't weeke herſenmerg verſtands ontzagbren ſtoel,
Ons onoplosbre klier, en wonderbaar geſtrengel
Van aadren, zelf doorwrocht met aâr- en zenuwſtengel.
Een ander grijpe 't zwaard of gespe 't harnas aan,
Om, in de zenuw, koord of vochtbuis voor te ſtaan!
Ontleedkunst, 'k zal zoo diep in uw geheim niet booren.
Wy zingen, en die zang is voor onheilige ooren!
Noch Schei-noch Werktuigkunst koomt mijne kunst te baat;
Genoeg, indien ge ons oog uw handboek openſlaat!

Geen klier, hoe week, of ze is uit buizen ſaamgevlochten,
Wier wondre ſlingering door onnagaanbre bochten
De vochten heenvoert, uit dien zelfden ſtroom geſchept,
Die in 't onrustig hart des levens brandklok klept.
Verſcheidnerhande vorm en onderſcheiden weeffel
Zijgt andre ſappen door, en ſtort een ander zeeffel,

't Zij de enger mond der buis zich fluit' voor 't grover nat,
Terwijl ze een fijner duldt in wei- of watervat,
't Zij, dat een zeker zout, in elke klier verfcheiden,
Zich meêdeelt of verdeelt in 't wondre fapbereiden,
Zoo donker voor 't verftand als duister voor 't gezicht.
Genoeg, de klier fcheidt af, zie daar haar werk en plicht!

Wat trekt ge, ô Zanggodes, 't verandrend voorhoofd famen?
Hoe! zoudtge u 't dorre veld van mijn befchouwing fchamen?
Of flaat u de aakligheid van 't kerkhof dus om 't hart?
Hou moed! Ik leide u niet door 't rouwverkondend zwart
Der fchrikpaleizen; 'k zal uw oog geen' affchrik geven
Met zegeteekens, door den dood behaald op 't leven.
Geen rinkelend geraamte of opgefneden lijk
Verwacht u, waar uw ftem, uw zangtoon, van bezwijk'.
Neen, 'k zing het leven: fla uwe oogen vrij in 't ronde,
Hier ziet gy bloed geftort noch onverbonden wonde!
Neen, zie het werktuig van den werkman die ons voedt,
Daar hy door 't raatlend gaas de meelblom ftuiven doet,
Dat grover fchors van 't graan niet toelaat door te dringen.
Zie ginds den vloeibren room tot ftijven wrongel wringen.
Zie 't zuivre bronnat, dat door drabbe en moergrond ftreeft

Bezwangren met het zout dat in de veenſtof kleeft,
Of, uit der wolken ſchoot door giftig lood gezegen,
De dood vermengen met de weldaad van den regen.
Zie zalvende olie, door het zodezout verdikt,
En wonden bijten, die haar balſem had verkwikt.
Wat zegge ik! zie de Bij uit ſijne bloesſemaâren
Geen zachte honing ſlechts maar ſtevig wasch vergaâren!
Wel aan, herſtel den toon van uw verſlapte Luit!
Vier aan uw zangdrift bot; mijn dorre leer heeft uit!

Ontzetlijk zijtge en groot! Met neêrgeſlagen oogen
Aanbidden we u, Natuur, in 't menschlijk denkvermogen!
Wie dit verklaren will', verga, die 't zich vermeet!
'k Ontzie de duisternis waar meê gy 't hebt omkleed.
'k Weet echter, dat de ziel by 't denken, by 't gevoelen,
Een ſtoflijk werktuig heeft, dat deel neemt aan haar woelen;
En, wat ook de afgrond zij van dees geheimenis,
Dat ook dit werktuig voor vermoeiing vatbaar is.
Van waar, ô Zangeres, in elk bewerktuigd leven
Vermoeidheid als ten perk der werkingskracht gegeven?
Dat wonderbaar gevoel van onmacht, dat ons lamt,
Dat zelfs de ziel beſchrankt, hoe fel heur yver vlamt!

Men vraag niet! — Werking is uit prikkling voortgeſproten;
By 't prikklen wordt en geest en voedingſap vergoten;
De geest, die aanzet, en het voedingſap dat ſtijft,
Den vezel uitſpant en omwikkelt waar hy wrijft.
De prikkling laat haast af, of zoo zy voort mocht duren,
De vezels worden dor en pijnlijk door hun ſchuren,
Verrekken, misſen kracht en vastheid, vordren rust,
En de onlust van 't gevoel vernielt de werkingslust.

Zie daar dan d'arbeid, zie den wellust, zie 't genoegen! —
Neen, 't is de Landman niet, in 's aardrijks rug te ploegen,
In 't zwaaien van de zeis of zwaren vlegelſtaf,
In 't ſtorten van zijn zweet op 't uitgedorschte kaf,
Of 't dekken van zijn ſchuur met verschgemaaide rieten,
Die van vermoeiing zucht en 't oog zich voelt beſchieten,
De leden uitrekt, naar den heeten adem hijgt,
En met geknikte knieën op 't veldſtroo nederzijgt.
Neen, hy is 't niet alleen, die proef heeft van 't vermoeien,
Het zy hem de Oogstzon blake of Noorderwinden ſchroeien.
Neen, 't is de Jager niet, die dwars door heide en bosch
Het vluchtig wild vervolgt op 't onbeteugeld ros,
En, met de vlam in 't oog, den vuurgloed op de kaken,

Zich

Zich van geen mindre koorts dan 't vallend hert doet blaken:
De reuzige ankerſmit, in wiens gepeesde vuist
De vonklende ijzerſtaaf den moker tegendruischt;
Noch de eeuwig moede ſlaaf, die in Potozies mijnen
De in top geſtegen zon zich nimmer zag beſchijnen:
Noch zelfs de zeeman, die, geſlagen uit de boot,
Door 't opgezette meir met barning kampt en dood,
De golven tegenroeit met aldoorworstlende armen,
En niets dan 't leven heeft om 't leven te beſchermen. —
De wandlaar, die op 't veld uit ſpeelzucht zich vermeidt,
En bezigheden zoekt, uit zucht tot ledigheid;
De minnaar, die zijn ſchoone aan 't ziedend hart mag prangen,
Mag tuimlen in haar ſchoot en om haar leden hangen,
En, zwijmende in 't volop van ziel- en zingenot,
Zich meer dan ſtervling voelt, ja hooger dan een God.
Wat zegge ik, ſpijsgebruik, verteering, ſlaap, verkwikking,
't Brengt al vermoeiing voort, verveling, krachtverwrikking;
Vermoeiing, die de rust verpozen, heelen moet,
Die geest en vochten kwist, den brand verſpreidt in 't bloed,
En die, te vaak herhaald, of eens te verr' gedreven,
Haar vrucht bezuren doet ten koste zelfs van 't leven!
Ja, de arbeid van wat deel, wat werktuig noembaar zij,

Put uit, en 't hoogst vermaak is ſteeds der ſmart naby.

Zou denken dan alleen zijn werktuig niet vermoeien?
Geen' geest, geen voedend ſap zijn vezels uit doen vlocien?
Zou 't minder ſtoornis zijn voor 't werkend lichaamsdeel,
Dan voet- of handgebaar, of lijdlijk zingeſtreel?
Neen, 't oog bezwijk' van licht, het oor, van klank te drinken;
De moêgewerkte hand moog machtloos nederzinken;
Het werktuig, waar de ziel door oordeelt, door beſluit,
Put door zijn werking zich naar de eigen wetten uit.
De renkar ſtreev door 't zand met meer dan arendsvleugels,
De kracht van 't trekkend ros verrekt gareel en teugels:
En 't hulkjen loeve of lenz' in 't labbren op den vloed,
De wind ſpant zeil en treil, waar 't door laveert of ſpoedt.

Is, ſtervling, is 't dan vreemd, zoo 't ingeſpannen denken
Uw lichaam knage en ſloop door 't brein- en vezelkrenken?
Zoo 't immerwerkend deel in 't eind word' afgemat,
En 's levens kracht verſpille in 't kostbre herſennat?
Verbeeldt ge u dat te veel, te aanhoudend herſenſloven
U 't denkvermogen-zelf niet eindlijk moet ontrooven,
Uw reden lammen en belemm'ren in haar plicht,

Daar

Daar 't werktuigd waar ge in denkt, verlamd wordt of ontwricht.
Ga, breek den bijtel in des kunstnaars rappe handen,
En vraag hem 't wonderſtuk, waar outers voor ontbrandden,
Den God van Delos, fier op Pythons zegepraal,
Uit wiens verheffend oog de zichtbre toekomst ſtraal'!
Vraag hem den Trooier, die (zich krommende in hun wrongen)
Der ſlangen beet gevoelt in 't marmer van zijn longen,
Hun gift in de aders, en de doodſtuip dwars in 't hart,
Daar elke vezel ſpant van de onverduurbre ſmart.
Vraag hem de ſchoonheid, die van tien jaar oorlogsplagen,
Verlies van ouders, kroost, en teêrbeſchreide magen,
Met d'aanblik van een oog vol teedre tooverkracht
Geheel een volk vertroostte en in verrukking bracht.
Of, wilt ge, laat de ſnaar langs harp en cymbel ſlingeren,
En eisch den Heldentoon van Dichterlijke vingeren:
Beſnoei de wieken van de leeuwrik in haar nest,
En verg haar dat zy ſtijg' naar 't wolkend luchtgewest,
Of door de toppen zwier' van hemelhoege dennen.

Doch leer den wondren aart van 't dierlijk lichaam kennen!

Natuur, ſteeds werkzaam tot vergoeding, tot herſtel,

Begeeft het lichaam nooit, hoe zeer men 't terge en kwell';
Herteelt wat teelbaar is, en (weinig waar 't, verzoeten!)
Is yvrig, elk verlies met milde hand te boeten.
Ach! zwakke Moeder, die toegevend voor haar kind,
Een ſpilzucht voedſel geeft, die have en goed verſlindt,
Totge eindlijk, uitgeput veeleer dan moê van geven,
Aan goot of misthoop ſmacht om jammerlijk te ſneven.
Wat geeft ge, en geeft op nieuw, waar 't misbruik van uw gift
U verontwaardiging verwekken moest voor drift;
Waar 't weigren weldaad waar; het eindloos weêr verrijken
Moet einden in den dood of 't reddingloos bezwijken!

Zie 't bandloos loshoofd, dat, verzonken in de lust,
Zijn heete tochten viert en meer dan dierlijk bluscht;
In hoerenſchoot bij ſchoot zijn jeugd ten roof koomt brengen,
En zelfs aan 't ſtinkendst vuur zijn vleugels waagt te zengen.
Hoe baadt hy in 't vermaak! hoe ſtort zijn ziel zich uit!
ô Zalig, wierd zijn drift in 't eerst vergrijp geſtuit!
Maar neen, hy mag, verdwaasd, in ingebeeld genieten,
't Onſchatbre levensſap balddadig gaan vergieten,
De menschlijkheid ontzett', de ſchaamte beve er van,
Natuur herſtelt, hergeeft, zoo lang zy geven kan!

Haar

Haar toevloed heeft geen eind. Haar tranen mogen leken,
Zy laat den onverlaat zijn wellust niet ontbreken;
Zy offert merg en ſpier, en voeding op, en geest.
Doch eindlijk, 't is gedaan, haar krachten zijn geweest.
Het lichaam ſmolt, de vonk van de uitgedoofde reden,
Smoort angſtig, als in 't ſlijk, indien niet uitgetreden;
De walging van zich-zelv, zie daar de laatste ſtraf,
En 't uitgemergeld rif zinkt ramm'lend in het graf.

Maar wenden wij 't gezicht van dezen roekeloozen,
Die de eerbre Zangeres haars ondanks dwingt te blozen!
Beſchouw de Voedſter, die den zuigling op haar ſchoot
De kostbre levensbron met volle borst ontſloot.
Hoe zalig voelt zij zich, het dierbaar kind te zogen!
Het hart van moeder juicht en vonkelt in haar oogen!
En, drenkt en laaft zy 't wicht met eigen hartebloed,
Milddadig ſtort zy 't uit en van haar overvloed,
Maar 't jongsken wint in kracht! zijn kleene ſpiertjens zwellen!
Zijn nooddruft wast met hem, en tergt de zuivelwellen,
En vordert meer en meer met altijdgraagen mond,
En hevelt de ader uit tot op den dorren grond.
Die ader zal welhaast met nieuwe ſtroomen vlieten,

Ja, hoe men ruimer ſchept, met ruimer golving ſchieten;
Natuur bezwijkt niet, neen; te weigren, is haar vremd.
Doch, Voedſter, welk eene angst, die u het hart beklemt!
Wat hijgt, wat kwijnt dat hart! wat ſtaan u de oogen duister!
Waar is die volle kaak? die blankheid, zoo vol luister?
Hoe duizelt u het brein! Onnoozle, ga niet voort,
Eer 't lieve wichtjen voor uw weldaad u vermoord'!
Helaas! gij hoort niet; en, uw boezem eens aan 't vloeien,
Schijnt de onuitputbre melk gedurig meer te groeien.
Zoo doet ze, och arm! 't is waar; maar waarig, maar verflest,
En neemt het luttel meê der krachten dat u rest.
Haast lijdt de flaauwe long; haast, maag en ingewanden;
Haast zal een koortſig vuur door merg en aders branden;
Reeds ſtijgt zijn doodſche gloed in 't uitgeteerd gelaat,
En ſiddrend jaagt het bloed, dat in de polsaâr ſlaat.
Nu droogt de melkbron op: Natuur, in 't eind bezweken,
Heeft macht noch middel meer om 't leven aan te kweken;
En, offer van een' plicht, in roekloosheid ontaart,
Beſterfige 't, teedre vrouw, een beter noodlot waard!

Nog meer! My heugt een tijd, toen de onbedwingbre MODE,
(Veelvormige Astaroth, die Junoos hemelbode

Den

Den gordel rukt van 't lijf; als zy, in neevlen woont,
En 't wisfelziek gelaat nu links dan rechts vertoont;
Behoeften, zeden vormt; vermaken teelt en kwalen;
En wie men 't waschlicht brandt in daus-en fchouwburgzalen!)
Aan al wat manlijk was, van rechterzaal tot ploeg,
Een daaglijks offer van Tabagoos hoofdplant vroeg.
Europa had voorlang Japanners en Tartaren
Het kleed, de thee ontleend, de faamgebonden hairen:
Nu was 't de Mexikaan die 't nieuwe voorbeeld gaf,
En de aard een wierook eischte aan Montezumaas graf.
't Ontbrandde. Een fcherpe rook, met walgelijke toogen
Der Godheid ten gevall' kloekmoedig ingezogen,
Ontftak, door 't vluchtig zout, ontwikkeld in het vier,
't Gevoelig weeffel van de teedre fpeekfelklier;
En 't onwaardeerbaar vocht, ter fpijsloog afgezonderd,
Wordt onbedacht verkwist, onzinnig uitgeplonderd!
Natuur gewende zich die prikkling en weêrftond
By duizenden 't gevolg, door 't fchroeien van den mond;
Maar enklen vloeit het flijm tot ftikkens om de tanden,
Wordt, met dat gift vermengd, tot plaag der ingewanden,
Of uitgeworpen als een nuttelooze last.
Onnoozlen! wist ge recht, wat fchatten gy verplascht!

ô Jammer! 'k zie hen nog, met ingezonken kaken,
De naderende dood in 't geurig rookwerk ſmaken;
De ſpieren uitgedroogd, met rimpelvollen huid,
Aan 't bloedverbrandend vuur der teeringkoorts ten buit;
Des lichaams voedingſchuur, van 's levens gloed verſtoken,
Zich weigren aan haar plicht, en gisten zonder koken;
Natuur in onmacht, en, bezwemen onder 't leed,
De kunst beſchuldigen, die baat noch redding weet.

Neen 't prikklen van de klier bevordert geen bereiden,
Maar dwingt ze om 't raauwe vocht ontijdig af te ſcheiden,
Verarmt de bloedrivier die heel het lijf doorwoelt
En met zijn kronklend nat bewatert en beſpoelt;
Die 't leven met zich voert door de aderen en ſpieren,
En werk en werking geeft aan duizenden van klieren;
En uit wier mengling, zwaar van erts en dierlijk zout,
Natuur elk werktuig drenkt, en ſtijft, en onderhoudt.
Datzelfde mengſel, rijk in duizend eigenſchappen,
Geeft elke ſcheidingbuis heure onderſcheiden ſappen:
De Lever put daar gal, de ſlijmklier ſpeekſel uit,
De Nier, de ſcherpe loog, wier naam ons walglijk luidt:
Eene andre klier, het vocht dat d'oorſprong voert van 't leven.

Zoo

Zoo gaat in 't zelfde veld, door eigen' aart gedreven,
Het ros op ſpichtig gras, en wilde cichorei
Met gouden bloemen en gekorven blad, ter wei';
Het lam op klaver; en de geit op netelbladen
En heeſterſtruiken die den voet in 't water baden;
De lichte vlinder, op viool of boterblom:
Natuur toont elk zijn aas en wettig eigendom,
En maakt, in 't friſſche groen, door duizenden van dieren,
Zich elk der planten nut, die in de beemden tieren.

Maar ſtreev de gulzigheid van één verſlindend ſoort
De maat te boven, en tot woeste vraatzucht voort,
Om, zonder keuze of recht, wat andren moest vergasten
Met onverzaden tand als krijgsroof aantetasten!
Teer' gruwbre ſprinkhaanzwerm de rijke velden af,
Of aaklig mierennest, der landen wreedſte ſtraf!
Dan hongert elk gediert', en zucht, en ſlaat aan 't kwijnen,
Dan ziet men vreugde en lust uit heel de beemd verdwijnen,
De boer verjaagt zijn kudde en bergt haar onder 't dak,
En 't veldgediert' verhuist van 't kaalgeſchoren vlak.

Niet anders is 't met ons, wen een der lichaamsdeelen

De

De ſappen tot zich trekt en meester tracht te ſpelen:
De voeding van 't geheel wordt in haar loop geſtremd.
Een enkle cytherdraad, te hoog of laag geſtemd,
Verbreekt de harmony der eêlſte Zangſpeltuigen.
Het kind verteert zijn Min door te overmatig zuigen;
De klier, het vochtgeſtel. Het onverzaadlijk MEER
Neemt immer, immer toe, rukt paal en perk om veer,
Om eindlijk, als de kring in ſtaande waterplasſen
Die 't vallend keitjen vormt, aan oog en plaats te ontwasſen.
Natuur, daarze alles aan een zelfde deel beſteedt,
Vermag voor andren niets, is heel het lichaam wreed,
Onttrekt den deelen bloed, en 't bloed, vernieuwend voedſel.
Niet anders, dan, in 't bad, het hongrig echelbroedſel
Zich volflorpt, en, gekwetst, zijn bloedprooi niet begeeft,
Maar, zelf verbloedend, zuigt zoo lang het leven heeft,
En 't hart aan de ader, de aâr aan de opgetrokken ſpenen
Der wonde die het beet, genoegzaam bloed kan leenen.
De prikkling werkt ſteeds meer op de enge bloedvatſpuit;
Het dikker vocht dringt aan, en zet haar wanden uit,
Wordt niet genoeg bewerkt, en wordt door ruimer monden
Min moeilijk, meer gezwind, naar de enger zeef gezonden.
Die wordt met meer geweld dan weêrſtandkracht gedrukt,

En de openingen van zijn doortocht opgerukt.
Dan ſtaat het werktuig van zijn werking af, wordt lijdend,
En geeft het op aan 't vocht, gedurig meer verwijdend.
Van daar ontaart het nat, het geen zy doorſlaan moest;
Tot eindlijk 't werktuig-zelf, verwrongen en verwoest,
Slechts dunne bloedwei ſchenkt voor de echte ſapbereiding,
Die zuivre onttrekking eischt, geen onvolkomen ſcheiding.
En 't dus mishandeld bloed, niet ſlechts beroofd van 't geen
Die klier beſtemd was maar aan allen in 't gemeen,
Niet juist van dat beroofd, het geen het af moest zeveren
Om andren zuivre ſtof ter werking op te leveren,
Brengt elders evenzeer onechte ſappen meê.
De misdaad van één lid is 't algemeene wee.

Maar dubbeld vruchtbaar (ja, tienduizendmaal!) van plagen,
Verderflijk boven al wat ſterflijk mensch kan dragen,
Is 't krenken van 't geſtel in 't menschlijk hoofd gelegd.
Daar aan is 't noodlot van alle ander deel gehecht.
Dit voert den ſcepterſtaf op maag en ingewanden;
Dit op de zenuwſtang, op zenuwvlies en banden,
Op ſpier en vezel en de werkingskreits van 't bloed.
Dit prikkelt; dit beweegt; dit onderhoudt en voedt.

Geen

Geen deel, of 't moet dien vorst zijn leen verheergewaden;
Geen deel, dat hem weêrſtaan, zijn wetten kan verſmaden!
Verlijfiocht aan het bloed, erkent hy 't hart alleen,
Dat met dien overheer in bondgenootſchap treên,
En zelfs hem, in zijn burcht door 't noodlot ingeſloten,
Verhongren, prangen kan, of van den zetel ſtoten,
Maar niet, dan om, met hem, rampzalig te vergaan.
Dit voert in 't zenuwſtel het dubble werktuig aan,
Waar 't leven door beſtaat, en, zich bewust te leven,
Zich-zelve van zich-zelf een denkbeeld weet te geven.
Dit ſlape, en alles ſlaapt: dit ruste, en alles rust:
Dit ſiddre, 't lichaam ſchokt; bedare, en 't is gefust.
Dit brein, dees herſenen, kan geen vermoeiing deeren,
Dit kan geen letſel in zijn werkingkracht verzeeren,
Of 't zenuwprikklen faalt, en 't edelst dierlijk vocht,
De fijne en vlugge geest, in 't herſenmerg gewrocht.

Van daar dat leger dan van onoptelbre pijnen,
Waar voor Geneeskunst zwicht, de kracht der medicijnen
Zich neêrbuigt, als de kwaal zich tot die ſterkte heft,
Waarin men 't kenmerk van haar wezen recht beſeft.
Ach, lang gevoelt men zich van lustloosheid bevangen,

't Ge-

't Gevoelig middelrif, ja ſoms, den gorgel prangen,
De leden trekken, 't hoofd van zuisling aangerand,
En merkt de traagheid op van 't ſpannende ingewand.
De mond, onzuiver, toont door bittre en zode ſmaken
De werkloosheid der maag; het ſparren van de kaken,
De ſlaapzucht, machtloosheid, 't gebrek aan vederkracht
Der ſlappe musklen; daar de rustloosheid by nacht,
De hoofdpijn, nu, verwekt by 't minſte lijfsbewegen,
Dan, zonder merkbren grond langs 't rugmerg opgeſtegen,
Gevoeligheid, die vochte en al te warme lucht
En 't zachtſte windgeſtreel gelijk een' noodſtorm ducht,
't Gewoel van matheid door de werkelooze ſpieren,
Met kramp-en zinkingpijn die nimmer rustdag vieren,
En 't wrevelziek gemoed dat uit den onlust rijst,
't Gebrek der zenuw en haar kranken ſtaat bewijst.
Dan legt men de eerſte ſchuld op ſchuldelooze deelen,
Die 't zichtbaarst lijden, en, door 't lijden, lijden telen;
Terwijl men mistast in den oorſprong van het kwaad.
Dit neemt verborgen toe: Geneeskunst doet geen baat:
De zorg, de kwelling, groeit; en nare angstvalligheden
Beneevlen tot den throon der onbegrijpbre reden:
't Verſtand, door 't dwalen van zijn werktuig, ſchokt en zwiert

Niet

Niet anders dan het roer dat heel de hulk beſtiert,
Wanneer de helmſtok faalt, door ſtormweêr weggeſlagen,
Nu Oost- dan Westwaart draait naar golf en ſtroomen jagen,
En 't halfontredderd ſchip te loor ſtelt in 't gevaar.
Dan zwoegt het ſtofloos deel, benepen, angſtig, naar,
Beſtormd door ſchimmen, door ontzetbre herſenſpoken,
Als razernyen, uit den afgrond losgebroken,
En zucht, en jammert, als met geesſels fel gezweept.
Dan, in den maalſtroom van verbeelding weggeſleept,
Miskent de mensch zich-zelv', en wenscht zich nooit geboren.
De dolk der wanhoop blinkt om 't hart hem door te booren:
Hy hijgt naar 't ſterfuur, als naar de uitkomst van zijn weên,
Of, (wondre ſamenloop van tegenſtrijdigheên,
Die uiterſten vereent!) door kille vrees gedreven,
Schept ijdel doodsgevaar, en ſiddert om te ſneven!
Hier dreigt hem dolk of zwaard, en daar bedrieglijk gift!
Daar monſters, hol van oog; daar, gruwlijk tooverſchrift!
Daar voelt hy ſlang of draak, die 't krimpend lijf doorknagen;
Daar waant hy breekbaar glas voor lichaam om te dragen,
En ſchreeuwt van ſtervensangst op d'allerminſten ſchok;
Daar waant hy zich den voet gekluisterd in den ſtok,
Van buigend ſtroo gevormd, of met een lans doorregen,

Of,

Of, tot een pap verweekt, en machtloos tot bewegen.
Ja (Hemel, tot wat perk kan zinsverbeelding gaan!)
De wijze waant zich-zelv' een garst- of tarwegraan,
Vreest dat hem 't gretig hoen voor voedſel op zal pikken,
En gilt, in 't hoenderkot een moordhol aan te blikken!
Of, houdt de geest zich vrij van zulke uitſporigheid,
Het oordeel ſuft, vervalt; onreedlijk onbeſcheid
Neemt plaats voor billijk-, voor aanminnigheid van zeden
En zachtheid van een ziel, ſteeds met zich-zelv te vreden.
Helaas! wien 't al op aard tot helſchen folter ſtrekt,
Wien de uchtenſtond van 't jaar niet meê ten leven wekt,
Voor wien geen roosjen lacht, geen luchtjen wellust ademt!
Die, waar hy de armen ſtrekt, ſlechts hel en dood omvademt!
Ja, die zich-zelven haat, en al wat is verwenscht!
Dien heeft de foltring, ja, in 't menschlijk hart ontmenscht. —
Ontmenscht? och of hy 't waar! och of zijn ziel door 't woeden
Vereeld wierd en verſteend voor 't ſnerpen harer roeden!
Dan neen, geſlingerd als een rietſcheut door den wind;
Weekhartig; belgziek; wuft; verzoenbaar; als het kind,
Dat nu, de handen wringt met wild en ſnikkend huilen,
Dan, liefkoost die 't verſtiet, dan, troost beproeft in 't pruilen,
Nu, 't harte weigert aan het ſpeeltuig 't geen 't verlokt,

Dan, ras verzadigd, walgt van 't geen het ſnel verſchrokt;
Van duizend tochten in een oogenblik beſprongen,
Nu herwaart weggerukt, dan derwaart heengedrongen,
Beſchreit hy, vlaag by vlaag, zyn' eigen' wrevelmoed.
De licht ontvlamde halm weêrſtaat niet aan den gloed!
De beek verliest haar ſtroom by 't buigen van haar dammen!
De puinhoop ſmoort den brand der opgeſtegen vlammen!
En elke ſpanning brengt, te hevig voortgezet,
Verlamming in de pees, naar de eens onwrikbre wet.

Maar, teedre Zangeres, haal adem! rust, mijn tonen!
Hier groeit de lauwer niet, die 't zangrig hoofd mag kronen.
Ga, daal, met Dantes geest, in 's afgronds jammerpoel,
En maal de gruwzaamheên van ziekte en pijngevoel.
Zoek in den helſchen nacht de wieg der Razernyen,
Der Kwalen tuighuis, door, het nest der Helharpyen.
Maal gruwbrer, dan de gier die 's Titans borst doorwroet,
En, eeuwig onverzaad, zich met zijn' lever voedt;
Dan 't bodemlooze vat der wreede Danaïden;
Dan ooft en waterbeek die mond en hand ontvlieden
By 't foltren van een dorst die hart en long ontſteekt;
Of 't rustloos draaiend rad, dat hemelſchennis wreekt. —

He-

Helaas! Gij deinst van ſchrik! uw bloed verſtijft in de aâren! —
Onnoozle! 'k ſchrik met u, dien afgrond door te varen.
Maar 't voorwerp eischt het, 't is de vordring van het lot.
Welaan, omgorden we ons! De nooddwang kent geen' God.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

DERDE ZANG.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

DERDE ZANG.

Waar ben ik? welk een nacht, omhuld met tastbre dampen!
Wat angst omklemt my 't hart in dezen poel van rampen!
Wat vale ſchemer van een aaklig twijfellicht,
Dat in dees nevel ſtikt, verraadt hem aan 't gezicht!
Wat walgelijke walm van ſmeulende ongeltoortſen,
Met bloedig zweet bedrupt van peſt- en etterkoortſen!
Wat ſcherpe doodlucht, die door long en zenuw dringt,
Het hart doet krimpen, en het duizlend brein beſpringt!

Wat ſombre ſtilte, die, doormengd met angstig kreunen,
Een dompige Echo wekt om 't zuchtend na te ſteunen!
Ai my! wat doen wy in dees afgrond vol van wee?
Wat golving, wat geruisch als van een holle zee
Vervult my de ooren! Hoe! een nieuw tooneel gaat open.
Een weemlend maanlicht ſchijnt dees hemel rond te loopen,
En licht en flikkert op een meir van ziedend bloed,
Dat, naar haar wending, ebt, of opzet van den vloed;
Nu, tot de wolken rijst, en alles wil verdrinken,
Dan, in zijn kolken krimpt, en de aarde ſchijnt te ontzinken.
Een heir van plagen zwemt en dartelt door dit meir;
Stijgt met zijn golving op, zinkt met zijn deining neêr,
En doet by 't hoog getij hun geesſelſnoeren klateren,
Maar zwijgt, en duikt het hoofd by 't vallen van de wateren.
Met dezen ſteekt de Dood zijn gruwbre fakkel op
Die in de golven ſist. Hy ſchudt den naakten kop,
En grimt met holle kaak en knarſende ijzertanden;
Maar tuimelt grijnzende af by 't rijzen van de ſtranden.
Een wondre Geest beſchrijdt dat zwervend hemelrond,
En noopt haar aan, of legt den teugel in haar mond,
Verkort haar omloop, en verſnelt de noodgetijden,
Of rekt den engen kring waar in haar wielen glijden,

Wel-

Welaan, men wage zich en wade langs den boord
Dier ſchrikbre wellen, nu haar branding ſlaapt en ſmoort!
Maar neen, mijn Zangeres! uw hand bezweer' de baren,
En lokk' den Dolfijn uit, op 't klinken van uw ſnaren,
Of blanke Meermaagd, die, aan uwen zang geſnoerd,
Op 't kronklende achterlijf ons zwemmende overvoert.
Helaas! gy zingt vergeefs: hier duiklen geen Meerminnen,
Geen Triton, geen Dolfijn, die Dichtmuzyk bezinnen,
Geen vleiende Sireen, die uit de ſtrandgrot ſchiet;
De poel van plagen heeft geene ooren voor uw lied.
Doch . . . Hemel, help! wat ſchok! wat ſchrikbre dwarrelwinden
Doen me aan eene andre zee my-zelven wedervinden! ——
Onoverzienbaar meir, dat van uw ſteile kust
Een doode vlakte toont in uiterlijke rust,
Maar innerlijk beroerd door eene onzichtbre wieling
Van maal- en draaikolkſtroom, verzwelging en vernieling!
Wat taaie en vuile lijm bevracht uw ſtilſtaand nat!
Wat zwarte ſtikdamp ſtijgt al wolkende uit dit bad!
Geheel uw hemel treurt met d'onbeplantbren oever:
De zon omſloerst er 't oog, hoe meer zy klimt, hoe droever.
Geen ſchelle filomeel begroet haar daar zy ſtijgt;
Geen ſijsjen piept in 't riet. Gebergt' en rotskloof zwijgt,

Of baauwt den klaagtoon na van afgedwaalde meeuwen,
Die hijgen over 't vlak en naar den adem ſchreeuwen.
Geen ſpruitjen groeit er dan een kruipend ſtruikgewas,
Dat blinkende appels draagt, ſlechts ſchel en ſtinkende asch
Die 't dorstend hart bedriegt. Geen kruid, dan ſcherpe weede
Vol loogzout, teelt de grond, dien nooit een grasjen kleedde.
Geen zoele Westenwind beroert den lichten vlerk,
Maar fijne en ſcherpe kou doorzweeft het wentlend zwerk. —
Dan zacht! de lucht verdikt. Ik zie een' Geest van onderen
De vlakte breken en doorblikſemen en donderen.
Daar barst zy golvende, in één branding, naar omhoog,
En ſpat heur boorden uit, den ſchrikbren bodem droog!
Daar vliegen golven op van onderaardſche vlammen,
Omkronklen rots en klip als jeugdige elzenſtammen,
En zetten wijd en zijd den horizont in brand!
Het aardrijk davert, en het heetgeſchroeide zand
Vliegt in een dwarling op, verzengt mij oog en kaken!
Help hemel! 'k zie den grond een' ſtoet van monſters braken!
Wat vuurge blikken! wat geſpitſte havikſklaauw!
Wat ſnavellippen! en wat armen, bont en blaauw
Van geesſelſlagen, en bedekt met wond en builen!
Wat akelig gejoel! wat hartverſcheurend huilen!

Wat

Wat ſchimmen, blikſemſnel zich ſlingrend door het ruim,
Verraſen de oogen, en verdwijnen (als een ſchuim
Of ijdle waterbel, uit gisting opgeſtegen)
In enkle dampen, die zich neêrſlaan tot een' regen!
Is 't mijmring? toovery? of heeft me een droom misleid?
Wat Chaos vormt zich hier van tegenſtrijdigheid!
Wat is hier 't ware leed; en wat, het ingebeelde?
Leer, Zangſter, wat beſta, en wat mijn brein zich teelde!

Dus ſprak ik, half bedwelmd, als zich een breede vlucht
Van blanke zwanen toonde, en, roeiende in de lucht,
De heldre wieken ſloeg, waarvan een balſem vlocide,
Die mij 't verrukte hoofd als met een' daauw beſproeide;
En ijlings drong me een ſtem, een donderſtem, in 't oor:
„ Verdwaalde, aanſchouw uw' wensch en treê dees neevlen door!"
Ik nader op dit woord; maar welk een ſchrikvertooning!
De wolken ſcheiden zich; eene ontoegangbre woning
Doet onder de aard zich op, die voor mijn voeten berst
En als een kerkerdeur op de ijzren naven knerst.
Een ſcheemrend pad, omheind van ijſel en abeelen
Leidt nederwaart: ik volg, en duizenden van kelen
Vervullen 't aaklig hol met jamm'ren, en geklag

Dat weêrgalmt door een lucht, verſtoken van den dag.
Het gillende ach en wee, het zuchten, kermen, janken,
Het huilen, ſnikken, ſmelt met duizenden van klanken
In 't boezemkloppen en het plettren van het hoofd
Tot ééne afgrijsbre ſtem die 't zelfgevoel verdooft.
Vervloeking, ſpijt, berouw, in duizenden van talen
Door één gemengeld, en verdubbeld duizendmalen,
Zijn onerkenbaar in dit ijslijk noodgeluid;
Doch wanhoops gruwbre kreet ſtijgt boven alles uit.
Mijn hart verſmelt; ik beef; mijn kniën wagglen, knikken.
Wat make ik, Hemel, in dit treurtooneel van ſchrikken!
Dus riep ik; maar een geest blies me adem in en moed.
Toen hief ik de oogen, en een ſombre ſakkelgloed
Deed me in een nevelwolk een ſtalen poort aanſchouwen,
En 't vreeslijk bovenſchrift, in diamant gehouwen:
„ Hier tuchtigt de Oppermacht met nimmer eindbre ſtraf.
„ Die intreedt, legg' de hoop voor eeuwig, eeuwig, af!"
'k Zag om my: 'k zag de koets waarin de Zorgen baren;
De Vrees, met bleeke kaak en vroeg vergrijsde hairen;
De gruwzame Achterdocht, wier boezem ſlangen voedt;
De Wraakzucht, dronken, en ſteeds dorstende, van bloed;
Den Nijd, den Honger, die hun eigen ſpieren knagen;

En 't bevende Gebrek, met Kommer, oud van dagen;
En d' onaanzienbren Dood, waar 't menſchelijk gezicht
Van afkeert, ſlechts gekend aan 't ſnorren van zijn' ſchicht.
'k Zag d'Arbeid, krom van nek, met ingetrapte lenden;
En u, ô geesſelroê die de Almacht af will' wenden!
Afgrijsſelijke Krijg, ontvolker van deze aard,
Die, op den drempel, leunde op 't uitgetogen zwaard;
En Twist, het bloedig hoofd met addren overladen,
Die tot de ontbloote knie door tranen ſcheen te waden.
'k Zag 't koopren Wachthuis, met het ijzren Voorportaal
En Galleryen op haar zuilenreeks van ſtaal,
Waar Razernyen by de blaauwe vuurvlam waken,
En plagen telen uit het zaad der helſche draken;
En, midden onder hen (geloof my, aardsch geſlacht!)
De Wellust, maar ontmomd, aan 't hoofd der Hellewacht.

Nu zag ik, welk gezicht, ontzachelijke hemel!
Een onafzienbaar en nooit rustend ſchimgewemel
Van Pijnen, vliegende in den nevel af en aan,
Op vleêrmuisvlerken, door geene oogen na te gaan,
Van allerhanden aart en vormverſcheidenheden.
Ik zag er duizenden met onherkenbre leden;

Pygmeën, dwergen, vol mismaaktheid, zonder tal,
En, menſchelijk van leest. Ik zag er hoog van ſtal,
Als eiken, toegerust met duizenden van takken.
Ik zag er kruipende, als verflijmde horenflakken
In een gewonden, of gekronkeld als een ſlang;
Cerasten, ſcherp van beet, en eeuwigheden lang.
Ik zag ze, als grimlend ſtof, gewelf en grond bedekken,
Als zwermend ongediert door lucht en dampkolk trekken,
Zich ſamendringen in een mades eierſchaal,
Of fijne luchtdrop, ja nog kleiner duizendmaal;
Dan weêr ontwikklen, en, met uitgebreide klaauwen,
De wareldpolen-beide omklemmen en benaauwen,
Den ſchedel wasſchen in de wolken, en de ſtaart
Omkrullen om den riem der halfverſtikkende aard.
Het brommend ongediert, dat, uit de modderſloten
Na fellen zomerbrand by avond opgeſchoten,
Zich koestert in den ſtraal van 't ondergaande licht,
Is minder talrijk, daar het opſtijgt, voor 't gezicht.
De ſchrikbre ſprinkhaanwolk, die in de Morgenlanden
De zon verduistert, en de korenrijke landen
Als in één oogenblik tot dorre heide vaagt,
Den honger met zich voert, den doodſchrik voor zich jaagt,

Is

Is weinig in getal by 't aantal dezer weën.
De ontelbre zanden van de hemelhooge zeën
Van Libye en Cyrene, als 't Zuiden, opgezet,
De karavanen in hunn' heeten wel verplet;
De droppels, daar de Nijl, zijn boorden uitgeſtegen,
Egyptens grond meê laaft als met een' vruchtbren regen;
De regendroppelen, die 't vochte Najaar ſtort;
't Valt al, in menigte, by dit gewoel te kort.
'k Zag eenigen, voorzien met ſpits geſlepen priemen,
Met geesſelroeden, en met zweepen, fel van ſtriemen,
Of vlijmen, gruwzaam ſcherp. Ik zag er vloeiend lood,
En zwavelpotten ter verſtikking tot de dood.
Ik zag er koorden om de gordels toe te prangen.
Ik zag er, toegerust met nijp- en tandſchroeftangen,
Of zware mokers ter verbrijzling: pektoortsgloed
Tot roosting; pestgif tot ontſteking van het bloed.
Dus, zoo men 't groote met het kleine mag gelijken,
Kwam Spanjes beulenrot uit zeven koninkrijken,
Zich buigende voor 't juk der zielendwinglandy,
Op 't ſiddrend Neêrland af, nog ongerept en vrij.
Dus daagden Alvaas trots, en Hesſels dolle woede,
En Vargas vadzigheid, met wurgkoord, geesſelroede,

En zwaard, en mutſaart, en gewijden gordeldolk,
Tot moord en teistring op van 't Godgetrouwe volk.
Ja, 'k zag er, wat geen mond met woorden uit kan ſpreken!
Ik zag er ziedend kwik door ijzren trechters leken,
En drupplen, brandend heet, op buik of aangezicht:
Gebergten, om de borst te plettren door 't gewicht.
Ik zag er bergen ijs en onontdooibre ſchotſen,
Van Groenlands ſtrand geroofd, van Heklaas blaauwe rotſen.
Voor alles, nagels ter verſcheuring; wolfsgebit,
En evertanden, door 't getergde ſchuim verhit;
Met drakenangels, en den weêrhaak der harpoenen,
En wat de fabel ſchept in ſfinxen en griffoenen.
Ja, had ik duizenden van tongen van metaal,
't Gehemelte van rots, de ſtem van klinkend ſtaal,
En d' adem van den wind, nog zou de kracht my falen,
Om al die Plagen, al heur wapens, op te halen,
En 'k moest bezwijken in den aanhef van 't verſlag.
Toen zag ik, of ik droomde, en 't ſcheen my dat ik 't zag,
Die allen (kaf gelijk, door dwarling opgedreven),
In duizend wendingen elkander tegenzweven,
Doordringen, kruisſen, en, al zwierende in de lucht,
Zich ſaamvermengen en bezwangren in hun vlucht,

En

En voor 't verwonderd oog weêr nieuwe Plagen telen,
Die, hangende aan de borst, met dolk en moordtuig ſpelen;
En naauwlyks breidt Natuur hun teêre vlerkjens uit,
Of 't wreed gebroedſel vliegt en deelt zich de aard ten buit.

Dan ſchreien aarde en lucht, en bergen en valleien!
Maar de afgrond juicht en lacht als ſtervelingen ſchreien.
Doch neen, ſteeds huilt hy; maar al huilend ſchept hy lucht,
Wanneer het menschlyk kroost in zijn benaauwdheên zucht.

Tyrannen, die...! maar neen, Gedrochten, die op thronen
't Heelal ten affchrik waart, en walgdet van uw kronen,
Ten zij, bepareld met afdrupplend tranennat,
En bloedrobijnen, van de moordbijl afgeſpat!
Gy, wreede Falaris, gy Neroos, Epifanen,
En Decien, treedt toe: hier vloeit een zee van tranen!
Wat neemt gy vuur en ſtaal, en winde en koord te baat;
Ziet, ziet hier ſmarten, waar uw vinding ſtom by ſtaat!
Uw foltertuig, palei, en houtmijt, en mortieren,
Uw menſchenroosten in de buik van koopren ſtieren,
Wat zijn zy? wat 's uw helm, uw vuurbroos, rood gegloeid,
Of 't levend menſchenvet dat van uw pekſtaak vloeit?

Natuur heeft pijnen, die uw macht te boven ſtreven:
Zy onderhoudt ze in 't bloed; en de uwen nemen 't leven.
Verachtlijk wormgeſpuis, dat op dees aardhoop wroet,
Gevoelt uwe onmacht! bloost! en dan... verdelgt en woedt!

Dus dacht ik. Een gezuis van opgezette wateren
Begon me op 't onverwachtst door 't luistrend oor te klateren;
Een zachte ſluimring kroop en walmde door mijn hart;
En 't hoofd viel knikkende op mijn' boezem, week van ſmart.
Een Grijzaart deed zich op voor mijn verwonderde oogen,
Het voorhooſd met een wolk van ſtatige ernst betogen:
De lange en achtbre baard beſchaaûwde borst en wang:
Zijn' ſtaf omwoelde een beeld van Epidaurus ſlang.
Hy wenkte, en ſprak my toe: Wat foltring van u-zelven,
Onnoozle, met in 't ſlijk, met d' afgrond uit te delven!
Ja! ken de beulen, waar de menschlijkheid voor beeft,
Maar zoek in d' afgrond niet het geen hun wezen geeft!
Verbeelding ſchepp' vermaak, in Dichterlijke droomen
Van gloênden Flegeton, Cocytus donkre ſtroomen,
En 't broeinest van 't verderf aan de overzij van 't graf;
De wijze keere in zich, en legg' den blinddoek af!
Geen woeste Razernij met zweep en geesſelkoorden

Drijft

Drijft de onbeſmette borst tot heilloos vadermoorden;
Geen felle Alecto wreekt den gruwel door haar roê;
Geen afgrond zendt den mensch de wreede ziekten toe:
Geen wisſelziek geval, op 't wentlend rad gezeten,
Deelt kroon en bedelnap, galei- en ordenketen:
Ons heil, ons onheil, deugd en misdrijf, ligt in 't hart;
En 't lichaam is, en bron, en werktuig, van zijn ſmart.
Een Macht, die 't al regeert naar onomzetbre wetten,
Heft boosheid niet ten throon dan om haar 't hoofd te pletten;
Vergruist geene onſchuld ooit, maar ſtraft verborgen ſchuld,
Of zuivert door het leed den kiem van 't ongeduld.
De lust verlokk' den zin, de hartstocht moog vervoeren,
Verbeelding vormt hunn' dwang uit dunne ſpinragſnoeren;
Zy zet den prikkel aan, waardoor zy 't werktuig drijft,
't Verſtand bedwelmt, verkracht, den wil verkeert en ſtijft.
De nooddwang is in ons, in onzen wil beſloten:
In ons, 't ontwaakt berouw, uit wandaân voortgeſproten:
In ons, de zetel, 't zaad, de ontwikkling van dat kwaad,
Waar 't kranke lijf van treurt, en lijdend door vergaat.
Ons ſchuilt de dood in 't bloed en wandelt door onze aderen:
Ons broze werktuig ſlijt en ſloopt zijne eigen raderen;
En 's lichaams krankte en pijn, hoe hevig of hoe licht,

Is ongeregeldheid en afſtand van zijn plicht.

't Is waar, de lucht, vervuld met pest- en andre ſmetten,
Verſtikkingdamp of walm, die d'ademtocht beletten;
Met waasſems, die de huid met duizend monden drinkt,
De maag in 't ſpeekſel ſlikt en naar beneden zinkt;
De ſchaving, kwetſing, en 't verkneuzen, ſcheuren, rijten;
De ſpijs (wie duizenden 't heelal der ziekten wijten);
En 't geen de roekloosheid, met krankten onbekend,
Als artzenyen, en als voorbehoedſels vent: —
Die lucht ('t is waar), die ſpijs, en dat geweld van buiten,
Kan 's lichaams werkingskracht, herſtel, en voeding ſtuiten,
En 't werktuig ſloopen, waar 't onſtoflijke in vernacht.
Van daar die plagen dan van 't menſchelijk geſlacht;
Die noodpest, die het bloed vergiftigt in de longen,
Of, door de gorgelbuis in 't ingewand gedrongen,
De gal aan 't gisten brengt; van daar de felle ſmet
Van 't ettrend pokvenijn, en dat van 't eerloos bed,
Onmerkbaar door de pomp der poren ingezogen.
Van daar, zoo 't bijtend ſchurft, zoo walglijk aan onze oogen,
Zich voortplant! zoo een zweet, met rottinggeest bevrucht,
Of 't ſpeekſel van den hond die 't friſſche water ducht,

Zich

Zich in ons lichaam vest, en (heeft het ſtand gegrepen)
Tienduizenden in 't wee eens enklen meê kan ſleepen.

Dan, weinig zijn veellicht de kwalen, dus geteeld,
En door beſmettingſtof oorſpronklijk meêgedeeld;
En mooglijk zou geen pest op 't zuchtend aardrijk woeden,
Maar 't onvervallen lijf zich-zelf voor 't ſmetgift hoeden:
Licht ſloot een fijner, een veel prikkelbarer huid
Zich voor de ſcherpten toe, en 't ſchaadlijk walmtjen uit:
Licht, dat het gift der lucht, eer 't tot de long genaakte,
In mond of reukbuisweg haar ſcherpen aart verzaakte,
Of, omgewikkeld met een zuiver ſpeekſelvocht,
Op maag noch zenuw hechtte, en niets op 't bloed vermocht.
Licht, zelfs, licht moeht de huid, door dichter ſamentrekken,
De ſpier- en zenuwlaag voor breuk en ſcheuring dekken,
En weeren tand en klaauw van 't gave lichaam af,
Zoo de Almacht ons op nieuw 't verloren wedergaf.
Helaas! verbaſtring, uit een eerſt vergrijp geſproten,
Verbreidt zich eindloos voort in de afgezette loten!
De vethuid, eens verbrand aan Nijl- of Nigerboord,
Brengt ſteeds in 't Nageſlacht zijn zwartende olie voort.
Het lichaam, hoog in 't Noord van koude ſaamgedrongen,

Verkrimpt het menschlijk ras, verkleint het by 't verjongen.
Een zwakke en weeke teelt teelt zwak en weeklijk kroost,
Dat voor zijn vaders lijdt, en om hun misdaân bloost.
Wat wonder dan, indien, in beter ſtaat geſchapen,
De mensch, zich-zelv' genoeg, noch dekſel zocht noch wapen;
En 't werktuig, zoo volmaakt als de onbeſmette ziel,
Ontrefbaar was voor 't leed, en door geen tijd verviel!
Dan ach! verdierlijkt en van hooger geest verſtoken,
Zijn ziels- en lichaamskracht in 't aardſche kroost verbroken:
Geen werktuig, of het kwijnt; de poging mat het af,
't Vernieuwen ſlijt het, en het lichaam neigt naar 't graf.
Ach! 't voeden, onvolmaakt, herſtelt ſlechts onvolkomen
Wat ſchaving 't vaste deel door 't perſen had ontnomen:
Te grof, te veel met aarde en ſtijvend lijm bezwaard,
Van deelen te ongelijk, en van natuur ontaart,
Doet ſlechtgekookte chijl, uit ſpijs en drank getogen,
De deelen, die hy voedt, verſtijven en verdroogen.
De buigzaamheid, de geest, des weeffels tederheid,
Neemt af, en 't vocht verdikt, dat uit den bloedſtroom ſcheidt.
De fijner vaten, ſtraks verlijmd en toegeſloten,
Beperken de omloopkreits der ſappen door de grooten.
De vezel, taaier, gaat en ſpier- en veêrkracht kwijt.

Het

Het bloed vloeit trager langs de wanden die het ſlijt.
De muskel wordt tot pees; de pees, ſteeds hard en harder,
Wordt kraakbeen; 't kraakbeen, been; en't kwaadſtreeft t'elkens verder:
Tot eindlijk 't hart verſtramt, zijn ſchroefkracht zich verliest,
De ſlagaâr roerloos blijft, en 't ſtallend bloed bevriest.
Van daar dan de ouderdom, wien graauwe hairen dekken,
Wier wortelbol aan 't bloed geen kleur meer weet te onttrekken;
Wiens huid verſtijfd ſtaat en, met groeven dicht doorſneên,
Slechts de enkle pees bedekt en 't muskellooze been;
Wiens ſpieren, uitgedord, en machtloos op te zwellen,
Den last van 't wagglend hoofd en 't knikkend lijf doen hellen!
Van daar de onmijdbre, de niet uit te wijken dood,
Dien de eerſte wording-zelv reeds in onze aadren ſloot!

Maar even als die dood, zijn duizend nevendooden,
(Pandoraas ſchatbus niet, den afgrond niet, ontvloden,
Maar uit bederf van vocht, ontſtelde vezeldraân)
Niet af te ſcheiden van ons menschlijk wanbeſtaan.
Doorzie dit! toon, hoe 't eerst een onbemerkt vergrijpen
Het zaad der kwalen ſtrooit, om vroeg of laat te rijpen:
Hoe 't ontuig zich in 't bloed, in ſpier, en zenuw vest',
En met ons levensvocht uit onze nooddruft mest',

En eindlijk ons verſcheur' met onbedwingbre tanden!
Hoe 't een op 't ander werk' der kwijnende ingewanden;
De maag het brein ontſtell', daar 't brein de koking ſchorst;
De borst bezware, en weêr bezwaard word' door de borst;
Hoe teeldrift en 't verſtand aan de eigen draden hangen;
En 't prikkien van 't gedarmt' den geest met angst kan prangen.
Ga, neme uw Zangtafreel de teekning der Natuur,
De verf der waarheid aan, verhoogd door 't Dichtervuur;
Maar laat verbeeldingskracht, met dove zonneſtralen
En regenbogen, geen verzierde wareld malen!
De Dichtkunst hou 't penceel, Geneeskunst lichte u voor!
Haar pad loopt hemelzaal noch afgrondspaden door.

Hier zweeg hy, greep mijn hand, en ſtreek mijn beide ſlapen
Met balſem, onbekend aan 's aardrijks Esculapen,
Verdween, en liet me alleen. — En droom en ſluimer zwicht,
En 'k zie een nieuw Heelal my ſtralen in 't gezicht.
'k Word als een Nieuwling uit Eleuſis Ingewijden,
Wien 't eerſte zuivringsbad door 't onderaardſche lijden
De Godheid nader bracht, en met verhelderd oog
Het kleed doorſchouwen deed dat Ze om haar ſchepping toog.
'k Zie d'eerst verwarden droom, met toortſen, ſchimmen, baren,

Ont-

Ontwarren, beeld aan beeld zich op hunn' hoefflag ſcharen!
De kwalen, naar hunn' aart zich monstren in 't gelid!
De ſcherpe (*) ziekten, door een brandend bloed verhit,
Dat ſtormloopt op het hart met ſteeds vermeerderd blaken,
En worstelt om den band der ſtoflijkheid te ſlaken,
Tot, of Natuur verwinne, of voor het woeden bukk',
Den voorgrond houden van mijn weemlend ſchilderſtuk,
En 't doek berooken met haar ſchrikbre lijkvuurtoortſen!
Ik zie 't geregeld tij der Beurt- en Wisſelkoortſen,
Verbonden aan haar perk en omloop, meer gedwee,
Zich ſchildren in het beeld der wentelende zee!
De Sleep- en Kwijning-, en niet eindigende plagen,
Die van haar eeuwigheid den naam van DUURZAAM dragen, (*)
In 't doode en ſtilſtaand, maar inwendig woelend, meir,
Dat gruwzaamst opbarst met een vreeslijk jammrenheir!
'k Zie de ijslijkheden, 'k zie de pijnen, 'k zie 't verſmachten
Een lichaam nemen in 't verwildren der gedachten!
De ziel, by 't ſnerpend wee verloren in haar ſmart,
Vertwijflen by de hel, die Wanhoop ſtookt in 't hart!

My,

(*) *Morbi acuti.*

(*) *Morbi chronici.*

My, zelf verbijsterd, en verbeelding prijsgegeven,
My-zelv' vergeten met in 't ijdel rond te zweven!

ô Zuivre Telg van 't hart, vergode Poezy!
Hoe roert ge en ziel en brein door zoete razerny
En zelfbegoocheling! Wie kan uw vlam bedwingen?
Ach, Dichters, kent ge u-zelv', gevoelt ge u onder 't zingen?
Neen, weggetrokken in een' hemel van gevoel,
Verkondt ge Orakeltaal op Febus wichelſtoel,
U-zelven duister; leestge in d' afgrond van 't verborgen,
En vliegt de ſchepping door op vleugels van den Morgen.
Ge ontblaakt, en 't ijdel niet neemt lichaam en beſtaan!
't Onzichtbre doet voor 't oog het zichtbre ſtofkleed aan,
En zweeft, in kleuren die geene Iris uit kan drukken, —
In bloemfestoenen, die betoovren, die verrukken, —
In zonneglanſen, of in blikſemſtralen uit,
En lacht of ſiddert, naar den toonval van uw Luit.
Wat is, verdwijnt! wat was, herteelt zich! 't ongeboren
Springt, op uw wenken, als een waterſprong, te voren!
't Heelal bezielt zich door uw' adem; voelt met u;
En de eindlooze Eeuwigheid ſmelt in 't ondeelbre NU.
Hoe woelt, hoe klopt dan 't hart! hoe machtig zijn die tonen,

Die

Die de eigen ſnaar van 't hart hervoortbrengt! — Febuszonen,
Vergeeft me! Ach, kruipende aan den bergvoet van Parnas,
Stare ik uw ſteile vlucht door 's hemels brandende as
Met ſtarrende oogen na. My-zelv' tot u te heffen
Ontbreekt my; maar mijn borst kan uw gevoel beſeffen!
Kan met u gloeien, met u ſiddren, met u ſlaan,
En zich verliezen in d' onmeetbren oceaan,
Waar Hemelſtarren zich, als drupplen, in ontbinden!
ô Die u volgen mocht voorby de wieg der winden,
En nederploffen, om, verpletterd tegen de aard,
Een' naam te geven aan een Vaderland, hem waard!
Dan, machtloos zucht en zwoegt, met onvermogend zwellen,
De boezem, wien en zorg en duizend rampen knellen.
Het hart ontſteekt zich; maar verbeelding zwaait en waalt,
Als de ongewiſſe hulk, verſtoken van de naald,
Vermoeit en put zich uit in valſche barensnooden,
En grijpt naar ſchaduwen, de grijpende arm' ontvloden.
Zoo woedt een Pentheus, door Lyéüs wraak ontroerd,
Of Moederſlachtig kroost op 't hoog tooneel gevoerd,
Wen zon, en vaderſtad, en zeven torentranſen,
Verdubbeld, in de lucht voor ſcheemrende oogen danſen,
Of toorts en ſlangenzweep den moorder drijft en prest,

Daar

Daar 't Schrikgodinnendom zich op den drempel vest,
En de angst, de druipende angst hem afgolft langs de kaken:
Of Tyrus koningin, van minnewoên aan 't blaken,
Wanneer ze in naren nacht, 't geſtoorde metſelwerk
Van poort en walgang, en pas aangelegde kerk
Doorwandelt als een ſchim, en, ſmoorende in haar zuchten,
Hier voor Sichéus weg —, daar Troje na wil vluchten,
Hier, wijn in bloed verkeerd, dat langs heur outers vliedt,
Daar, 't wierook in heur hand der vlam zich weigren ziet.
Ach! heet dit zingen, dit! of zijn het ijdle galmen,
Die 't bruiſchen van den ſtorm door rietſcheut jaagt en halmen?

Neen, Zangſter, 't is te veel! Leg neêr de ſchorre Lier;
Haar matte zangtoon heeft noch nadruk meer, noch zwier.
Geef ſnaar en boezem rust. Mijn moede leden trillen;
Ik voel 't geſchokte hart in borst en aders lillen;
Geef artzenyen, ô Beſchermgeest! ſtut mijn kracht!
Of 'k zinke in onmacht; neen, in d' eindeloozen nacht.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

VIERDE ZANG.

DE ZIEKTE

DER

GELEERDEN.

VIERDE ZANG.

Gezondheid, hoogſte ſchat, maar ſchatbaarst door 't ontberen!
Die 't leven waarde geeft, en wat we op aard waardeeren!
ô Broos en vluchtig goed, verwaarloosd in 't genot,
En, eens verloren, nooit vergoedbaar weêr door 't lot!
Ach, dat men u in 't goud met delfſpâ en houweelen
Uit 's aardrijks boezemſchat den Berggeest mocht ontſtelen
Die over de ertsgroef waakt, met neveldamp omhuld!
U, kostbrer dan het goud en wat het goud vergulât!

Dan,

Dan, vruchtloos zoekt ons hart in 't edelst der metalen
Den levendigen geest van 's hemels zonneſtralen.
Vergeefs naar 't wezen, naar den grondkiem diep gewroet,
Die 't goud ten ſpiegel maakt van zon en levensgloed!
Neen, 't leven is geen vocht, den ſtervling ingedruppeld;
Geen vlug, geen geestrijk zout, dat in de zenuw huppelt;
Geen balſem, uit metaal door 't zonnevuur geſtookt.
Vergeefs op 't ſcheifornuis geblakerd en gerookt,
Geſmolten door den gloed, in 't vloeibre bad ontbonden,
Vereenigd, neêrgeplompt, ten hemel opgezonden,
Gepaard en weêr verdeeld, veranderd, en herbaard,
En nieuwe ſtof gevormd uit ſteeds eenvormige aard!
Vergeefs, ô Alchymist, uw lichtdaauw uitgegoten;
Vergeefs, van 't vluchtig vuur het brandende uitgeſloten,
Het zuur van 't zure; 't vocht gezuiverd van de lucht;
En 't licht gevestigd in de grondſtof die 't ontvlucht!
Ach! lichter zult ge 't ſlijk met ſmijdig goud bezwangeren,
Dan 't leven door uw vond vernieuwen of verlangeren.
Eer teelt ge in 't kwikbad uit het glansloos ſpiesglas, goud,
Waar, goudener dan goud, het goud geen proef by houdt.
Ai, ſta uw dwaling af. Breek 's aardrijks ſtookhuis open,
Wat kunt ge van 't geheim der ertsbewerking hopen,

Dan prikkling, ſtikdamp, gloed, en enkel werkloozе aſch,
Die 't geen ge een lichaam noemt ten dooden grondſlag was?
Laat ydlen Paracels in d'oven menſchen telen;
Neen, 't dierlijk leven rust in 't kunstgewrocht der deelen,
Beweegbaar, prikkelbaar, en in vereischten ſtand,
En hangt van 't werken af van ieder ingewand.
Elk werktuig doe zijn plicht, door 't prikklend bloed gedreven,
Om 't zelfde prikklend bloed vernieuwd beſtaan te geven,
En 't dier, de ſtervling, leeft. Die prikkling zwijge en ſmoor',
Of, 't werktuig ſtell' het bloed dat de aandrift geeft, te loor,
En 't lichaam ſterft, vergaat. En 't leven is volkomen,
Waar, tot van 't minſte deel, de plicht wordt waargenomen.
Dan juicht de blijde ziel in 's lichaams heerſchappy;
Dan ſmaakt zy 't, dat zy is, en voelt zich-zelve vrij!
Dan vindt ze een ſtreelend zoet in 't roeren van de leden!
Betoovrend zelfgenot, in 't werkzaam krachtbeſteden!
Dan geeft haar 't werktuig niet dan onvervalscht berieht!
Dan ziet het oordeel ſcherp by onbeneveld licht!
Gezondheid, dit 's uw ſtaat. Gekroond met friſſche rozen,
De voet ten dans geſchoeid met opgeſtrikte brozen,
En de arm met teedre myrth omſlingerd, treedt ge voor,
Meer ſchittrend dan Diane in 't hupplend Nymfenchoor.

ô Zalig die uw' arm . . .! Wat zeg ik? — Hier op de aarde,
Die niets dan weedom draagt, die nooit dan weedom baarde —?
Neen, zalig, die één' lonk, één lonkjen ſlechts, één' lach,
Eén gunſtig ſtraaltjen van uw oog genieten mag!
ô! Die voor 't minst zijn wieg beſtrooid zag met uw bloemen! —
Met welk een' ſchoonen naam zal hem mijn Zangſter noemen! —
Bevoorrechte! ach, mijn kaak, met loodverf overdekt,
(Neen, 't is de wangunst niet, die 't aanzicht dus betrekt,
De wangunst om uw heil, een heil, my afgeſlagen!
Neen, vrolijk kocht ik 't u ten koste van mijn dagen!)
Mijn kaak, van loodverf bleek aan 't aaklig graf geborgd,
Verlaten van een bloed dat hart en brein verworgt;
Mijn kaak, wier doodlijk bleek den blos verhoogt van de uwen;
Mijne oogen, blind getreurd, die 't heuchlijk daglicht ſchuwen;
Mijn reeds van 't foltrend wee door klacht verwrongen mond;
(Alleen dit voorhoofd niet, dat 's boezems rust verkondt.)
Mijn uitgeteerd gelaat; en 't luttel grijze vlokken,
Dat thands de plaats vervangt der eertijds donkre lokken;
Mijn krachtelooze ſtem, die in mijn' gorgel beeft,
En uitroept, ſchoon ik 't zwijge: „ Ik heb te lang geleefd":
't Bezweert u alles, om die weldaad recht te ſchatten!
Den hemel koomt zy toe, geen aardrijk kan ze omvatten!

ô Waag

ô Waag haar nimmer; zorg, dat geen verblinde drift
U meêſleepe, en 't kleinood verkeere in doodlijk gift.

Volkomenheid is één. Maar eindloos is 't verdwalen.
Van daar de ontelbaarheid der onderſcheiden kwalen!
Geen vezel werk' te veel, te weinig, te onbepaald,
Geen vat drukk' min of meer de vloeiſtof die 't doorſtraalt:
Geen ſap zij te ongelijk, te taai, te dun, te ſchiftig,
Te zwaar van aarde of zout, van vluggen geest te driftig;
Geen deel, te vurig in zijn werktuig; geen, te loom;
Of 't evenwicht ontbreekt, dat alles houdt in toom!
ô Heerlijk evenwicht, dat aarde en hemelbollen
Beteugelt, en bedwingt van buiten 't ſpoor te rollen;
Dat, zoo ge een oogenblik kost ſluimren in uw wacht,
De ſchepping dompelde in één' baaiert, éénen nacht;
Planeeten 't vast geſtarnt' op 't vlammend lijf deedt horten,
Of, machtloos, in de zon elkaâr te mortel ſtorten,
En 't Godlijk lofmuzyk der heemlen ſtil deedt ſtaan!
Gy woogt de krachten af van elke vezeldraân,
En doet ze in 't ſchoon verband van 's lichaams werktuigdeelen,
Dier heemlen ſymfonie in dierlijke aders ſpelen!
Dier heemlen zaligheid vernieuwen op deze aard!

Ach, had u 't menschlijk kroost, en God in u, bewaard!

Geneeskunst! 't is aan U (Natuur, in 't leed bezweken,
Vraagt, eischt het van Uw hand, by eigen machtontbreken),
Die juistgeſtemde luit, verſprongen of ontwricht,
Te rug te brengen tot dit zangrig evenwicht.
Geen drinkbaar zonnegoud, geen ijdle panaceën
Vermogen dit, ô neen: geen zalving van de weën
Door valsch, bedrieglijk gif, bedwelmend moordvenijn,
Nepentebekers, vol van doodſchen zwijmelwijn.
Van hier die wreede, die verderflijkſte aller vonden,
Die 't wondenvlijmend ſtaal laat ſteken in de wonden,
Den bloedſtroom ruiſchen, en het leven weg doet vliên,
Met aan 't bezwijkend hart verſterkinggeur te biên!
Verdwaasden! rukt den pijl uit ſpier en ingewanden!
Bedwingt het ſtortend bloed door tijdige verbanden!
Voorkoomt 't bezwijmen door een hulp die redding ſchaff';
Maar perst door prikkling 't bloed niet des te ſterker af!
Van hier die balſemen, die levensopiaten,
Verraderlijk geſchenk van valſche Hippocraten,
Door wie 't lichtzinnig hoofd zich boven 't ſterflot acht,
En omkoomt in den vaag van 's levens beste kracht!

De

De Wijze laat zich niet door tooverwaan misleiden;
En de eerſte heelingtrap is 't onheil te onderſcheiden.

Welaan dan! volg men my, waarheen de Zangdrift wekt!

De ſluier van 't geheim der Ziekte werd ontdekt:
Der ziekte, voortgebracht door 't onbedachtzaam krenken
Des werktuigs van de ziel in 't overmatig denken.
Haar zingen we: en, ô gy die 't oor ſchenkt aan mijn lied,
De zangſtof lokke u uit, mijn ſchorre gorgel niet!

Haar oorzaak rust in 't brein. Maar ſchriklijk zou hy dwalen,
Die hier haar werking, hier haar broeinest zou bepalen.
't Gaat vast, haar invloed is door 't lichaam algemeen;
Breidt zich in 't zenuwſtel door alle leden heen;
Door alle vezelen en vliezen, ingewanden,
En klieren, ſaamverknocht met onverbreekbre banden,
En al, afhanklijk van het weeke zenuwkoord,
Dat ze allen als bezielt en tot beweging ſpoort.
Die wondre herſenklier, dit ſamenſtel van klieren,
Het rijk der planten vreemd, maar eigen aan de dieren,
Dat brein, waaraan de wil van 't dierlijk ſchepſel hangt,

Waardoor 't bewustheid heeft en 't zelfbeſef ontfangt,
Geeft, in zijn duizenden van takken uitgeſchoten,
De zelfbeweegbaarheid, uit zelfgevoel ontſproten.
De zenuw zij verlamd, gebonden, afgeſneên;
Gevoel, beweging, ſtokt, en 't levensſap met één'.
Te aandoenlijk zij haar merg, te teder haar omkleeding;
Geheel het lichaam boet de onmerkbaarſte overtreding.
Te aandoenlijk, als het ros, dat, al te week van mond,
Den teugel niet weêrſtaat, die 't onverdraaglijk wondt,
Maar, ſtuivende in de lucht, het bit neemt op de tanden,
Springt elke vezel op in ſpier en ingewanden.
Dan zwelt de muskel by de minſte prikkling uit;
De vliezen ſpannen; de aâr, de teedre klierbuisſpuit,
Wordt uitgewrongen, wordt ontledigd door 't beklemmen:
De oneven drukking doet het ſnarentuig verſtemmen:
't Gepreste vocht blijft ſtaan door ſchrikbren muskelkramp,
En de uitgezette lucht verdikt zich tot een' damp,
Die ingewand of aâr door ſpanning ſchijnt te breken,
Of, even als een priem, in vlies of vleesch te ſteken;
Die aan de zenuw-zelve, of 't waar, met tanden knaagt,
Den ademtocht belet, den boezem ſiddrend jaagt,
Of 't hart beangſtigt door het middelrif te dringen.

Ge-

Gedarmte en buik zet op, en dreigt uit één te ſpringen:
De gorgel wordt bekneld: de zetel van 't gevoel
Lijdt gruwzaam: 't Rijk, in roer, beſtookt den herſenſtoel,
Als onderdanen, die, door muitery aan 't hollen,
De wetten breken, en hunn' heer doen zuizebollen.

Wie vraagt nog, in dien ſtaat, als 't woedende oproer blaakt,
Of ſpijs- en darmkanaal zijn plichten ook verzaakt;
De maag nalatig wordt in 't voedingſapbereiden;
De lever, in de gal behoorlijk af te ſcheiden;
Die overkostbre gal, die 't vuur des lichaams ſtookt!
Wie vraagt, terwijl de toorts der woeſte Tweedracht rookt,
Of klier- en aderſtel hun heilige verbonden
Bewaren; 't bloed getrouw zijn' omloop houdt en ronden;
Het hart op orde en maat, getij' en brandwacht past;
't Onnutte tijdig en genoegzaam wordt ontlast,
Geboet, en weêr herſteld in verschgeteelde ſappen;
Of ſpier- en vezeldraad in werking niet verſlappen,
Niet machtloos zijn om 't kwaad, van buiten ingebracht,
Te keeren, af te ſlaan met heilzame overmacht?
Ach! krachtloos, ſlecht gevoed, van ſamenhang verſtoken,
Ontveêrd, en, als een tak, ten halven afgebroken,

Die nog het voedſelſap uit 's boomſtams aadren zuigt,
Maar voor den minſten wind, de minſte drukking, buigt,
De bladers die hy ſchiet, als moedloos, neêr laat zijgen,
En vruchtloos zich vermoeit ten hemel op te ſtijgen,
Bezwijken ze, onbekwaam tot elken wederſtand
Die vast- en hechtheid eischt, geregeld, duurzaam ſpant;
En, daar ze in 't raauwe vocht en laauwe waasſems baden,
Niets rest hun, dan de kracht om aan zich-zelf te ſchaden.

Doch weinig waar 't, ô Gy, die 't roemrijk Letterveld
Zoo driftig, onverpoosd, en rustloos overſnelt,
Zoo 't eenige vergrijp van 't ſlopend herſenſloven
U aangreep. 't Waar gering, u bloed en kracht te ontrooven
Door 't ſpillen van het eêlst, het onvergoedbaarst vocht:
Gering, indien ge uw lust voor 't geen zy veil is, kocht.
Maar ach! bepaalt men zich by 't eens te buiten treden
Der regel van Natuur, der heilwet van de zeden!
Neen, elke uitſporigheid brengt nieuwe ſchennis voort,
En 't eerſte misdrijf wordt in de andren als verſmoord.

Natuur verknocht ons heil, in 't werktuig, ons gegeven,
Aan zaken, 't lichaam vreemd, maar die 't vereischt in 't leven.

De

De Wijsgeer, die wat is, in ry en rangen ſchaart,
Het duiſtre door het licht der ordening verklaart,
En wetenſchappen vormt door 't kunſtige onderſcheiden,
Moge op dit dorre pad mijn Zangeres geleiden,
Wanneer hy de eerſte plaats aan 't zoet der ſlaapkoets ſchenkt,
Die 't afgematte lijf met nektartogen drenkt,
Als lafenis van bron, noch friſſche muskadellen,
Noch eedle palmwijn geeft, noch levende uierwellen.
Gy, koeſterende ſlaap, die moede leden kust,
Het ſpiergeſtel herſtelt door 't ſtreelen van de rust,
De voeding vordert, en den vochtſtroom door zijn ſluizen
Bezadigd vloeien leert voor ongeregeld bruizen,
De zorg, de pijnen ſmoort, de lust met lust verpoost,
En 't lichaam van den dwang der willekeur vertroost!
U volgt de zuivre lucht, waarin wy ademhalen,
Die 't heete bloed verkoelt in door de long te ſtralen,
Den huid zijn hardheid geeft, den vezel ſpanningkracht;
Zy, prikklend, en met vocht en brandbaarheid bevracht: —
Dan, 't voedend ſpijsgenot, voor geesten ſlechts te ontberen,
Dat plant en dier herſtelt van 't daaglijksch zelfverteeren: —
't Bewegen, dat de vonk der warmten onderhoudt,
Der vochten omloop en hun ſcheiding drijft en ſtouwt,

De ſpieren vatbaar maakt voor regelmatig zwellen: —
De ontlasting van het geen het werktuig zoude ontſtellen,
't Zij, dat het, reeds verbruikt, onnuttig wierd voor 't bloed,
't Zij, dat het ſchaadlijk waar, alleen door overvloed: —
En eindlijk, 't juist beheer der licht ontvlambre tochten,
Door wie de redenſtoel op 't felst wordt aangevochten!
Die 't hart benaauwen of met dubble drift doen ſlaan;
Waar 't bloed door afdeinst of te voorſchijn koomt in 't gaan,
De leden trillen, 't oog in vuurgloed ſtaat en vonken,
Of, uitgebluscht, beſterft, in 't voorhoofd weggezonken,
De gal zich uitſtort, of te rug keert onder 't bloed,
't Gedarmte ſamenſchroeft of ter ontſpanning ſpoedt;
Die, even als een wind door 't luchtruim omgedreven,
Nu ſtormend, dan bedaard, en moorden en doen leven;
Nu, 't golfjen kemmen dat op 's levens vlakte krult,
Dan kolken openen, waarin een afgrond brult,
En, ſaamgeſpannen, of in oorlog op de baren,
Het aardrijk daavren doen tot op zijn grondpylaren.

Geleerden, prooien van een Wijsheidszucht, die meer
Dan 't menschlijk leven eischt, zoo kort, zoo eindloos teêr!
Verzondigtge u in geen dier dierbre koesteringen

Te

Te ontrooven aan u-zelv'? — Beklaagbre ſtervelingen,
Wie uwer, die zich-zelv' om Schat of Mogendheid
De koele nachtrust niet, of 's levens vreugd, ontzeit!
Wie weigert de ijdele Eer (dien Moloch, hol van kaken!)
Zijns lichaams nooddruft ooit, zijn dierſte zielsvermaken?
Wie offert d' eenen niet aan d' andren lichaamstrek,
En koopt den overvloed niet immer voor 't gebrek?

Maar wee hem, wien een trek, alle andre drift verſlindend,
Bekruipt, en, als een zon het ſtarende oog verblindend,
Geen' andren hooren laat, geene andre nooddruft zien,
Dan wie zich 't hart verſlaaft, wie 't eenig laat gebiên!
Wee de Afgodsdienst van 't goud, de ſlaverny der Weelde,
De Zwelgzucht, grof van buik, waar ze ooit alleen beveelde!
De Staatzucht, die ten berg' langs glibbrige ijsſchots klimt,
Daar ſtraffchavot en hel haar zijlings tegengrimt!
Wee allen! maar ook u, en mooglijk meer dan allen,
Die om zoo ſchoon een' trek u-zelv' niet ſchroomt te ontvallen,
Om wijsheid 's levens lust, en meer dan 't leven, waagt;
Ja, in uw foltring-zelfs u allermeest behaagt!
Wat rooft ge u in den ſlaap de zaligſte verkwikking,
Of ſchept op 't zachte dons tooneelen van verſchrikking,

Daar

Daar 't afgematte brein, eer 't van zijn branding koelt,
Met kokend bruiſchen als een wallend water woelt,
Waarop verbeelding zweeft, en de opgeſtegen dampen
Tot wreede monſters kneedt, die rede en rust bekampen! —
Wat ſluit ge, aan boek en pen (uw eenig goed) vertuit,
Den eedlen luchtſtroom, en zijn hartverſterking, uit!
Wat ſchuwt ge, 't geen Natuur, in donkre kamerhoeken,
De levenlooze bloem als levenstroost leert zoeken;
Daar gy in 't eng vertrek, van licht en lucht ontzet,
Of kaars- of lampwalm aâmt met ſtof en roet beſmet,
En long en hart verſtikt met de altijd open poren,
Die in d' onzuivren damp hun ſluitveêrkracht verloren! —
Wat maaktge u ſpijs en drank, des levens eerſten ſtut,
Door traagheid walglijk, en ten lichaamsſteun onnut;
Gebruikt de weldaân van den Goddelijken zegen,
Gevoelloos voor 't genot, in hare gaaf gelegen,
En zwelgt onachtzaam in, wat, kwalijk doorgemengd,
In 't kwijnende ingewand onkleinsbre brokken brengt,
En, gistende, verzuurd, met rottinglucht ontſteken,
U ſtraks, als ſcherpe loog, ten gorgel uit koomt breken,
Of maag en hartkuil knaagt, gedarmte en netvlies ſpant,
Of met een koortſig vuur door hart en aders brandt!

Wat

Wat geeft ge uw' valſchen ſmaak, ontaart door 't wanverteeren,
In grillige eiſchen toe, die 't oordeel af moest keeren!
Wat zoekt ge aan vluggen geest, of prikklend dampzout, heul,
In 't afgeſloofde brein der matte zenuw beul;
Of waant, in 't laauwe vocht, tot barſtens ingedronken,
Het kwijnend vuur der ziel tot nieuwen gloed te ontvonken!
Helaas! 't ontvonkt niet; neen, het ſmeult in ydlen damp,
En gaat al weemlende uit als 't lemmet in de lamp.

En ach! wat weigert ge u (van alle ſpoorloosheden
Het ſpoorloost! 't geen Natuur beleedigt als de Reden!)
Het heilzaam middel der beweging? Ziet in 't rond,
Hoe elk gedierte ontwaakt met d' eerſten morgenſtond,
De friſſche leden rept met rennen, dartlen, ſpringen,
Met klappren door de lucht en 't ochtendlied te zingen!
Ziet alles weemlen en krioelen over 't land,
En klaatren in den ſtroom, en wriemlen door het zand:
Den friſſchen morgenwind door bosch en klaver ruiſchen;
De waatren 't drijvend zwerk wellustig tegenbruiſchen;
De zon, door d' ochtendblos al lachend voorgegaan,
Zijn rosſen nopen langs de blaauwe hemelbaan,
En 't onafmeetbre ruim doorſchittren met zijn ſtralen!

Ziet al in rep en roer, wat adem heeft te halen!
En Gy, ge onttrekt u aan die zoete, dierbre plicht,
En duldt, dat vadzigheid u arm en voet ontwricht'!
Wat zeg ik? Dat ze uw kniên, uw ruggegraat verſtijve,
Het bloed in de aadren ſtuit', te rug naar 't harte drijve,
Uw lenden kromme, en ach! uw neêrgebogen hoofd
Den aanblik weigre van den gloed die 't al doorſtooft!
Gy laat u 't trage bloed in de ingewanden ſtallen,
Verderven door de rust, zijn buizen ſamenvallen,
Verharding telen, en ontſteking, pijn, en dood!
Gaat, ſchudt die logheid uit, dat ledendrukkend lood;
Vertreedt u; neemt de bijl, en houwt abeel of ceder,
Of, is uw arm te zwak, of esch- of berkſpruit, neder;
Beſchrijdt het dravend ros; ſlaat vederkuif of bal;
Trekt zinkend ſchakelnet of zeger aan den wal!
Voor 't minst, vernieuwt uw' geest door ſtille kunstbedrijven!
De handling van 't penceel vervang' het bukkend ſchrijven;
De bijtel neem de plaats van maalſtok en palet;
En ſchaaf en ſpanzaag ruisch' door 't zwijgend kabinet!

't Is werkzaamheid-alleen, maar werkzaamheid der ſpieren,
Waar 't leven by beſtaat, waar dier en plant by tieren.

Die

Zy daauwt in 't heilzaam zweet onnutte ſcherpten uit,
Die 't bloed naar buiten drijft en affcheidt in den huid:
Zy ſtijft de werkingskracht van ingewand en klieren,
En zijgt het onraad door van darmkanaal en nieren:
Zy keert hun gisting af van 't licht ontſtoken bloed,
Die in 't onzuivre lijf een nest van kwalen broedt.

Maar driften! — Zangeres, wat gaat ge u hier vermeten! —
De Wijze en Wijsgeer legt den hartstocht aan den keten.
't Zij verr', dat toornen, wraak, of dierelijke lust
By de ARTZENY DER ZIEL zijn fiere borst ontrust'. —
Helaas! dit zelfs misſchien, indien men 't mocht gelooven,
Zou 't lichaam, in hunn' ſchok, van 't heilzaamst goed berooven.
Ook 't Onweêr is op de aard noodzaaklijk in de lucht;
De Wind, aan 't ſtilſtaand meer. Ook 't hart behoeft zijn zucht!
Zijn zucht, zijn hijgen van 't verlangen; 't ſiddren; beven;
't Is alles door Natuur tot 's menſchen heil gegeven;
De gramſchap zelfs, de ſchrik, angstvalligheid, en ſchroom,
Ontſteekt, beroert, of ſtalt den eedlen levensſtroom
Niet nutloos; zuivert, ſcheidt, of mengt en klutst de vochten.
Dank, ſtervling, dank Natuur voor 't heilgeſchenk der tochten!
Wat waart ge zonder hen? Een werklooze aarden klomp,

Zich-

Zich-zelv' tot vreugd noch leed, voor allen indruk ſtomp.

Doch treên we u nader, u, heldhafte Letterwijzen!
Hoe! zien we u 't kalme bloed niet in het aanzicht rijzen?
Hoe golft het u door 't hart! wat jaagt die polsſlag ſnel!
Wat ſiddertze! Ach, wat angst, wat ſchrikbaar zielsgekwel
Beroert u? Is 't de drift om dieper in te dringen?
De ſpijt der ſtoornis van uw geestbeſpiegelingen?
De ſpijt, dat 's lichaams zwakte uw' ijver wederſtaat,
Uw heetſte poging en uw teêrſte zucht verraadt,
Verpoozing eiſchen durft, en afdwingt daar gy weigert;
Uw oordeel dieper zinkt, hoe meer verbeelding ſteigert;
Uw wijsheid zich herkent voor herſenſchim en waan,
En tot haar toppunt klom om ſchaamrood neêr te ſlaan?
Of is 't de woeste vlaag des hoogmoeds, tuk op pralen;
De rustlooze angel van het ijdle roembehalen;
De ſmart, indien uw vlijt dat heerlijk loon ontbeert?
Of Afgunst, zoo op u een minder triomfeert?
Ach! driften zonder eind, die bloed en merg verteeren!
Wier ongebondenheid geen ſlappe vuist regeeren,
Geen zwakke, toomen kan! — Doch neen, uw borst blijv' vrij,
O Wijsgeer, van die krankte, of (zegge ik) razerny!

Uw

Uw leerzucht zij gedwee, bevredigd met u-zelven,
En poog wat waarheid is, geen glorie, op te delven;
Rukk' daaglijks meer en meer op 't pad der wijsheid voort;
En worde, indien 't kan zijn, door 't lichaam niet geſtoord!
Wat zijt ge? Een Tantalus, die telkens aan zijn lippen
Het vocht waar naar hy dorst rampzalig ziet ontglippen!
Een Sizyfus, gedoemd tot wentlen van den ſteen!
Of, is u 't perk genoeg van 's menſchen vatbaarheên? ——
Helaas! — Doch, wees geen mensch! wees Engel, en te vreden
Met wat u de Almacht gaf in menſchenvatbaarheden!
Neemt, waar zich 't menschlijk hart aan zeekre drift verpandt,
De wrevel, de eigenzin, niet eeuwig de overhand?
De Jager leeft alleen in 't wildbraad na te ſporen:
De Hebzucht acht het uur, dat rente derft, verloren:
En gy, betreurt ge 't uur, het oogenblikjen, niet,
Dat, daar gy 't grijpen wilt, u leringloos ontſchiet?
Is 't leven, aan den mensch voorzeker niet beſchoren
Om, werkloos met het lijf, geheimen in te boren,
En dat, uws ondanks, ſteeds tot andre zorgen noodt,
U zelfs geen weeſtaat? niet verwerplijk voor de dood?
Doordringt u 't bitter niet van eindelooze poging,
Te loor geſteld door 't lot, verijdeld in beooging,

Ja, klopt de wanhoop-zelv' niet ſomtijds aan uw borst,
Wanneer ge een' last beſchouwt, dien ge ongewillig torscht?
Ontſluit ge 't hart ook wel voor 't lachen van 't genoegen,
Dat andren ſtreelen mag te midden onder 't zwoegen?
Zijn 's levens vreugden voor u vatbaar? Neemt gy ze aan? —
Gy werpt ze als ſmaakloos weg, wat zoude u 't hart verzaân?
Helaas! daar is voor u geen ſchuldeloos vermaken:
Verſtompt voor elk genot dat andren gretig ſmaken,
Dat andren meer dan rust, dan heil, dan voedſel is,
Verwekt het walging, ſpijt, verveling, ergernis.
En 't eenige geluk, het geen gy kunt genieten,
Het eenig dat uw bloed met ruimer ſtroom doet vlieten,
Is foltring van een brein, verwend, en afgeſloofd,
En ſtreelt den boezem niet, maar de ijdelheid van 't hooſd.

Maar ach! wie ſpreekt hier? Ik! ik, die my-zelv' beſchuldig.
Ja, 'k doe my-zelven recht, daar ik de waarheid huldig.
'k Heb meê my-zelven, ja, verwaarloosd en gehaat —
Mijn lijfsbehoeften, als mijn ziel te kleen, verſmaad —
En ach, wat is 't gevolg (ô doodlijk loon der kwelling!)
Dan ſmarten zonder eind en onmacht ter herſtelling.
Helaas! voor my is 't niet, zoo de ochtend lieflijk rijst,

En 't tjilpend pluimgediert des Scheppers weldaân prijst.
Geen morgen daagt voor my, dan tot vernieuwend lijden!
Geen avond, die mijn ziel met nachtrust mag verblijden!
Geen koeſterende ſlaap bezoekt mijn legerkoets,
Verpoost het dwarlend brein, of koelt den gloed des bloeds.
Geen zang, geen ſnarenſpel, vertroost mijn zuchtend harte;
't Geluid der vrolijkheid verdubbelt me alle ſmarte.
Mijn zenuw kan den druk des luchtſtrooms niet weêrſtaan:
De zon verſmelt, of 't waar, heur ſlappe vezeldraân.
Als 't nachtſpook doole ik om wen alles ligt te rusten.
Geen friſſche nektarteug mag 't brandend hart gelusten.
De lichtſtraal priemt my als een ſchicht door 't ſchokkend hoofd;
En geest en leven zijn als cindels uitgedoofd.
Hier ſtokt my 't hart, en daar, daar klemmen felle krampen.
De ſpieren, 't lijf, ſpant op van onverdrijfbre dampen.
Het hoofd wil berſten, en (ô Hemel!) och of 't mocht!
Ja zelfs de zielsrust wijkt voor lichtontvlambren tocht.
Het nietigst treft my; ja, belachbre kleinigheden
Ontroeren me, en mijn geest wordt zonder eind beſtreden.
Een ander grijpt voor 't minst de ſchaduw die hy jaagt
Voor 't hemelsch pronkbeeld aan, waar 't hart zich in behaagt!
De Ixion neemt zijn wolk voor 's hemels koninginne,

En boet de razerny van zijn verboden minne.
Hy lijde! een oogenblik, te zalig voor deze aard,
Was, hoe bedrieglijk ook, een hel vol plagen waard!
Helaas! ook zelfs die waan ontbreekt my. 'k Mis geheugen
En doorzicht: 'k mis my-zelv': mijn buit is ijdle leugen,
Mistroosting, dwaasheid die haar eigen web doorziet.
Zie daar mijn wetenſchap! die won ik, anders niet.
'k Benij den akkerman gezond verſtand en oordeel.
Dan roep ik: ô Mijn God, is dit des levens voordeel!
Dit, waar we om zwoegen! Ja, de wijsheid is uw gift:
Maar wee een' herſenbeul die zoo veel onheils ſtift!
Ach, waarom zulk een zucht mijn kindsheid ingegoten,
Die 't leven van zijn doel, zijn waarde, moest ontbloten?
Waar, waarom 't peinzend hoofd niet van zich-zelv' gered?
Of, zoo 't onheelbaar waar, voor 't derde jaar verplet?

Neen, kranken, 't is niet een, een enkle zinsverkeerdheid.
Heel 't lichaam offert ge op, misdadige Geleerdheid!
Onzaalge kennisboom, tot 's menſchen leed geplant,
Die blozende appels biedt aan de uitgeſtrekte hand!
Hoe tergt ge en oog en tong, bekoorlijkſte aller vruchten!
Hoe doet ge 't gretig hart naar uw bezitting zuchten!

Hoe

Hoe klopt, hoe dringt het op van toomelooze lust!
Ai my! 't bezwijkt, het ſmelt, zijn prikkel laat geen rust.
Helaas! behoefde er ſlang, of list, of vleieryen?
Behoefde een ſtrafbre trots zich nog in 't hart te vlijen,
Op dat de onnoozle mensch verlokt wierd door den ſchijn,
Om wijs, zich-zelv' genoeg, en God' gelijk te zijn?
Ach! wist hy, wat gy kost! Verval van 's lichaams krachten;
De dood, de zeekre dood, uit d' eerſten beet te wachten;
De pijnen, waar de dood haar affchrik van ontleent;
En alles wat op aard in 't krankbed wordt beweend!
Ga, ſtervling, ga het land met drupplend zweet beſproeien:
Eet brood, van 't zweet doorweekt, waar van uw wangen vloeien;
Roei doornen, distels uit, breek kei en rotsgrond door;
En drijf de ſcherpe ploeg al knikkende in de voor!
Krom, wijl ge u krommen moet, van d' arbeid; niet van 't zitten!
Laat u de zon op 't hoofd, het denken niet, verhitten!
Slaap op uw legerſteê van lijfsvermoeidheid in,
En waak geen nachten door uit ijdle lettermin!
Zie daar uw lot, uw' ſtaat, beſtemming, vloek, en zegen!
Druisch de Almacht niet verdwaasd in hare ontwerpen tegen.
God ſchiep geen' Konstnaar, geen' Geleerde, maar een' mensch.
Het werk van God te zijn, dit, ſtervling, zij uw wensch!

Ga, oefen heerſchappy op 't aardrijk, op de dieren!
Leer wat uw' ſtand betaamt; beteugel norſche ſtieren,
Tem d' ongetoomden hengst, den elefant in 't bosch!
Jaag hert en ever af, verſchalk de looze vos!
Dwing aarde, en zee, en lucht, uw grootheid cyns te geven!
Leer 't woedende Element beploegen met den ſteven!
Span water, lucht, en wind, als rosſen in 't gareel!
En brei uw' ſcepter uit naar 't verſte warelddeel!
Dit, ſtervling, koomt u toe. Maar ijdle mijmeringen;
Natuur haar diepst geheim vermetel af te dwingen;
't Geſtarnt' voorby te zien, in 's hemels eindloosheên;
De ſtof van 't ſtofgewaad, het licht van licht te ontkleên;
Of ingebeelden roem uit nietigheên te delven;
Te leven voor een rook, ten koste van zich-zelven;
Zich-zelv' te ſloopen met verzaking van zijn' ſtand;
Dit 's redenlooze drift, die uitſpat uit den band.
Dit ſtraft Natuur, getrouw aan 's Hoogſten welbehagen,
Door duizendduizenden, door onopnoembre plagen.
Te recht! de harmony, die 't groot Heelal regeert,
Die ziel en lichaam ſtemt, wordt, ſtrafloos niet, verkeerd.

Geneeskunst, 't is uw werk, om pijnen af te weeren;

Maar

Maar kunt ge 't blinkend ſtaal des wreeden zelfmoords keeren?
Verwaten monſters, die der wanhoop zijt ten roof,
Wat doet ge? uw razerny is voor vermaning doof.'
Doch meer verwaten, gy, die 't duurgeſchatte leven
Durft offren aan de lust waar door gy wordt gedreven!
En, meest van allen, gy die 't offert aan een drift
Die zelfvoldoening zoekt in 't zwelgen van het gift!
Den zulken wast geen kruid; zy mogen ſpartlen, kwijnen,
Geneeskunst heeft geen hulp, geen redding voor hun pijnen:
Zy keer' 't meêlijdend oog van zulke wandaân af,
En weigre 't oor den galm die uitbarst over 't graf!

Maar gy, rampzaligen, wier ijvrig letterkweken,
Hoe doodlijk, zich vergat in onbedacht verbreken,
U vloeit haar balſem, u mijn zangtoon, u mijn hart.
Mijn leedgenooten! komt, ik zalve ons aller ſmart!

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

VIJFDE ZANG.

DE ZIEKTE

DER

GELEERDEN.

VIJFDE ZANG.

Te wapen, Zangeres! de vijand moet beſtreden!
Welaan dan, gespen wy het harnas om de leden.
Gy kent hem: 't waar vergeefsch, indien ik zijn banier
U af zou ſchetſen by den weêrſchijn van zijn vier.
De Vesting is in roer; de Hoofdpoort, ingenomen,
Verſpreidt de vlam in 't rond. Dit teeken is volkomen.
Te wapen! op! ruk aan! de Burcht wordt overmand;
Verdrijf hem, eer hy hier zijn' vasten zetel plant.

Ver-

Verſpil, verkwist geen' tijd met kleine plonderaren
Te fnuiken; lichten zwerm van zwierende huzaren!
De kracht des vijands zij verdreven, 't Slot gered,
Eer de overmacht van daar geheel de Stad verplet!

De breinverzwakking, hier der ziekte bron en wezen,
Is elders twijfelbaar, uit andren grond gerezen;
't Zij Weelde een vadzigheid, die lijfsbeweging ſchuwt,
Aan ſchaadlijke overdaad in dischvermaken huwt,
En door 't verſtoppend vuil (bederf der eerſte wegen)
Niet, ſlechte geesten teelt, uit raauwen chijl verkregen,
Maar zelfs de voedingkracht in 't kwijnend lichaam dempt,
Die eindlijk, tot in 't brein, de zenuwdraad verſtemt:
Het zij (gelijke vrucht van tegenſtrijdigheden!)
Het lijf, door d' ijzren tand van hongersnood beſtreden,
Het blaffen van de maag met walglijk ontuig ſtilt,
Zich uitput door 't gebrek, en bloed en leven ſpilt:
't Zij ſchrikbre wonden, door een lang en hevig bloeden,
De grondſtof roofden, waar zich 't werktuig door moest voeden;
Of andre ſpilling van een kostlijk levensnat
Het bloed verarme aan kracht, ten aadren uitgeſpat;
't Zij teelvocht, moederſtroom, met al te onmatig vlieten,

Of

Of zelfs der nieren loog te rijklijk af moog ſchieten;
Of ſcherpe ziekten, wen, door 't leed reeds half verſmoord,
De werking der Natuur door de Artzen werd geſtoord,
Der krankteſtof geen tijd tot rijping werd gegeven,
Maar raauw en ongekookt het lichaam uitgedreven,
En 't ingewand verkracht door al te ſterken ſchok:
't Zij eindlijk, dat Natuur ter neêr zijge onder 't jok
Der ſleepkoorts; plettrend jok, de klip der medicijnen! —
Ja, welke de oorzaak zij van lang en geestloos kwijnen,
Verzwakking grijpt in 't eind den herſenvezel aan.

't Is moeilijk, dan te zien hoe verr' zy zij gegaan,
Wanneer zy d' oorſprong neemt uit andere ingewanden.
Somwijlen ſchijnt ze in 't brein de ſpierkracht aan te randen.
Hoezeer dit werktuig ſlechts uit ſamenſtemming lij',
En de Arts bedriegt zich en mistast in de artzeny.
Afgrijslijk lijdt het hoofd van pijnen, duizelingen;
Van wallingen in 't bloed, die uit de maag ontſpringen,
Wen 't ſpannend windgebruis geweld doet op haar mond,
Waar meê de zenuwtak 't gevoelig brein verbond.
Afgrijslijk lijdt het in de ontzachbre moederkwalen;
Afgrijslijk, by 't gebrek van dwangloos ademhalen;

Afgrijslijk ſomtijds by een koortsjen, dat, gering,
Zijn vluchtig aanzijn uit voorbygaand leed ontfing.
Van daar verwarringen! Van daar ook wanbegrippen,
En onderſcheidingen, die 't fijnst gevoel ontglippen!
Van daar, zoo zenuwkwaal, zoo zelfs de moederzucht,
Ja 't vallend euvel, voor eene enkle maagkuur vlucht!
Ach, 't menschlijk lichaam is door wondre ſamenſtelling
Een raadſel. 't Minſte deel baart algemeene kwelling,
Stremt door zijn drukking, door zijn' invloed, door 't verband,
Door 't zenuwweeffel, door de vloeiſtof daar 't van ſpant,
Het afgelegenst-zelf in werk en werkvermogen;
En wel hem! wien ſomtijds de teekens niet bedrogen.
Doch wy, wy treden in geen' doolhof zoo verward:
Wien de ydle mom bedrieg', wy zien de ziekte in 't hart.
We ontdekten de ader; niet in de afgeleide takken,
Maar d'oorſprong-zelv', de bron, den ſtoel der ongemakken:
Ons pad is zeker, en, hoe hobblig voor den voet,
Mijn Zangſter, 't voert ons t'huis en de eerkroon te gemoet.

Wanneer, op 't bruiſchend ſchuim, van 't aardrijk afgeſneden,
Ten prooie aan zee en wind en 's noodlots ijslijkheden,

De

De hulk in kalme rust de groene golven toomt,
En, van den dood omringd, den blijden haven droomt;
Wen dan op 't onverwachtst van uit haar ingewanden
De kreet van BRAND! ô BRAND! zich opheft langs haar randen,
En, met dien kreet, de rook langs want en takels klimt;
Dan bergt de Zeeman, van het wis verderf begrimd,
Dat ijslijk opwaart ſchiet en om den mastboom kronkelt,
Ook zelfs het ſchuldloos vuur dat op de haardſteê vonkelt,
Of 't mooglijk voedſel gave aan d'algemeenen nood.

Gy mede, ô offers van een min aanſchouwbre dood,
Maar die niet minder treft en gruwbrer nog doet lijden,
Bedenkt, wanneer ge uw kwaal met nadruk wilt beſtrijden,
Dat ge, onbedachtzaam, haar niet koestert. Geeft wel acht
Op 't geen haar, eens gevormd, of aanwas geeft of kracht.
Iets anders is 't, een kwaad in 't gave lijf te ontſteken;
Iets anders, 't zelfde kwaad in 't lijdende aan te kweken.
Het eerſte eischt daadlijkheid, verkrachting der Natuur;
Dit, bloote werkloosheid by 't om zich grijpend vuur.
Ach, 't onkruid wortelt licht; het vordert geen begieten,
Geen kweking van de hand, om weeldrig uit te ſchieten;
't Ontroeien ſlechts kost vlijt en zorglijk toeverzicht,

En wie ten halve roeit, heeft niets met al verricht.

Begint dan met u-zelv' dat zoet geheel te onttrekken,
Waaraan ge uw hebt vertast. De geesten op te wekken,
Is doodlijk; ô geeft rust aan 't zwak en lijdend deel!
De rust, de onthouding heelt; geen terging, geen geſtreel.
Het kind, door ſnoeplust krank, is wars van zoetigheden,
En 't walgend ingewand vervult de plaats der reden;
Het huisdier zoekt by 't vuur verzachting van de kou;
De ontſpanning geeft herſtel aan pees en kabeltouw.
Natuur ſpreekt in u door vermoeinis. Haar vermanen
Is Godſpraak. Leert u des van herſenoefning ſpanen!
Verbergt uw boeken; legt uw dichtveêr uit de hand!
Maar neemt beſtoven veêl en ſtrijkſtok van den wand;
Geev zangerig klawier, geev Spaanſche mandoline
Uw' vingren bezigheid, of dartle tamboerine!
Doch wacht u, dat de fluit uw weeke borst niet terg',
Of 't toovrend zanggenot geen doodlijk gift verberg'!
Laat zoete vriendenkout (maar 't zij van ware vrinden,
Wie hartlijkheid en ſmaak, geen ſtijve plicht, verbinden,
Wier omgang voor 't verſtand niet ledig is of dor!)
U ſtreelen; doch vermijdt het ramlend dischgeſnor

Dat

Dat d'ooren lastig is, en hart noch geest bevredigt,
Ja zelfs, de kieschheid kwetst, den fijnen ſmaak beleedigt.
Ontvlucht den kwelgeest: ſchuwt den ſlechthoofd boven al,
Wiens reden dwaasheid is, wiens tong een ijdle ſchal,
Waarby ge u-zelf verpijnt met zin of ſlot te zoeken,
En zuchtend rugwaart ziet naar de opgepakte boeken.
Ach! minder wordt de geest, die klaar, die zuiver denkt,
Door wat de Wiskunst diepst, wat ze edelst heeft, gekrenkt;
Min lijdt hy door 't geheim der Zielkunde in te boren,
Dan nietig nieuwsgerel of wartaal aan te hooren.
Verga 't onnut geklap, en hy die 't voert, met een',
Indien hy 't wagen durft uw' drempel op te treên!
Rooft honig, ſchendt de korf, lichtzinnige barbaren;
Maar prangt het bietjen niet, daar 't uitrust op de blaâren!

Voor alles, ſchuwt de vrees; den neep der hartkwetſuur;
Den kommer voor uw lot, aartsvijand der Natuur!
Ach, alles wat beſtaat, geniet en ſmaakt het leven;
't Is al, den zorgen vreemd, die ons om 't harte kleven.
Wy, reedlijk, wy-alleen, door valſchen geest misleid,
Mistrouwen 't Vaderoog van Gods Voorzienigheid,
Verbeuren 't geen zy ſchenkt, door de angſten die wy voeden,

Gevoelloos voor 't geluk, verplet door tegenſpoeden.
Neen, Christen, geef aan God de toekomst op, en hoop!
Neen, kranke, ſpaar u-zelv', hoe lot en wareld loop'!
Vooral bewaart uw ziel de troost van 't rein geweten.
Rampzalig! die 't verloor; wien de ijsſelijke beten
Der wroeging foltren, die niet ſluimert, die geen goud
Bevredigt, daar ze in 't hart de ſtrenge vierſchaar houdt.
Voor zulke is artſeny noch uitkomst. Zy verkwijnen
Als bloemen op haar ſteel by 't heete zonneſchijnen;
Als planten, wie een worm het wortelmerg doorknaagt.
Zie daar Megeraas zweep, die moedermoorders jaagt!
Gy, kranke, ſchep vermaak uw leven na te denken!
Dit moge uw' boezem rust, uw hart verkwikking ſchenken!
Eer de Almacht! eer uw' God met zuiverheid van hart!
Ook dit is heeling, zelfs in heelinglooze ſmart.
Zoek bezigheden, maar geen zorgen die u prangen!
Schep in het toezicht lust op ſtaat- en huisbelangen!
Voorkom de kwelling, die, in wetenſchap verdiept,
Gy-zelf u mooglijk wel uit achteloosheid ſchiept.
Geef zelfs uwe aandacht ook aan zulke kleinigheden,
Als 't lichaam vordren mag: aan welgevallig kleeden;
Aan net- en ſierlijkheid van huis en huisſieraad.

Het

Het ſchoone voedt de ziel; haar pijnigt, wat misſtaat.
Vermaak u in den kring der dierbre huwlijkswichtjens
Die 't gunſtig lot u ſchonk, en kus van de aangezichtjens
Den lieven teedren lach der eerſte onnoozelheid,
Of droog het traantjen af, wanneer hun onſchuld ſchreit.
't Geluste u, op uw kniên hun zoet geſnap te ontleden;
De ontwikkling na te gaan der pas ontwaakte reden;
Hen voor te ſpelen, en te volgen in hun ſpel;
Belang te nemen in hun tol en rinkelbel;
Ja, met en nevens hen op ſtok of bies te rijden;
Hun jacht of boerendans uit wit papier te ſnijden;
Een licht, bouwvallig huis te timmren met de kaart!
Dit is den Wijsgeer-zelv', vooral den Vader waard!
Geniet, indien gy 't moogt, het zachte landgenoegen.
Sla 't rookend ploegpaard gâ, ontſpannen van zijn zwoegen;
De zuivelrijke koe, by 't koelen van de lucht,
Wanneer zy de emmers zoekt en naar ontlasting zucht.
Maar mijd den middaggloed! Leer kleine feestvermaken
Der ſchuldelooze jeugd op 't bloemrijk veldgras ſmaken.
Bezoek de Boerenmeid, wanneer zy 't lijnzaad treedt,
Of in de heldre kuip den friſchen boter kneedt.
Zoek eigen handgebaar, en leer den wijngaard ſnoeien,

De druiven dunnen, of den perzik, vroeg aan 't bloeien,
Met riethalm dekken voor de late voorjaarsvorst:
Begiet het bloemperk, of de trekkas daar zy dorst;
En zuiver 't blad van rups, den ſtam van wesp en mieren.
Of ſchep verlustiging in kunstwerk dat de ſpieren
Niet ledig laat. Aanvaard den ijzren hamerſteel
En draai de handpers van den binder: Neem penceel,
Bootſeerſtok, bijtel, om in hout, of klei, of ſtralen
Van 't afgezonderd licht, gelaat of bloem te malen:
Drijf palm- of ebbenhout tot doos of koker uit,
En vorm den lindentak tot ſcherpe of doedelfluit.
Ja, kunt gy 't, ſchaam u niet, gedoscht met leêren ſloven,
Den plank te ſchaven, of het knobblig hout te kloven.
Voor alles, wandel; of beſtijg het dravend ros:
Zijn ſchudding maakt den last der ingewanden los,
En drijft de bloedrivier, waar ze in verſtopte buizen
Tot ſtaan kwam; doet het vocht door milt en darmſcheil bruizen;
Beſproeit den dorren huid als met een zachte waas,
En zet de ſcheiding af door nier en waterblaas.

Geef acht op 't voedſel! Beef voor raauwe en harde ſpijzen,
Die licht aan 't gisten ſlaan en winden op doen rijzen,

Waar

Waar buik en middelrif van opzet en zich ſpant!
Dan heerscht de wreede kramp in 't werkloos ingewand.
Dan wordt de borst beklemd; de zenuw voelt zich knellen,
En grijpt den gorgel aan, doet hoofd en halsklier zwellen;
En de oogen puilen uit; of, pijnelijk gedrukt,
Aan 't ſcheemren, ſchijnen uit hun holen weggerukt,
En ſchuwen 't heuchlijk licht. De zwellende aders kloppen
Met mokerſlagen; 't zweet wordt uitgeperst by droppen;
En onverduurbaar zijn de pijnen, ſlag op ſlag.
Zich-zelve onmachtig, woedt de reden, vloekt den dag,
En zwiert en waggelt, als van dronkenſchap bevangen:
De vuurgloed blaakt de borst, de dood ſpookt op de wangen:
Een ſcherpe kou doorrijdt het krimpende achterhoofd.
't Gevoel-zelf wordt ſomwijl in 't lijdend deel verdoofd
Door 't opgepakte bloed, dat de aders dreigt te ſcheuren,
En 't leven met haar. Kracht van vluchtige ambergeuren,
Of dierlijk zout, geſtookt uit hartshoorn, geeft geen baat;
En 't uiterst middel is een nieuwe bron van kwaad.

Niet minder ſchaadlijk zijn, met de aangezette wijnen,
(Al ſlonkren ze in het glas als vurige robijnen
Of ſchuimtopazen, ziet, ô ziet hunn' gloed niet aan!)

Gebrande dranken, met bedwelmend gift belaân
En zwanger van de dood: het moutnat onzer Vaderen,
Wiens gest de herſens treft en uitpuilt in onze aderen,
Wiens zuur het maagvocht ſtoort. En waarom mag ik niet
Den koeldrank, die zoo zacht langs 't malsch gehemelt' vliet,
Den warmen koeldrank uit den roem der kruideryen,
De thee, voorbygaan! Een der heilzaamſte artſenyen!
Waarom niet Mokkaas gift, die 't ledig bloedvat ſtijft
Door vluchtige olie, die het vuur in werking drijft!
Verderflijk is hun zoet, in 't midden van mijn plagen
Mijn wellust nog (helaas!) en eenig welbehagen.
Ach! breinbetoovrend zoet! zoo ſoms een kleene ſprank
Van Dichtvuur opwelt uit mijn tonder, 'k wijt ze u dank.
Ik weet, mijn ziel betreurt, het geen gy my doet lijden;
Maar ach! de moed ontbreekt om met den trek te ſtrijden,
Die tot behoefte wierd, Natuur tot zwijgen bracht,
En laafnis ſtrekt voor 't hart dat naar verkwikking ſmacht.
Doch, volgt mijn zwakheid niet, wie deel hebt in mijn kwalen!
Wijst, wijst den giftdrank af, gereikt in gouden ſchalen!
Haar minſte misdaad is verkrachting van de maag
Door weeking, laauwen damp, en onbemerkt geknaag.
Ze ontſtellen 't zwakke hoofd door kramp- en ſtuipverwekking

Die

Die 't breingeſtel beroert; door prikkling, zenuwtrekking:
Gering, en vatbaar ſlechts voor d' allerfijnſten draad
Waaruit het werktuig der verbeeldingskracht beſtaat;
Maar ach! dit klein geweld, door dagelijksch herhalen,
Verſlapt de vezelkracht, verdubbelt pijn en kwalen,
En werkt als 't heulſap, als door vuur vervlugde geest,
Die de Arts uit nooddwang geeft, maar nooit genoegzaam vreest.
Gy, wacht u, lijders, voor heur ſpanning! wacht u-zelven!
Heur lichtnis is verraad, en zal uw grafkuil delven.

'k Spreek van 't genoegen niet der zoete Huwlijksplicht,
Rampzalig! die ze ontbeert, of tot zijn ſtraf verricht!
't Gaat vast, haar ſchokking van de zenuw, is weldadig.
't Vooroordeel vonnist ſlecht, ſteeds wuft en ongeſtadig!
Neen, 'k doem de wellust niet, verknocht aan 't kuiſche bed:
Neen, 'k wederſpreek u niet, verheven Mahomet! —
Maar ſta gelukkig op uit de armen van uw Gade,
Wees moedig, als uw ziel in haar verrukking baadde!
Dan zal ze u heilzaam zijn. Doch voelt ge uw' moed verdoofd,
Beproeft ge een ledigheid in 't killende achterhoofd,
Onthoud u, krank geſtel! het kon u doodlijk wezen.
Mijn hart beklaagt u des; ô ſpoedt u tot genezen!

Dan zacht! wat doe ik? zal mijn Zangtoon, zonder vlucht,
Zich hier vermoeien, met de zuiverheid van lucht,
De nuttigheid des ſlaaps, den lijdren aan te raden,
En dolen angſtig om langs platgetreden paden?
Zal, zal ik de eigen ſnaar, te vooren reeds geroerd,
Hier weêr doen klinken, in mijn eigen zog vervoerd?
Mijn vrienden, neen! Genoeg! Zoekt kalmte, zoekt genoegen;
Rust ziel en ingewand; bevrijdt het hart van wroegen!
Zie daar de onthouding, die ik voorſchrijf, de eerſte les
Van voorbereiding van mijn teedre Zanggodes!

Verbeeldt u echter niet, dat we u volſtrekt beletten
De wetten te overtreên (die algemeene wetten,
Te zeldzaam opgevolgd, en dikwijls zonder nut!)
Die kranken dat verbiên, wat kracht en leven ſtut.
Neen, zijt ſlechts matig! Eet: geen duchtbre bloedontſteking
Weêrhoudt u van de ſpijs, geſchikt tot krachtenkweking.
Dat dierlijk voedſel u een' ſterken chijl verſchaff'!
Maar wijst de ſpecery der Oosterlanden af.
Van hier den rijken ſchat der geurige Molukken!
O Had hen 't ſtormend Zuid van 't aardrijk weg zien rukken,

Een

Een vuurbraak neêrgeploft in 's afgronds ingewand,
Eer hun verderflijk gif onze aders had verbrand!
Laat ſomtijds ('t ſtaat u vrij) de gulle beker vloeien,
Iäcchus eedle teelt uw' ruimen disch beſproeien.
Ontſluit uw' boezem voor die zachte tafelvreugd,
Die in een' vriendenkring de oprechte borst verheugt.
Onze ouders plachten 't leed met Rhijnwijn aftewaſchen;
Men volg' hen na, doch vrij van 't overdadig braſſen.
Drinkt zeldzaam; pleegt vooral met hoofd en maagſtand raad,
Dat de onbedachtzaamheid geen kwijning achterlaat!

Blijft echter, blijft u-zelf in enger kring beperken.
Uw eerſte plicht beſtaat in 't ingewand te ſterken.
Dan ſtaan we u alles toe, als dit zijn kracht hernam.
Het voedſel, zonder dat, is voedſel voor de vlam;
(Wat zoudt gy 't bruiſchend vuur nog feller op doen branden!)
De beste ſpijs wordt gif in onreine ingewanden.

Maar 't is de onthouding niet, die 't ſtellig letſel heelt,
Dat, eens gevestigd, zich ſteeds voortplant en herteelt.
't Uitwendige eischt ſomtijds, voor zalf en heelingpappen,
't Weldadig mes; ja 't vuur, by doorbedorven ſappen:

't Inwendig, middlen tot ontlasting van het kwaad,
En keering van 't verderf, dat immer verder gaat.
Geneeskunst doe hier 't eerſte, in 't vuil der eerſte wegen
Door zachte ontbindingen bedachtzaam uit te vegen:
Waarmeê de zuivring paart der vochten, gants ontaart,
Met vreemde deelen en oneigen ſtof bezwaard,
Zich ſcheidende in hunn' loop door 't onvolkomen mengen,
't Geen ongeregeldheid, verſtopping, voort moet brengen;
't Zij, dat men ze uitwerp' door der nieren taaie zeef,
Of door de zeep van 't bloed volmaakter ſamenkleev,
Of met een' zachten gloed den poren uit doe ſtijgen,
Of in den ſtoelgang-zelv' onmerkbaar nederzijgen.
Dan zette, dan is 't tijd, verſterkende artſeny
Den vezel ſamenhang en ſtijfte en veêrkracht by,
En brenge in 't werktuigſpel der vaste en vloeibre deelen
Die harmonie te rug, die ziel en lichaam ſtreelen:
Dat zorglijk evenwicht, gezondheids eedlen ſchat!

De Wijnman handelt zoo, wen hy 't vervuilde vat
Eerst van de moêr ontlaadt der uitgetapte wijnen,
En 't kalkzuur dat zy voert, de grondſtof der azijnen;
Dan in het heldre nat des landſtrooms wascht en ſpoelt,

Met

Met zwavel uitlucht van den ſtikdamp die 't doorwoelt;
Aleer hy d'oogst van 't jaar, den roem van honderd jaren,
Den hollen buik vertrouwt om eeuwen lang te ſparen.

Doch wen gy d'eerſten weg van vreemde ſtof ontlast,
Het middel zij, naar d'eisch van 't zwakke lijf, gepast.
Geen vinnige artſeny ontbloot' met hevig braken
De teedre maagſpier door heur wandſlijm los te maken,
Of perſ' de galblaas, of 't aandoenlijk vliesgeſtel
Der darmbuis, ledig, door een prikkling, al te fel!
Geen werktuig zij verwrikt; geen vochtklier leeg geplonderd;
Geen vocht te veel ontlast, hoe rijklijk afgezonderd!
'k Zag dikwijls ſlijm of gal van overmaat beticht,
De kwelling reis aan reis door 't braakvenijn verlicht,
Maar telkens heviger, met nieuw geweld herboren,
En eindlijk 't ingewand als in een' vloed verſmooren.
Natuurlijk! 't Prikklen trekt de vochten telkens aan;
Verzwakt het lijdend deel, onmachtig tot weêrſtaan;
Vermeêrt den toevloed ſteeds, die 't ſpijsverteeren hindert,
Terwijl 't vermeerderd vocht in waarde en kracht vermindert.
Dan zalft, dan dekt de ſlijm den teedren wand niet meer,
Maar vloeit, onklevend, als onnutte ballast neêr.

Dan

Dan mist de gal haar ſcherp, waardoor de ſpijs moet koken,
En 't ingewand lijdt last, van werkingskracht verſtoken:
't Zuurt alles; 't gist; verrot; ſtijgt dampende op, of ſpant;
Brengt, prikklend, krampen voort; en keel en gorgel brandt.
Dan lijden hoofd en hart door 't borst- en zenuwprangen;
De bloedſtroom wordt geſtuit; de matte leden hangen;
Natuur weêrſtreeft het kwaad, dat 's lichaams orde ſtoort,
En brengt een koorts, de koorts een zeekre kwijning voort.
Ach! had geen Heelarts dus, door 't uiterlijk bedrogen,
Natuur geweld gedaan, de maag te ſterk bewogen,
Maar 't ſpiergeſtel verſterkt, de kokingskracht vermeêrd;
D'onnoozlen lijder had geen ſleepkoorts afgeteerd!

Gy, neemt uw toevlucht tot de zuivring, maar omzichtig!
Maakt aan 't verderf der kwaal de kunst niet medeplichtig:
Ontlast, maar langzaam, met verpoozing, ſchaars herhaald;
En kies geene artſeny die in haar werking faalt.
Vermijdt de prikkling der metalen, hachlijk wapen!
De kruidhof ſtaat ons bloot, is voor den mensch geſchapen:
Neem uit den ſchoot der aard, het geen zy willig biedt;
Maar roof, uit weeldrigheid, het geen zy opſloot, niet.
Kies zachter, leniger, voor ſterker en verhitter.

Voor 't ſcherp Schammoniezout, des Rheüms zalvend bitter,
En ſtreelende Aloë voor wreeden Stierengal;
En wat by 't prikklen ook verſterking voegt, vooral.

Niet zelden bracht de kwaal verſtopping, zwaar te heelen,
In 't bovendeel des buiks, de kittelbare deelen,
Waarmeê 't gewelfde rond waardoor de bloedſtroom ſtraalt,
('t Aandoenlijk middelrif) zijn uiterſten bepaalt;
De milt, die wondre klier, ons duiſter, maar by de Ouden
Voor zetel van 't gelach en bron der vreugd gehouden;
Ja, zelfs de lever, en, in lager oord, de nier.
Dan ſmeult, dan kwijnt vooral het blinkend levensvier,
En de afgefoolde ziel bezwijkt in 't angſtigst kwellen,
En wanhoopt, wat men doe, aan leven en herſtellen;
Ja, ſpoedt de dood in d'arm uit affchrik van het licht.
Hier is de omzichtigheid vooral van de eerſte plicht!
't Is hier, 't is hier de plaats voor ſterker prikkelingen,
Die dieper, die door 't lijf met zenuwtokkling dringen,
De Opoponax, de Myrrhe, en Alst, en Gentiaan . . . .
Maar zacht! wat hobblig pad bereid ik me in te ſlaan!
Neen, wacht niet dat mijn zang de duizend artſenyen,
Die Oost en Westen teelt, in 't ſtroeve vaers zal vlijën,

Der ſpraak geweld doe, en barbaarſche toovertaal
Schijn' voor te ſchrijven ter bezweering' van uw kwaal!
Neen, vruchtloos waar dit werk (hy kent ze, die 't behoefde)
Of, doodlijk licht voor hem die ze onbekend beproefde.
'k Waag hier d'onnoozle niet aan 't roekloos zelfbeſtuur;
Indien hem de Arts ontbreekt, wees gy zijn hulp, Natuur!

Dan waarom ſtelt men 't kwaad tot zoo verr' doorgedrongen? —
Neen, zij de lever gaaf als de ongerepte longen!
Ach! dikwerv' zwicht ook zelfs dat letſel, dat haar krenkt,
Voor de algemeene hulp die ſterker vezels ſchenkt.
'k Zag maagden, uitgeteerd, van Artſen opgegeven
Als kwijnende aan de borst, door dit-alleen herleven: —
In mannen, zelfs door 't geel van oogen en van huid
Een zeekre leverkwaal en galſteen aangeduid;
En vezelſterking deed, met de onverdraagbre pijnen,
De teekenen der kwaal van lieverleê verdwijnen.
Natuur redt alles, zoo de kracht ſlechts niet ontbreekt,
En geen te lang verzuim zich door verharding wreekt.
Doch wee den lijder dan —! Maar neen, wy wenden de oogen.
Die ziekte is dan niet meer het voorwerp van ons pogen;
Maar ze is eene andre kwaal, uit welk een bron ze ook ſpruit'. —

Gy,

Gy, Zangeres, vervolg, en voer de heeling uit!

Verſterking is geen ſnel, geen oogenbliklijk zwellen
Des vezels, dat op eens een' zweem toont van herſtellen;
Gelijk waarmede (als 't lijf na zwaren last bezwijkt,
Het harte flaauwt, het licht aan 't ſcheemrend oog ontwijkt,
En de ooren zuizen, kniên, en hoofd, en lenden knikken)
De vlugge korengeest de zenuw mag verkwikken.
Bedrieglijk is die hulp, vervliegend als de damp.
Een aangeblazen vonk in de uitgevlamde lamp!
En wee, die 't lichaam eens gewent aan zulk verſterken!
Het dooft de vuurkool uit, en fnuikt den geest zijn vlerken,
Put uit door prikkling, ſlijt beweging en gevoel,
En werpt in 't weeke brein de reden van haar ſtoel.
Neen, ſterkte rust alleen op ſamenhang der deelen,
Is vastheid, vederkracht, die drukking, rekking, velen;
Wie matige arbeid niet verwoest, niet nederſlaat;
Wie werkzaamheid noch rust, dan al te onmatig, ſchaadt;
By wie de werking paart aan zinlijk welbevinden;
De rust en werkingslust zich onderling verbinden;
Het hoofd, het hart, de borst zich-zelve niet gevoelt;
En 't werktuig niet verhit, niet zonder oorzaak koelt.

Dees ſterkte wordt verwekt door welbereide ſappen
Uit ſpijzen, wel voorzien van voedende eigenſchappen.
Geneeskunst brengt haar voort, wanneer ze een kracht verſtrekt
Die in 't verſlapte deel de ſtoffen ſamentrekt,
In naauwer band vereend, den vezel doet verveêren
En weêrſtand biên aan 't leed het geen hy af moet keeren.
Hier doet het bitter, hier 't mishaaglijk bitter, deugd.
't Herſtelt den vezel in de veêrkracht van zijn jeugd;
Het onderſteunt de maag in 't ſpijzenkleinzend koken;
Verſterkt een flaauwe gal, van heilzaam ſcherp verſtoken;
Hergeeft aan 't ingewand de warmte die 't ontbreekt;
En velt den rottingdamp, die duizend rampen kweekt;
Drijft uit, zet af, bedwingt, ontlaat, en ſluit, en opent,
Het werkeloos gedarmt' tot plicht en yver nopend;
En, waar de ledigheid het werktuig ſtil deed ſtaan,
Daar voert het leven, daar vernieuwde werking aan.
Maar waant niet dat zijn nut verſterve in de eerſte wegen!
Neen; 't deelt den chijl zich meê, en in het bloed geſtegen,
Doorwatert, baadt, en drenkt, in 't kronklen van dien wel,
Zijn ſamenwringend zout geheel het vezelſtel.
Van daar de onſchatbre baat der roemrijke Alſemknoppen,
Der ſcherpe Gentiaan, der Honderdguldentoppen;

Der

Der geurige Melisse, en Kwassië, en Kaneel;
Der Kroeze en Peper-munt, zoo prikklend in de keel;
Gy, eedle Oranjeschil, en frisсhe Oranjebladen,
(Ik zou, verzweeg ik u, mijn eigen hart verraden)
En Alanswortel, met de witte Wintersbast;
En Péruus weldaad, die aan lage struiken wast,
Maar eedler roem verdient dan Boschahorn en Ceder;
Voor wie de koorts zich buigt gelijk mijn zwanenveder.
Ik zwijg van namen, die het grillig vers ontziet.
Ja, zelfs de scherpe Aluin verwerpt mijn Zangster niet,
Wanneer ze, aan zachte gom of Salebslijm vereenigd,
Haar prikkel matigt, en haar stroeve walging lenigt.
En gy vooral, metaal, dat, waardiger dan goud,
Niet slechts ons 't lijf beschermt, en veld en akker bouwt,
Maar tevens, door Natuur in 't levensnat ontbonden,
De vaste deelen voedt, in aarde en vocht omwonden.
Het zij gy, onder de aard met zwavelstof verknocht,
U als een oker mengt aan 't borlend adervocht
Der wellen, of vermomd door 's menschen kunstbewerking,
Heel d' artsenyschat trotst in spier- en zenuwsterking;
Zoo dra 't gevoelig brein uw' prikkel slechts verdraagt,
En niet, te vroeg, door u in zuisling omgejaagd,

Aan maag en ingewand zijn wieling doet ervaren,
En braking opwekt, die geen heulſap kan bedaren.
Gewis, geen graauwe mosch van IJslands dorren grond
Heeft zulk een wonderkracht, hoe voedende en gezond.
Gy, wonderdadig Staal, zoo ſcepters voor u bogen,
Gy oefent ook in 't bloed het onbepaaldst vermogen,
En, ſchikt ge op 't krijgstooneel van purper en van throon,
Gy geeft in 't klein Heelal, gelijk in 't groot, den toon;
Mits, by gepaste gift, met koude bron begoten,
En, niet in 't ziekvertrek aan kluisters opgeſloten,
Het lijf de friſſche lucht in borst en leden ſmaak,
En geen beweging ſchuw, noch levenswet verzaak.

Geneeskunst! regel gy 't gebruik dier artſenyen;
En, mag mijn Zangeres zich aan uw voeten vlijen,
O Gun haar, dat ze op 't pad, tot zoo verr' afgerend,
Verademe, en het oog bedachtzaam rugwaarts wend'.
Wy naadren d'eindpaal; doch waar zijn zy, die ons volgen? —
Ach! kruipende, in hun kwaal en onmacht als verzwolgen,
Vertwijflen ze aan 't bereik van 't voorgeſtelde doel:
De pijnen klemmen en vermeeſtren hun gevoel:
Hun knieën wanken; en de dood zweeft voor hunne oogen.

Te

Te rug! en volgen wy de ſtem van 't mededogen!
Haast keeren we, en, geſterkt op de ingeſlagen baan,
Biên ze u den dank van 't hart, en ons den lauwer aan.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

ZESDE ZANG.

DE ZIEKTE DER GELEERDEN.

ZESDE ZANG.

't Roemruchtig Arbela, dat Isſus lauwerbladeren
Met kronengoud doorvlocht, doorvlocht met purpera deren
Van Cyrus diadeem, en 's aardrijks koningsſtaf
Ten roof aan 't Griekſche zwaard, ten ſpel aan 't krijgslot gaf:
't Roemruchtig Arbela zag ſtrijdbren Alexander
Door de overmacht geklemd van Pers en Morgenlander,
En, daar hy 't talrijkst heir op 't ſtalen pantſer ſtuit,
Zijn goud en legertent aan 't Schytsch geweld ten buit.

Een felle kreet gaat op, die door zijne ooren dondert
En weêrgalmt over 't veld: „ Ons leger wordt geplonderd!"
Zijn heirſpits ſchokt er van, en 't oogenblik genaakt,
Dat Griekens Heldenjeugd heur' eerſten roem verzaakt.
Wat doet hy? Laat zijn arm om nietige belangen
Den zegepraal der aard één uur in twijfel hangen?
Neen, zegt hy! Hier is 't veld, hier roept ons plicht en eer:
Wat daar verloren ga, hier wint men 't dubbeld weêr!
Zoo ſpreekt hy, zwijgt en vecht, en Perzië is verwonnen.

Gy ook, terwijl gy 't kwaad tot in zijne eerſte bronnen
Vervolgt, en 't weêrſtand biedt, en uitroeit, en betemt,
Draagt zorg, dat ge uw' triomf om geen bagaadje ſtremt.
Geen Arts, wien 't lijdend hart voor ware redding dankte,
Die immer in 't beſtek van zijn genezing wankte!
Hy ſlaat de teekens van de ziekte gaâ, beſluit,
Beſtormt haar legering, en drijft hare oorzaak uit.
Geen toeval leidt hem af: bykomſtige ongemakken
Doen ('t groot ontwerp ter ſpijt') zijn' aanval niet verzwakken,
Zijn kracht verdeelen om een' lichaamloozen ſchijn,
En, in 't gevolg der kwaal, der ziekte ſpeeltuig zijn.
Steeds dwaalt hy, die, de pijn afzondrend van 't ontſteken,

Het

Het eene heelen wil door 't andere aan te kweken.
Vergeefs de vlam getracht te dempen onder 't ſtroo!
Zoo zalft de honig in de kinkhoestkwelling! zoo,
Het heulſap in den brand van long of ingewanden!
Zoo ſtort men de aspis gift, en ſcherpt des evers tanden!
Neen, 't broeinest zij verſtoord, het addrenbroed verplet,
En de ever opgejaagd, het landvolk is gered!

Dan, dikwerv' perst het leed, dat in byzondre deelen
Zich opheft, de aandacht af by 't algemeene heelen.
Het hart bezwijkt ſomwijl en dreigt het uiterst kwaad:
Ondraagbre kramp verwringt d'ontſtelden vezeldraad:
De ſlagaâr beukt het hoofd te berſten: 't bloed in de aâren
Ontvlamt: de pols ſlaat brand: de brekende oogen ſtaren:
De ſchedel kneust zich-zelv' te pletter op den muur;
En Rede ontglipt de toom van 't hachlijk zelfbeſtuur.
Zoo klemt de geesſel der onlijdbre folterpijnen!
Hier eischt Natuur in nood de hulp der medicijnen!
Hier eischt ze een' byſtand die haar ſteune en onderſchraag,
Dat ze, en haar leed verdure, en 't heelen-zelf verdraag!
Welaan dan! Moge ook hier uw invloed niet ontbreken,
ô Schrandre Heelkunst, en gy Dichtkunst, die wy ſmeken!

Dus verr' geleidde uw hand ons 't ſteile bergpad op;
Vervolgt! de lauwer lacht en wenkt ons van den top.

Doch vreest niet, gy die 't oor gewaardigt aan mijn klanken,
Dat u mijn zang aan 't bed der afgepijnde kranken
Doe deelen in hun wee, of 't ingewand ontbloot',
Bezwangerd met dien damp, die angſten van de dood,
Die krampen, die in 't bloed tot in de herſens boren,
Den gorgel nijpen, en het ſtikkend hart verſmooren.
Neen, 't is te veel alreeds uw teêr gevoel getergd,
Te veel verbeelding, die zich uitput, afgevergd;
Neen, zij de voorhang voor dat ſchriktooneel geſchoven!
Neen, voeren we u veeleêr in de aangename hoven
Van Ceres en Pomone, in Ennaas lustvallei;
Waar 't herdersdeuntjen kweelt door ruischpijp en ſchalmei;
De Veldgod, door 't geboomt', en Nimf en Bronnajaden
Met vonklend oog beloert, en, midden onder 't baden,
Met eenen ſprong verſchalkt; doch, duikende in den vliet,
Zich voor de ontglipte maagd omkronkeld vindt in 't riet;
Waar minlijke Arethuze, aan Alfeus arm ontſchoten,
Zich onder de aard verſchuilt, den minnaar afgeſloten;
Dianaas dartle ſtoet de hooggegorde knieën

In

In 't ſpieglend waterglas den Vlietgoôn laat beſpiên,
En de oogen tergt door 't blank der elpenbeenen voeten,
Die 't kabblend beekjen lekt, en (mocht het!) door zou wroeten.
Waar Liefde, en Lust, en Vrede, en Theokriet met haar,
Omtuimlen in 't geſtoei der wulpſche vrijſterſchaar!
Hier durven we in den ſchaâuw der breedgetopte beuken,
Op 't fulpen veldtapijt viool en ſneeuwbloem kreuken,
En luistren naar het lied der ſchelle Filomeel.
Maar hoe, mijn Vrienden, hoe! Is dit haar zuivre keel,
Haar zoete gorgelſtem? Of hoore ik 't aaklig donderen
Van de onderaardſche kluft, die ons begrimt van onderen?
Zoo is 't. Natuur voedt hier haar romm'lend ingewand
Met ijzerſchorie en gedempten zwavelbrand.
't Is de Etna: hy, wiens buik in ontoegangbre kuilen
De dampen toebereidt, wier hol en dompig huilen
Des helhonds ſchor gebas, der doemelingen kreet,
In 't lichtbegoocheld oor der Oudheid joelen deed!
Hier giet de hand des tijds op lichtontvlambare aarde
De waatren die Natuur uit ſijplende erts vergaârde,
En heel het aardrijk ſpant, en davert, en verſchrikt,
Van d'opgezetten wind, waar van zijn binnenst ſtikt.
Dees rommelt, als een trom, als duizend oorlogstrommen,

Die

Die, onder 't hol verdek, verderf en onweêr brommen,
En zoekt eene uitkomst, tot de ſchors des bodems ſplijt,
En bergen van elkaâr en bosſchen nederrijt,
Of, in de lucht ontvlamd, door Etnaas holle kaken
Een' nieuwen doortocht vormt met vlam- en ſteenrotsbraken,
En 't lieflijklachend dal in woeſteny verkeert
Door gloênde ſtroom aan ſtroom die langs 't gebergt' ſpanceert,
En voortweidt als een vloed, die, uit zijn kruik ontſproten,
Een veld dooradert; of, ten ſteilten afgeſchoten
Gelijk een waterval, en ſchuimend neêrgeſtort,
In vonkenregenen en rook vernietigd wordt.
Dan zucht, dan kermt Natuur; dan lijdt zy doodſche krampen!
Dan ſchokt, dan bonst haar 't hart, beklommen van de dampen!
Dan...! Maar, mijn Zangſter, zwijg, en voer dit beeld niet uit!
Ziedaar wat damp vermag, die 's lichaams hol beſluit!

Wat middel dan, ô Gy, weldadige behoedſter,
Der krankten weêrparty, des levens teedre voedſter!
Heeft, heeft uw voorzorg niet een plantjen voor dit leed,
Geen windbedarend kruid, geen' wortel, toegereed?
Of wist de ſchrandre kunst geen' vluggen geest te kweken,
Geen ſapbereiding, om hun ſtormgeblaas te breken?

Zou

Zou Heelkunst of zoo arm, of zoo wreedaartig zijn;
En ſchenkt ze ons niet een' drop van Ledaas kruiderwijn
Die 't lijdend hart geneest of 't leed verbiedt te voelen;
Die (zoo, als reden heerscht op 't woeſte driftkrioelen,
Of als een ſterker drift de mindere overwint)
't Gevoel dier pijnen door zijn ongevoel verſlindt?
Gewis, zy heeft ze, ô ja. Natuur heeft eedle kruiden;
En, dierbaar Vaderland, geen afgelegen Zuiden,
Geen Oost, geen waterplas, die 't Westen van ons deelt,
Onthoudt ze u. 't Is uw ſchoot, die deze weldaad teelt.
Zie ginds de ſcherpe anijs in uwe hoven tieren;
De fraaie venkel, trots, op hooge ſtelen zwieren;
De geurige karwei; het korianderzaad;
De ſpeerkruidwortel, ſteun van zwakken zenuwdraad;
En, dien wy vroeger reeds verdiende glorie gaven,
De munte en majolein: uw eigendom, Bataven!
Of, zoo u 't onwijs hart naar afgelegen kust,
Naar vreemden hemelſtreek, uitheemſche vruchten, lust,
Welaan! de Gember laat uw vordring niets ontbreken,
Met eedle Zedoar, uit Morgenlandſche ſtreken,
De vurige Muskaat (ach! al te ſterk van gloed),
En 't olierijke blad, doorbalſemd van haar zoet.

Doch

Doch veiliger dan dees is 't ooſt der Hesperieden,
Die in hun geele ſchel een bijtende olie bieden,
Min tergend, meer geſchikt tot prikkling van de maag
En dampontlasting, die zich opzet van omlaag.
By dezen voegt de kunst het prikkelend vermogen
Des vochts, door lenig vuur uit d'amber opgetogen,
Of d'opgeheven geest van dierlijk hoofdgebeent'.
Gelukkigst wordt hun kracht met zuivringkracht vereend
Die ongevoelig werkt en deel heeft aan 't ontſpannen.
Eén drop ſomwijlen, kan dier winden ſtorm verbannen,
Gelijk een gisting, die ter neêr ſlaat door het nat
Dat uit de koude bron in 't werkend mengſel ſpat.
Somwijlen baat er niets om 't groeiend leed te ſtuiten,
Ten zij de ſpierkracht-zelv' zich ſamentrekk' van buiten;
't Zij zachte ſtoking met de levenwarme hand
Haar opwekke, en den huid uit d'onbeweegbren ſtand
Verwrikke en rimpel', of, met wol en lamrenvachten,
Den vochten omloop geev, en, door dien omloop, krachten.
Somwijlen grijpt hier drooge of vochte ſtoving ſtand,
Of zachte ſpoeling van het lijdende ingewand.
Men zag, daar niets verlichtte in 't gruwzaamst windbeklemmen,
Een luchtkop op de buik den kramp der ſpanning temmen;

Ja,

Ja, 't bladertrekken van 't Iberisch paardinſekt.
't Zij dat dit prikklend vuur de ſpierkracht feller wekt;
't Zij dat verlies van vocht in de uitgerekte vaten
Der veezlen ſtijfheid breek om werking toe te laten
('k Beſlis hier niet voor 't een of 't ander ſamenſtel):
Genoeg! de ſpanning wijkt en 't vreeslijk ſpiergeknel.

Dan, dikwerv' ſtaat de kunst by 't jammerbed verſlagen,
En moet aan doodlijk gif de hulp der kruiden vragen.
Hoe, hemel! 't heulſap, dat bedwelmend moordvenijn,
Zal, in des Artſen hand, des levens heiland zijn!
Beeft, kranken, beeft vrij! — Ja, die vijandin van 't leven
Zal hulp, verzachting, troost, zal zielsverkwikking geven.
Ja, wat den roem verwierf van ſtuipontſpanningkracht,
De heilrijke Opium wordt nooit naar eisch geacht!
Wee echter, die 't misbruikt! dit middel, zoo ontzettend
In werking, zoo geducht, zoo kracht- en geestverplettend!
Die aan zijn ſtreelingkracht 't begoocheld brein gewent!
De onnoozle minn' die troost; hij ſiddre, die ze kent!
Bedrukten, ach! wat raad indien de ontſteking woedde,
En 't werkzaam zwijmelgift de bloedverhitting voedde,
De dood in de aders bracht, het vuur in 't ingewand,

Gemaald met vlek by vlek, in 't purper zwart gebrand?
Wat, zoo 't verflapte brein, dier werking prijs gegeven,
De vatbaarheid verloor voor 't meer dan dierlijk leven,
En oordeel, redenlicht, verdonkerd voor altijd,
Gods edelst fchepfel tot een ondier had ontwijd?
Ach! dikwerv' zag ik dit. Te dikwerv', deze ellenden
Hervoortgefleept met kracht en jammerlijk volenden.
ô Welk een wroeging dan voor de onbedreven haud
Die dood, en meer dan dood, in 't argloos lichaam plant!
Vergeefs, misdadige Arts, zal de aarde uw feil bedekken,
Of 't voorbeeld van een' naam tot fchuldverfchooning ftrekken;
Natuur, uw eigen hart, geheel de menschlijkheid,
Die elken misgreep, dien ge u fchuldig maakt, befchreit,
't Eischt alles rekening, 't eischt wraak van zulk vergrijpen!
My dunkt, ik zie uw ziel met gloênde tangen nijpen
Op 't bloote denkbeeld van de mooglijkheid. — En gy,
ô Jongelingen, die u wijdt aan de artfeny,
ô Geeft u aan den wind van ijdle nieuwigheden
Niet achteloos ten roof! Beproeft! en hoort de reden!
Zegt eens, aan d'eindpaal van uw glorierijke baan:
'k Heb — niet, mijn licht gevolgd (dat licht was mooglijk waan;
Misleidend flikkren van de Eubeefche ftrandflottoren,

Ge-

Gericht om 't Griekſche bloed in 't vlotte zand te ſmooren,
Of weemlend dwaallicht, dat in zwarte nevels hangt,
En, op den adem van den wind die 't ondervangt,
Nu her-dan derwaart drijft, en eindlijk uitgeſlonkerd,
Te loor ſtelt, wie het volgt, in vale nacht verdonkerd.)
Maar — 'k zocht de waarheid ſteeds, en brak mijn trouw haar nooit;
'k Heb om geene ijdele eer, naar mode of ſmaak geplooid;
'k Deed nooit een droef gezin, uit ſlechts vermijdbaar dwalen,
Met 's Vaders vroegen dood mijne achtloosheid betalen;
Maar 'k drage in 't ſtervensuur, en op mijn legerſteê,
De dankbre tranen van mijn tijdgenoten meê. —
ô Zalig, wien zijn hart met zulk een troost mag laven!
Geniet haar, dierbre jeugd! dat loon trotst gouden ſtaven.

Maar wat, indien het hart, bezwemen in de borst,
Het bloed doet ſtilſtaan, als met ſchichtig ijs omſchorst;
Of dit, door d'enklen druk der flagaâr voortgedreven,
In grooter vaten ſtikt, onmachtig door te ſtreven,
Het uiterlijk der leên met doôdzweet overdaauwt,
Op de ingewanden perst, den levensgloed verlaauwt,
En zelfs zijn eigen bron van laving doet verſmachten?
Wie zoude, in zulken ſtaat, den jongſten ſnik verwachten,

En redden 't lichaam niet door kracht van kruidery?
Ach, de aakligheid des doods bedreigt dan van naby,
En plant zijn vale vaan op de ondermijnde wallen.
Hun top buigt over, knikt. Mijn God! ik zie ze vallen,
En alle hulp heeft uit! De God des levens vliedt
Van 't outer dat hem rookt: de vuurvlam ging te niet:
Zie daar den laatſten ſprank! Zy tuimlen uit den hoogen!
De puin vervult de lucht en ſtuift de zon in de oogen!
In dees beroering was de vlijming van 't lancet
De toevlucht; 't blinkend ſtaal, de krijgsleus; bloed, de wet;
Wanneer mijn vroege jeugd, der kindsheid naauw ontwasſen,
Zich-zelv' verdrinken zag in eigen purperplasſen.
Ach! purperplasſen, die mijn ouderdom betreurt,
Nu 's levens eedle ſtroom, verbasterd, en miskleurd,
Aan geest verarmd, en raauw, met ongeregeld prangen,
En — ſtoffen voortſleept die verbandloos ſamenhangen,
En — 't leven met de dood in 't kwijnend lichaam mengt.
Mijn vrienden! ô ziet toe, wanneer gy ſchatten plengt,
Die Indie of Pactool u nooit weêr kan vergoeden,
En doet geene ader, dan uit plicht en nooddwang bloeden!
Neen, dient den zoeten geest, die uit ſalpeter ſtijgt,
Aan 't nedervallend hart, dat naar den adem hijgt.

Geeft

Geeft ſchokken door den kil der friſſche waterſpranken.
Beproeft de kracht der myrrhe in welbereide dranken?
(Zy troost, zy wekt de vreugde in 't afgepijnd gemoed):
De onſchatbare amber, die de kalmte geeft aan 't bloed:
Het geurig kamferzout, die harst, vervuld met zegen!
Zy ſteunt den vezel, drijft, en ſtaat verrotting tegen.
Ja, zelfs de zuivre wijn, die God en mensch verheugt,
Doet in dat oogenblik de matte zenuw deugd,
Wen hy, aan 't lijmig nat der eedle garst vereenigd,
Het bloed doorwandelt, en zacht aanzet wat zy lenigt.
Niet zelden doet het zuur ook voordeel in dien ſtand,
Daar 't vuile gisting weert in 't ſtilſtaande ingewand:
Doch zacht, geen hevig zuur, waar van de prikkelingen
Of 't bloed verſtijven, of de vaten ſamenwringen.
Men mijd' de onbandigheid van 't delfzuur, en zoek baat
In 't geen de gisting teelt, de boomgaard rijpen laat;
Zoo echter 't ingewand, te teêr, te licht bewogen,
Die zachte bijting duldt en ſtrafloos mag gedogen:
Hier baat geen voorſchrift, neen; de juiſte ſtaat der kwaal,
Zie daar uw richtſnoer, Arts, dat gift en maat bepaal'!

Dan ach! mijn geest dwaalt af. Mijn vrienden, 'k zie u lijden,

En zou uw ſnerpend wee my 't harte niet doorſnijden!
Mijn borst niet aâmen tot uw redding! Ach, veeleer
Zou 't licht van 's Hemels pool zich domplen in het meir,
De woeste hemeldraak beerin en wagendrijver
Vervolgen door het nat, dan liefde zwichtte aan ijver!
Eer groeide 't blozend ooft aan distels, de akoniet
Aan d'eedlen wijnſtok, en de nagelbloem aan 't riet.
Vergeeft des, zoo mijn Nymf met loome en loden pasſen
Zich voortſleepe op een pad, waar niet dan dorens wasſen!
Zy ſpoedt naar 't eind, maar moet haar dierſte plicht voldoen.
De lauwer faal haar 't hoofd, de deugd is haar feſtoen.

Nog zwijge ik van het wreedst der ziektefolteringen.
Dat woeden van de pijn, waar van zich 't hoofd beſpringen,
De reden ſchudden voelt! Onlijdbaar boven al
Wat zich verbeelding maalt van 't onderaardſche dal,
Waar razernyen met haar zweepen, geeslen, gloeien
En blaken, meer zich-zelf dan de ijdle ſchim vermoeien
Die 't voorwerp is der ſtraf. Onnoozele oudheid, ach!
Wat wist uw ſterk geſtel van 't geen de pijn vermag?
Uw forſche vezelkracht, die ſtier en leeuw kon trotſen,
Die eiken knakte als bies, en brokken ſpleet van rotſen,

Bood weêrſtand aan 't geweld van kneuzing, buil, en wond,
En 't rijk en kernvol bloed liep onbelemmerd rond.
Uw herſens leden niet van voet- of vingerkwetſen.
Wat zoudt ge ons lichaamsſmart in uw tafreelen ſchetſen!
Wy voelen haar (helaas!) wy, wier vertederde aart
't Lichaamlijk fijnst gevoel aan zwakke vezels paart!
Ons blaakt de ontſteking, ons de gloed der zenuwkoortſen,
Met ijsſelijker vlam dan uwe Alectoos toortſen!
Ons ſcheurt een wreeder gier het lijdende ingewand
Dan uw' Prometheus in zijn boei van diamant!
En, wat is kerven, wat verſcheuren, rijten, prangen,
Wat vuurvlam, ſtaal, of lood, of ſchroef, of gloênde tangen,
By 't wringend, ſcheurend, ſlaand, en teistrend herſenwoên
Der hoofdpijn; waar geen ſmarte een' zweem van laat bevroên!
ô Wee hare offers! hoop, hoop alle pijnen tevens
Op één, eens aan de ſmart ten prooi gedoemden levens,
Eén uur dier ſchrikpijn weegt een leven ſmarts te zwaar.
ô Zalig, zoo haar wee voor ſchatten tembaar waar!

Mijn leedgenoten! ach, wat zou mijn hart zich ſtreelen,
Mocht u mijn teedre zang zijn noodhulp aanbevelen!
Dan, neen! wat vleien we ons! Daar is geene artſeny

Behulpzaam in den brand van 't hevig noodgetij',
Dat nu de wolken ſchokt, dan d'afgrond dreigt te ontbloten;
Uit tegenſtrijdigheên van oorzaak voortgeſproten!
Helaas! nu, is 't het bloed, dat met te groot geweld
Zich opdringt, 't weeke brein in de adertakken knelt
En kneedt en geesſelt met verbijſtrend uurwerktikken,
En in den toevloed van zijn vochten dreigt te ſtikken.
Dan, is 't de kramp der maag, die om den gorgel grijpt,
Daar 't opgeſtegen bloed de herſens ſamennijpt.
De zuisling, 't grof geknal, en 't ondoorſtaanbaar kraken
Verwisſlen, paren zich met ſiddren, trillen, blaken,
En de onmacht mengelt zich aan ſchrikbre ſpanningkracht.
Dan, is 't de ledigheid, door 't ſpillen voortgebracht
Der nutte geesten, met den minſten gloed vervlogen,
En 't gantſche vochtgeſtel wordt regelloos bewogen.
De ervaarne taste hier het kwaad in de oorzaak aan!
Hier zal geen rozenkoek met edikzuur volſtaan,
Der vaadren toevlucht by verhitting; hier, geen geuren,
Wier adem 't logge brein al ſchokkende op mocht beuren;
Maar de ongeregeldheid des omloops dient herſteld.
't Is hier, dat prikkling op de buitendeelen geldt.
De bladertrekking, die op nek of ſchouderbladen

Het

Het hoofd ontlasten kan, van vochten overladen;
En de aftrek van het bloed, door 't warme waterbad,
Naar voet of handen: ja, de ontſpanning zelfs van 't vat
Door aderoopning is het eenigst ter verlichting,
Dat ſtuip of dolheid weert, of brein- en vliesbrandſtichting.

Doch groot is 't voordeel, groot de werking op het bloed,
Op brein en ſpiergeſtel, wanneer dit onheil woedt,
Die 't lichaam wedervaart in zacht, weldadig koelen
Van 't uiterſte ingewand, door 't dikwerv' uit te ſpoelen.
De krampontlatingkracht van 't riekend bevergeil
Beveelt zich zeldzaam, als de ſmart dit hooge peil
Beſteeg, noch 't ſtinkend vocht der Libyaanſche ſtruiken,
Den vrouwen dienſtiger om 't moederwee te fnuiken.
'k Zag echter ook hun hulp niet nutloos aangewend,
Met ſtillende opium en omgekroesde menth',
Citroenkruid, en het vocht van friſſche lindenknoppen,
Bezwangerd met een tint van geestrijke olydroppen.
Somwijlen dempt men 't zuur, en 't hevig letſel zwijgt,
Door ſchelpſtof, kreeftenſchaal, waarin de ſcherpte zijgt,
Zijn' prikkel aflegt, en een einde maakt van 't worgen,
Verzadigd door het zout in ſlorpende aard verborgen.

Doch zinkt het herſenmerg, als mat en uitgeput,
Dan is de vlugge geest, de ſnelſte voeding, nut.
Dan kan de waasſem-zelf van brood, van ſpeceryen,
Verkwikking ſchenken, meer dan de edelſte artſenyen.
Dan geeft een enkle kop van Mokkaas tooverdrank
Veraâming; dan behaalt de zuivre wijngeest dank.
Doch wacht u, kranke, van zulke uiterſten te tarten!
Voorkom 't gevaar daar van, voorkom den neep dier ſmarten!
Ontzie het gene 't bloed naar hoofd en herſens jaagt;
Vermijd de voedſels, die uw koking niet verdraagt;
En doe geen lichaam, dat, vervallen van zijn krachten,
Steeds nieuwe ſteunſels eischt, naar chijlvernieuwing wachten.
Eén oogenblik, en ('k weet, 'k beproef het t'elker ſtond)
Het oog wordt duiſter; 't vocht loopt taplings uit den mond
Die optrekt; 't hart verflaauwt; de hemel ſchijnt betogen;
De geest, beneveld, zucht; zijn vreugd is weggevlogen,
Hy walgt van 't licht, en wenscht naar de ijzren rust van 't graf.
Helaas! wat brak op eens dien hoogen zetel af,
Waarop hy, met zich-zelv' en 't gantsch Heelal te vreden,
Het noodlot buigen dorst en naar zijn wenſchen kneden? —
Eén oogenblik te laat van 't afgepast ontbijt,
Maakt hem zich-zelv', zijn kracht, een' dag des levens, kwijt!

ô Christen, hebt ge een hart, dat lust ſchept meê te deelen,
ô Laat u 't oogenblik der weldaad niet ontſtelen!
Geef daadlijk, geef terſtond, waar de armoê brood begeer':
Eén oogwenk ſlechts te laat, en 't is geen weldaad meer!

Doch, zal de zachte ſlaap, die alles ſtrookt en koestert,
Geſloopte kracht herſtelt, en matte leden voedſtert,
U vlieden? luikt zijn hand uw oogleên nimmer toe?
Beklagenswaarde, die, wen ge afgeſloofd en moê
De legerkoets beklimt, voor nachtrust en verkwikking,
Slechts onrust, foltring, raapt, en dikwerv' zielsverſchrikking;
Daar 't eindloos bruiſchend brein nooit inoogst, immer ſpilt;
De zenuw eindloos ſchudt en ongeregeld trilt;
Verbeelding, meer en meer verbasterd en verwilderd,
't Verloren beeld herbaart en telkens nieuwe ſchildert;
En 't oordeel, als een vlam, gedreven van den wind,
Nu her- dan derwaarts zwiert, en nergens ſtandplaats vindt.
Ach, nooit beproeft uw hoofd het zuizen van zijn vlerken.
De maankop om zijn kruin mag de uwe niet verſterken.
Hy ſchuwt een ſponde, waar kwellaadje, zorg, en pijn,
Als ſaamgezworen, in geſtaâge nachtwaak zijn,

En de ingenomen koets met lans en dolk bewaren.
Ai my! hoe brandt u 't bloed! hoe kookt het in uw aâren!
Hoe vliegt, hoe bruischt het op, en ſtookt de herſens aan!
Is hier de razerny (ô hemel!) wel te ontgaan?
Neen! zoo die herſens niet, gevoelloos door al 't blaken,
En werking, en beſef, ten eenenmaal verzaken;
En, met den valſchen mom van ſluimring ingehuld,
Beroerte uw lijden met een zachte dood vervult.

Beroerte, of razerny! ô Hemel, wie van tweën
Is ſchrikbrer uiteind na zoo uitgeſtrekte weën!

Beroerte, wen zich 't brein, als van een vreemd geweld
Voelt ſaamgedrukt door 't bloed dat in zijne aders zwelt,
En op de zenuw perst met ongeregeld klemmen,
Om zelfbeſef, gevoel, en muskelkracht te ſtremmen!
Dan ſtort het lichaam in een ſchijnbre ſluimerzucht.
Het oog is doof voor 't licht, en de ooren voor 't gerucht.
Vergeefs, zoo Gade en kroost met zilte tranenplasſen
't Nog ademhalend lijk op 't zwijgend leger wasſchen!
Zoo Vriendſchap, Liefde, en Trouw, om 't treurig bed gegroept,
De vlotte ziel te rug, en tot het leven, roept!

Ver-

Vergeefs, indien de kunst door heilzaam vezeltergen
Het ſaamgedrongen vocht een' ruimer loop wil vergen!
De ziel gehoorzaamt aan geen lichaamsprikkling meer,
En 't werktuig ligt ontwricht, geen kunst herſtelt het weêr.

Doch wreeder, 't diep verval van 't edel denkvermogen;
Wanneer 't verſtoorde brein, op vreemde wijs bewogen,
Verbeelding ſchimmen biedt, uit ijdle lucht gevormd,
En 't radeloos verſtand met nietige angst beſtormt!
Of als men, ſpeelpop van een bloot werktuiglijk prikkelen,
Geen denkbeeld meer herkent of vatbaar is te ontwikkelen,
Geheugen, oordeel mist, zijn' eigen-zelv' ontvalt,
In kindſche onnoozelheid met kinderſpeeltuig malt,
En kindren-zelv' tot ſpot, tot ſchimp wordt en verachting!
ô Wrange, ô gruwbre vrucht der lange breinverkrachting!
Helaas! die ſterke geest, die, aarde en lijf te groot,
't Oneindige als 't Heelal in zijne omvaâming ſloot;
Die Godheid, die Monarch, die met den donder ſpeelde,
Zich zetelde op het niet, en wareldſtelſels teelde,
Den tijd en 't lot beval, de ſchepping buigen deê,
Ligt, van zijn' throon gebonsd, by 't onvernuftig vee!
De hand, voor wie heel de aard aanbiddend nederknielde,

Die

Die klei en marmerſteen, die hout en doek bezielde,
Die 't hart betooverde in de luitſnaar (ach, myn God!)
Voert thands de zeepblaaspijp, bekrast het traliekot,
Of krimpt voor 's tuchtknaaps roê! — ô God van dood en leven,
Bewaar, bewaar het hoofd, waarin uw gaven zweven!
ô! Rukke, eer zulk een lot het woedend brein verrasf',
't Genadig woord ons weg: „ Keer, ſtervling, keer tot asch"!

En ach! wie zal den ſlaap voor 't moede brein bezweeren?
Vergeefs de koets geſpreid van zachte zwanenveêren,
Met zijde en goud gedekt, met purperglans omboord!
Waar is de tooverzang zoo krachtig, dien hy hoort?
Gy, tooverkollen, die met ijsſelijke rijmen
De bleeke nachtvorſtin deedt blozen en bezwijmen
(Gy waandet dat gy 't kost) en neêrtrokt op deze aard,
Koomt, leert me uw tonen, zoo zy 't kunnen, ſchatten waard!
'k Zal met u, 's middernachts, wanneer de honden basſen,
Het warend roofgediert op zerk en graf verrasſen,
Den raâroof wagen, en de lijken in hun kuil
Ontrusten, onvervaard voor raaf- en wolfgehuil.
'k Zal bloed en etter van verpletterde adders koken,
Met wortels, uit de rots met kraauwels uitgebroken,

En mandragoren, met een looden naald doorpriemd,
Zoo dit d'onſchatbren ſlaap aan de ijdle rustkoets riemt.
Ach! vruchtloos zocht ik troost by eedler artſenyen.
Papaver wast om niet by Neêrlands kruideryen.
Het Oosten zendt vergeefs zijn heulſap: 't Heeft geen kracht,
Op d'altijd wilden geest die toom en band veracht.
't Wekt dronkenſchap, vervoert, ſchept ſchrik- en misttooneelen:
Maar rust? Maar zoeten ſlaap? maar vredig herſenſtreelen? —
Niets minder. — Muzulman, zijn werking valle u zoet!
Ons is ze een nieuwe zweep in 't reeds zich ſchuimend bloed.

't Waar mooglijk, door ſaffraan- en andre geur te mengen,
Bedwelming, ſchijnbren ſlaap, voor ſluimring voort te brengen.
Doch wee een middel, zoo gevaarlijk! Neen, ô neen,
De ſlaap is 't werkſel van geregeld bloed alleen.'
Dat vliete, een beek gelijk, die uit zijn' wel ontſprongen,
Door 't hellend zandbed glijdt, en vrij en onbedwongen,
Hier 't lachend bloemperk kust, en daar de weiden baadt,
Ginds door het rietbosch ruischt, daar klatert langs een plaat,
En elders 't wilgenwoud, waardoor de Zefir dartelt,
In kronklende armen vat, of door de wortels ſpartelt,
En eindlijk zich verliest in ruimer waterkom: —

Dat

Dat buldere als een ſtroom, wiens grommig golfgebrom
Zijn ſluizen daavren doet; die, beukende op haar deuren,
De naven loswringt, en de grondvest dwingt te ſcheuren: —
Dat beelde een zachte vlam van zuiver maagdenwasch; —
Of zwarten pekſtok, die het knappende uilgekras
In 't branden nabootst, af: — het brein zal rust genieten,
En de ongeziene hand het luikende oog beſchieten;
Of eindloos woeden en onvatbaar zijn voor heul.
Helaas! bedwelmingſlaap is niet dan 's lichaams beul.
Hy voedt niet, maar verteert, herſtelt niet van 't vermoeien,
Maar ſtookt den geest te niet, door onbezadigd gloeien!

Rampzaalge! die den ſchat, dien ge in uw' boezem draagt,
Vertreedt, en dan van d'Arts onzinnig wedervraagt.
Geneeskunst heeft geen macht, 't verbeurde weêr te geven.
De Hemel ſchiep haar niet tot Schikgodes van 't leven.
Ja, gootze u ook, op 't ſpoor der Colchiſche beulin,
Een nieuw en ander bloed de krachtlooze aders in,
Het werktuig bleef ontſteld, en weinig zou 't u baten.
Gezondheid hangt aan 't bloed, maar tevens aan de vaten,
Die 't voeden, presſen, waar 't in affcheidt en door vliet.
Geneeskunst ſteunt Natuur, maar zy herbaart haar niet.

Het

Het kroost van Pelias ſloeg zoo de wreede handen
Aan 's Vaders ouderdom. Beklaagbre huwlijkspanden,
Wier vaderliefde, en deugd, en tederhartigheid,
Door valsch betrouwen op een ijdle kracht misleid,
Een beter lot verdiende! ontfangt, ontfangt mijn tranen,
En zijt ten baak aan hen, die 't bloed vernieuwbaar wanen!

Met valſchen tooverſchijn nam Jazons Gemalin
Het lichtgeloovig hart van 's Konings telgen in,
En vleide haar 't gemoed, begaan in 's Vaders kwelling,
Met d'ydlen herſendroom van jeugd- en krachtherſtelling.
Helaas! zy dient den wrok van felgetergden haat,
En werft de Godvrucht tot een werktuig van 't verraad.
Antinoë-alleen verwerpt die Helſche vonden.
Haar zusters ſchudden 't hoofd: och of zy twijflen konden!
„ Neen, Ezon werd verjongd, het ſtervend ooi herteeld;
„ En 't is Medeaas konst die 't noodlot-zelf beveelt.
„ Zy zegt ons kruiden toe; zy zal de ſappen mengen
„ Die in 't verouderd lijf vernieuwde krachten brengen;
„ Welaan, men wisſle een frisch voor 't reeds verwaasſemd vocht,
„ En kwijte ons van een plicht, door kindren nooit volwrocht!"

Zoo

Zoo ſpreekt men, en, misleid door ſnoode toovertreken,
Beſluit men 't kwijnend lijf den gorgel af te ſteken.

Helaas! de Grijzaart drukt de zorgelooze koets
Met de afgeleefde leên, die 't overſchot zijns bloeds
Met tragen loop verwarmt. Hy ziet zijn lieve ſpruiten
Een' minnelijken kring om 't purpren rustbed ſluiten,
Omhelst ze, en prest ze ontroerd aan 't Vaderlijke hart.
Mijn Dochters, zegt hy, gaat! de nachtrust zalft mijn ſmart;
Wat zit ge aan Vaders bed uw' bloesſem af te teeren?
'k Gevoel my 't oog bezwaard, en kan thands hulp ontbeeren.
Vaart wel, tot d'ochtenſtond! — Dat woord van ochtenſtond
Blijft ſteken, en verſterft den grijzaart in den mond,
En heimlijk rolt een traan langs de uitgedorde wangen.
Hy ſluimert ſprekende in, terwijl hy 't hoofd laat hangen,
Dat teedre Antinoë op 't donzen peuluw ſchikt.
Slaap, zegt ze, ô Vader, ſlaap, en worde u 't hart verkwikt!
Zy-zelve gaat ter rust. Het uur van midnacht nadert.
De ſlaauwe maan gaat op en ſiddert door 't gebladert,
Maar wendt het aanzicht af, en dekt het met een' damp.
Amfyze treedt voor uit, de handpalm voor de lamp,
En ſluipt de bedzaal in, en heft zich op de tenen,

En ziet haars Vaders ſlaap, en hoort hem ſlapend ſtenen.
Twee Zusters volgen op haar wenken. 't Moordend ſtaal
Blinkt in heur handen, trilt, en flikkert door de zaal
By 't vlammen van de tocht. Op d'aanblik neêrgeſlagen,
Ontzegt haar 't ſchuldloos hart het gruwelſtuk te wagen.
Zy bleeken — blozen — ach! zy ſchamen zich den ſchrik
Die tegen 't misdrijf waakt in 't hachlijk oogenblik:
Haar doel is edel; ja. De tederſte van driën
Is moedigst en gereedst. Nu buigen zy de kniën
En roepen 't noodlot en de afgrijsbre Hekaté,
Doch fluistrend, momm'lend, aan, met naauwlijks hoorbre beê.
Zy rijzen. 't Hoofd gebukt, de vingren ſaamgenepen,
Voelt elk zich, tegens dank, van de andren medeſleepen.
Zy naadren 't ledikant, en heffen 't mes om hoog,
En ſtoten blindlings toe met toegewrongen oog
En afgekeerd gelaat. Het bloed begint te vloeien;
Zy voelen 't zich, hoe traag, de hand en arm beſproeien,
En ſiddren. Pelias, in 't ſluimren half geſtoord,
Roept kermend uit: „ Mijn kroost! uw Vader wordt vermoord!"
Nog ſlaat hy de oogen op, en ziet zijn eigen leven,
Gewapend met het ſtaal, reeds bloedig, tot hem ſtreven,
En voelt op 't oogenblik zijn hartaâr afgeſneên;

En, ſtervend, waant hy nog dat hem een droom verſcheen.
De Dochtrentrits gaat voort, en keelt den grijzen Vader,
En perst hem 't ſtokkend bloed uit hals en gorgelader,
En vreest dat zelfs een drop in 't lichaam overblijft. —
De gruwel is volwrocht; het zielloos lijf verſtijft;
Waar zijt, waar zijt ge thands, en waar uw levenskruiden,
ô Colchis tooveres? De nacht is reeds door 't Zuiden,
't Geſtarnt' verſchiet reeds, en uw luchtkar houdt zich verr'!
Waar zijn die mengſels toch, aan 't oog der morgenſter
Verboden; ſnavelbeen en uitgeplukt gevleugelt'
Van roerdomp, vledermuis, en gruwzaam nachtgeveugelt;
Dat harte van een raaf die zeven eeuwen telt;
Die hertenlever; en die maandaauw van het veld;
Die 't negenjarig ooi, ten ketel uitgeſprongen,
Deên blâten door de wei en zuigen aan zijn jongen!
Waar zijn zy? — Vraag dit niet, ô deerniswaard geſlacht!
Uw rooklooshcid vond ſtraf; betrouw geen tooverkracht!

Dus ſpeelde, zelf ten prooi aan 't onheil dat hy ſchetſte,
Op d'oever van den Rhijn, in 't Vaderlijk geweste,
De balling, wien 't geweld uit have en erf verſtiet,

En

En niets dan 't eerlijk hart by 't kwijnend lichaam liet.
Dus, bukkende onder 't lot, vertroostte hy zijn lijden,
Met in 't Arcadisch riet een' dunnen halm te ſnijden,
Waar aan 't gepreste hart zijn' laatſten adem gaf,
En zuchtend nederzeeg op zijner kindren graf.
Geniet, ô Vaderland, geniet zijn kranke tonen!
U zijn ze als 't hart gewijd, waarin uw deugden wonen;
En, ſchept de ontſtelde geest ooit lichtnis in zijn troost,
Gedenk, ô Nageſlacht, uw' Dichter in zijn kroost!

NABERICHT;

EN

AANMERKINGEN.

NABERICHT.

Het Dichtſtuk, 't welk wy hier den Lezer aanbieden, was niet dan eene uitſtorting van 't hart in de dubbele droefenis eener ziel, die haar kwaal kent en gevoelt, en in dat oogenblik tevens diep neêrgebukt lag onder een' der grievendſte ſlagen. Ik had mijn jongſte kind verloren, het tiende waar van ik den ontijdigen dood bejammerde. 's Daags na de uitvaart van dit lief, gezond, en beminlijk wichtjen had ik my het geweld aangedaan, om ter vervulling der bevorens op my genomen verplichting, in de openbare Vergadering der Maatſchappy van Nederlandſche Letterkunde, den gedenkdag van Leydens ontzet met een' laatſten ſnik (zoo ik 't achtte,) van mijn' uitgeputten Dichtgeest te vieren, en bezweek in mijne droefheid. Eenige tranen, eenige klachten op het graf van mijn' troetling — wat kon ik meer? Maar neen: zoodanig is het geweld eener rustlooze verbeeldingskracht, wier behoefte alle andere in zich meêſleept; zoodanig de aart van mijne kwaal, dat ook dit ziekbedde mijn' gefolterden geest in arbeid deed gaan van een Dichtſtuk. Een Dichtſtuk (helaas!) van het geen ik gevoelde; nooit ſterker en in al zijnen omvang gevoeld had dan toen; en het geen in die

oogenblikken alle ander gevoel in dit eenig verzwolg. Zie daar, mijne Lezers, de geboorte, en zie daar den aart der zes Zangen, die, zoo zy uit de pen zijn gevloten, u voorgelegd worden; zonder opſchik, zonder ſchaving of polijsting, zonder zucht om er mede te ſchitteren of eer in te leggen; eenvoudig gelijk zy zijn, en gelijk zy, by gebrek van een hoofd dat nog werken kan, blijven moeten.

Ik had, ik erken het, het Werk tot de uitgave beſtemd, en, van den eerſten regel af. Ik achtte het nuttig en troostrijk voor anderen, om dat ik er troost in zocht, en waarheden in voordroeg, die, in vroegere dagen begrepen, my hadden kunnen behouden: maar ik beſtemde het voor dezulken als door hunnen ſtand, door hun beroep, of door hunne letterzucht, aanleiding verkregen hadden om het bedoelde nut daar uit te putten; en met een wilde ik het (als eens ſtervenden gedachtenis, uit dankbaarheid aan een' weldoener nagelaten) der Leydſche Hoogeſchool toewijden. Men deed my de eer aan, van te onderſtellen dat het algemeener behagen kon, en ik werd overgehaald om het in de Leydſche Afdeeling der Maatſchappy van Kunſten en Wetenſchappen voor te lezen. Twee Zangen werden dus werklijk gehoord, wanneer de noodlottige verwoesting

die

die een deel van Leyden ten puinhoop, het overige tot een ſchrikbeeld en treurtooneel maakte, de verdere voortzetting dier lezing voorkwam. Nu dreef my dat hart, dat de hulde van mijn Dichtſtuk aan de Univerſiteit had toegekeurd, het voordeel daar van, aan de rampvolle Stad op te dragen. Wat kon ik? ik die niets had dan dit? (want des Konings weldadigheid had zich te mywaart nog niet geuit.) Mijne gift werd vereerend aangenomen, en ik had het zielſtreelend genoegen van door de inteekening die daarop geopend wierd, haar aanmerklijker te zien worden, dan ik my voor dorst ſtellen, terwijl zelfs mijn voorbeeld niet onvruchtbaar bleef door de navolging die het inboezemde.

Op deze wijze is dan dit Dichtſtuk algemeener geworden, dan, het zij mijne inrichting, het zij de aart en het onderwerp daarvan, my toelieten te bedoelen. Ik had het voor weinigen berekend; en van daar, dat ik Voorrede, Opheldering en, en wat dergelijken meer is, overtollig hield, en het eeniglijk met het kleen Bericht in het licht dacht te zenden, 't welk men achter de Opdracht geplaatst vindt. Den genen, voor wien het beſtemd was, mocht ik onderſtellen niets meer noodig te zijn. Maar, voor de weinige Lezers op wie ik gerekend had, zullen

thands zoo velen als (uit bloote zucht misschien voor Leydens verlichting in 't onheil,) op het boekdeel inteekenden, het opslaan. Ben ik hun thands niet eenige verklaring, eenige toelichting schuldig, op dat hunne weldaad hun niet met eene onoverkomelijke verveling beloond worde?

Het is inderdaad belemmerend, den zulken, welke met Geneeskunde en Ziektekunde, en de Wetenschappen die deze onderstellen, in 't geheel onbekend zijn, een Dichtstuk over eene Ziekte in de hand te geven. Niet dat het onderwerp te ondichterlijk zou zijn, om, zonder voorafgevestigden smaak voor Geneeskunst, te kunnen behagen. Wat anderen ook zeggen; den Dichter, die waarlijk een Dichter is, is niets ondichterlijk: alles is voor hem onderwerp, wat hem slechts belang inboezemt. Wat hem zijn gevoel, zijn verbeelding, (laat ik zeggen, zijn ziel) in beweging kan brengen; waar hy zich aan overgeven, zich geheel meê vereenigen kan; dit zal, dit moet altijd en onveranderlijk belang wekken, behagen, meêsleepen, vervoeren; en doet dit een onderwerp niet, men wijte 't den Dichter, en geenzins der stof. Wat geeft, of wat neemt het, of Achilles, dan of (by voorbeeld) het Alphabeth my in warmte, in verrukking zette? Genoeg, dat ik waarlijk in vlam sta, om al wie my hoort en

voor

voor Dichterlijke aandoening vatbaar en geſchikt is, te ontvlammen, mijn gevoel in hen over te ſtorten, en hen met my in den zelfden dwarrelwind der verbeelding om te voeren. Ik heb het elders gezegd: Dorheid en ſchraalte zijn des Dichters. Waar de Dichtkunst de voeten zet, ontluikt een bekoorlijk Eden. En dit is geen tooverkracht die men haar toeſchrijven mag: neen, dit ligt in den aart-zelven der menschlijke ziel, wier gevoel de verbeeldingskracht opwekt, en in wie, te gevoelen, is Dichter te zijn.

Het lijdt ook geen bedenking, dat waar de geest in een Dichterlijke geſteldheid is, de Taal zich daar van gevoelen moet. Men beklaagt zich niet over de armoede of 't gebrek eener Taal waar in men ſchrijft, dan wanneer men of de taal, of de ſtoffe niet meester is; doch wie ooit zich beklage, geen Dichter zal dit over 't Nederduitsch. De rijkheid, de nadruk, de keus van bewoordingen, die onze overſchoone Moederſprake hem aanbiedt; het ſchilderende van hare klanken en toonvallen, het verheffende van hare beelden en toeſpelingen, zoo in 't geven van namen als 't kenteekenen van het gene zy aanduidt; het nabootſende en vertegenwoordigende voor oor en voor oog van het geen zy te kennen geeft; het gemaklijke, het zachte,

het ſnelle, het treffende en roerende van hare bewegingen, hare afwisſelingen, in 't vormen van geluiden, van volzinnen, van ſneden, en maten; 't onuitputlijke harer ſchoonheden van allerlei aart (met één woord gezegd), zijn de waarborgen van onze overmacht in het Dichterlijke boven alle hedendaagſche Volkstalen, zoo wanneer wy die overmacht ſlechts willen doen gelden, en in plaats van elders behoeftig te bedelen, onzen overvloed dankbaar genieten en aanwenden. En hoezeer onze vervreemdheid van omtrent de wetenſchappen in onze Taal te denken, hoezeer een rampzalig beoefenen van eene dorre, ſmaak- en voedſellooze buitenlandſche Letterkunde ſints lang tegen haar ſamenzwoeren, nog hebben wy geene verouderde woorden, nog geene verachtlijke en wanſchapen basterdteelt van den Duitſchen grond noodig, om wat de geest denken, de ziel gevoelen kan, met zulk eene juistheid en waardigheid uit te drukken, als aan alle ſoorten van Dichterlijken ſtijl haren eisch geeft. Onverſtaanbaarheid of duisterheid moet derhalve in dit onderwerp niet meer plaats hebben dan in anderen. Men kan toch in Ondicht ook voor ongeleerden verſtaanbaar over ziekte en heelmiddel ſpreken: en wee hem, die Dichter wil heeten, en in juistheid en naauwkeurigheid (waar hy 't wil) niet den Redenaar achter zich laat!

Maar

Maar wat dan is 't belemmerende, het geen ik gevoele, nu mijn arbeid in het licht ſtaat te treden om eene algemeener lezing te ontmoeten, dan waar toe ik hem voorgeſchikt had? Zijn wy openhartig! Weinigen boezemt dat gene belang in, wat waarlijk belang heeft. Weinigen verkiezen te denken; weinigen, zich de moeite te geven van oplettend genoeg te lezen, om dat gene naauwkeurig genoeg te verſtaan, wat verſtaan moet worden, zoo men ſamenhang en verband niet verliezen wil. En, het zij men als Dichter ſpreke of niet, overal waar een wetenſchap 't onderwerp van het voorſtel uitmaakt, is met het verlies van den ſamenhang, alles verloren. De Dichtkunst, of laat ik zeggen de Poezy, want ik denk hier aan geene kunst of kunstoefening, maar aan 't geen ons natuurlijk, en gevolg van onzen aandoenlijken, en tevens zintuiglijken en redelijken aart is; de Poezy dan, heeft hare Logica, die geheel met de algemeene overeenſtemt, maar byzonder gewijzigd wordt. 't Is haar oogmerk niet, waarheden na te ſporen, of haar verband te doen kennen; 't is, het gevoel, in de regelmatige opvolging die de natuur daar in brengt, uit te ſtorten: maar wanneer by hem die gevoelt, het gevoel tot de erkentnis eener waarheid leidt en tot hare ontwikkeling drijft, zal de Dichterlijke afwisſeling van gevoel deze ontwikkeling doen geboren worden op een wijze,

die den ſamenhang der denkbeelden wel nu en dan eens vooruit ſchijnt te loopen, en onvoorbereide ſprongen te doen; maar ook zelfs deze ſchijnbare ſprongen zullen hunn' genoegzamen grond hebben in dien ſamenhang, dien zy, of het ware, verſtoren en afbreken. Van daar dan, dat, indien alle Systematisch betoog eene oplettendheid vordert, welke 't niet gemeen is by de meeste der lezeren aan te treffen, het Leerdicht noodwendig dit zoo veel te meer zal doen, als het meer Dichterlijk, meer ware Poëzy zijn, en getrouwer te gelijk aan ontwerp en aan vorm voldoen zal.

Dan weinig ware 't veellicht voor niet weinigen, ſchoon ook deze ſamenhang hun verloren ging. Gering is het aantal der genen, die in Poëzy 't groote ſchoon van 't Geheel, de Eenheid, de ſchikking, den genoegzamen grond der deelen, en (met één woord gezegd) het WAAROM van den Dichter, of liever dat van de Natuur, die door 's Dichters ſpraakvorm ſpreekt, 't zij gevoelen, 't zij kennen, 't zij opmerken. Wie zou het geruisch der Schouwburgen, den onzin der uitvoering in de meeste rollen, en ſchier alles wat nu voor Tooneelſtuk moet doorgaan, verdragen kunnen, indien men niet alle vatbaarheid voor 't Poëetisch EEN en GEHEEL zoo wel, als voor dat aller

ler Fraaie Kunſten had afgelegd? Eenige losſe ſchoonheden zonder verknochtheid aan elkander .... Ja, dit gaat aan; maar de uitvoering van een Treurſpel, de lezing eens Lier- of Helden-, of Leerdichts, de beſchouwing eens Kunsttafreels, of het aanhooren van een waarlijk voortreffelijk Zangſtuk? — Zich te vermaken, (dat is, te verſtrooien) zie daar waar toe 't zij tooneel, het zij boek of tafreel, gezang of ſnarenſpel dienen moet: het te GENIETEN zij aan anderen overgelaten, zoo dit van eene uitſpanning inſpanning maken moet! Dus denkt, dus gevoelt men in de tegenwoordige eeuw, waar vermaak voor geluk, praal voor wezen, en voorbijgaan voor leven verkoren wordt, en alles zich van de nietigheid, die eene ingebeelde Wijsgeerte in ſmaak en redenbeſtuur ingevoerd heeft, in eene al te beklaaglijke mate gevoelt, om er hier op ſtil te ſtaan.

Schoonheden van *detail* derhalve! — 't Ware geen Dichtſtuk, 't geen gezegd kon worden, van dezen verſtoken, 't geen geoordeeld kon worden, er van misdeeld te zijn. Ja, eigenaartige ſchilderingen, vurige gedachten, krachtige taal, en eene aan 't onderwerp voldoende verſificatie —: ja houding, zwier, en leven; en die ware toets, die de goede ſmaak-alleen geven, en ook alleen gevoelen kan —: door dezen kon een Dichter, door de-

dezen moest hy (of hy 't kan, is de vraag niet, hy neemt het op zich, zoo dra hy zich-zelven als Dichter aankondigt) in dit als in alle onderwerpen, ſchitteren. Maar helaas! waar het voorwerp gedurig by 't treurige ziekbedde omzweeft, waar lijden, waar zuchten, waar klagen de onafgeſcheiden ſtoffaadje der ſchildering uitmaken, wie durft zich daar vleien met een doorgaand behagen van hun, die in 't Dichtſtuk geen blijvende indrukken, maar een bloot (zal ik 't woord, onzen Voorouderen tot hun eer' onbekend gebleven, en het geen ons de Natie kenteekent, waar van wy het met den geest dien het uitdrukt, ontleend hebben, gebruiken?) hun (zegge ik) die in 't Dichtſtuk een bloot *amuſement* zoeken? In de daad, het Horatiaanſche

„ *Si vis me flere, dolendum est*

„ *Primum ipſi tibi*" —

laat zich ook omkeeren. Hy is niet met al *amuſant*, die zichzelven niet vervrolijken kan, maar met van zijn lijden een voorwerp van overdenking te maken, eene bezigheid voor zijn' werkzaamheid eiſchenden geest, eene uitſtorting van zijn pijnlijk gevoel, en een heilzame aanwending van het lijden-zelve beoogt, en niets boven dit. En kan, wie dit inziet, dan wel meer van my vorderen, dan het geen eene zulke geſteldheid van geest met zich bracht?

Zie

Zie daar, wat ik oordeelde, by deze uitgave van mijn' arbeid het Algemeen niet te moeten onthouden. Doch waartoe, vraagt men licht? Om den Lezer van het werk af te ſchrikken? Zoo behoorde ten minſte dit Nabericht in een Voorrede veranderd te zijn. Neen, maar alleen op dat hy niet wane, dat het ſtuk eigenlijk voor de zulken geſchreven is, wien het niet dan vervelen kan. Op dat hy niet meene, dat ik in den algemeenen ſmaak zoo zeer misgetast heb, als hy, zonder deze mijne aanmerkingen, van my zoude kunnen gelooven. En laat ik er byvoegen, op dat hy wien het werk in geen ander opzichte van waarde is, het gelijk een bloot aandenken zijner weldadigheid aan de Stad Leyden (ſteeds de trouwſte aan het dierbare Vaderland, gelijk Vader BERKHEY te recht zeide) aanmerke, waarvan de herinnering voor een edeldenkend karakter zijn' prijs heeft.

* * *

Dus verre tot die genen voornaamlijk, voor wie het Stuk niet behoort. Den genen, wien het van naderby aangaat, zal het of als Dichtſtuk, of om zijn onderwerp, belang kunnen inboezemen.

men. Als Dichtſtuk, onderneem ik hier niet, eene verandwoording voor de inrichting of behandling des werks te ſchrijven. Noch de loffpraken van toegeeflijke vrienden, noch de berispingen van kibbelzieke veroordeelaars, (in beiden kunnen even zeer mannen van kundigheid, ſmaak, en geleerdheid zijn) beſlisſen van de waarde eens Dichtſtuks; en even weinig doet het eene vooruitloopende of achternahinkende verdediging, waar meê men het oordeel ontwrichten, ontduiken, of afweeren wil. Ieder Dichtſtuk maakt zijn eigen lot, begunſtigers en weêrſtrevers gelijklijk ter ſpijt: en wie in zijn Poëzy ſlechts de uitſtorting van het lijdende hart bedoelde, diens rust hangt niet af van de wijze waar op men zijn verzen ontfangt. Men keure 't dus vrijelijk af: mijn veroordeelaar zal geen tegenſpraak van my ondervinden. Maar men keure niet af op bedrieglijke gronden, op valſche beginſelen, onbeſtaanbare Theorien van deze of vorige Eeuwen, wier aannemen en toepaſſen de Dichtkunst reeds zoo veel verachterd, en (ik heb het gezien) in vele rustig optredende geesten den natuurlijk Poëtiſchen aanleg verwoest heeft. Het zegt weinig, of men, met PERRAULT of MERCIER, Chapelains *Pucelle*, of de vertelling van *Serpentin verd* boven de *Ilias* ſtelt, en het nageſlacht zal er niet gelukkiger of ongelukkiger om worden. Maar dit oordeel te gronden op een *Poëtique*, waar van het de uitkomst

komst is, is den ſmaak der ontluikende Jonglingſchap, die men dus verrast en verraadt, in den grond te vernietigen, hare vatbaarheid voor het ſchoon uit te roeien; en, in deze, haar zedelijk gevoel, haar gevoel voor waarheid en plicht, haar gevoel voor geluk en zaligheid (God vergeve 't al wie er zich ſchuldig aan maakt!) te verbasteren, en der menschlijkheid vijand te zijn. Laat men hier wederom zeggen, dat ik *overgedreven* in denkbeeld of uitdrukking ben. Mijn hart bloedt over het lot der Menschheid, gelijk over dat van mijn Vaderland, wanneer ik de valſche begrippen, de redenlooze machtſpreuken, de onzinnige grondregels aanmerke, die meer en meer het gezond verſtand een verſmoorend ſtilzwijgen opleggen, het Egoïsmus voor Godsdienst, het gezag voor Reden, en verblindenden waan voor weldadigheid eener verlichting, waar van men den naam ſteeds misbruikt, in de plaats ſtellen; en waar van het gevolg onberekenbaar is voor eene nakomelingſchap, voor wie en om wie wy zijn. — Maar zoo teder ik denke op dit punt (het bederf van het menſchlijke redenvermogen) zoo weinig bekreun ik my 't lot mijner werken; die zelfs, over het geheel genomen, veellicht toegeeflijker zijn ontfangen, dan zy wel verdiend hadden; en die ik 't een dwaasheid zou achten, het algemeen boven 't geen zy waardig zijn op te dringen. Ik zeg dus niets van het

plan,

plan, de werking, de uitvoering. Alleen heb ik niet ondienſtig geacht tot verlichting van min geoefenden in dit vak, een ontwerp van den ſamenhang der ſtoffe in het Dichtſtuk, voor af te laten gaan. Geloofde ik dit noodzakelijk, het zou een beſchuldiging tegen mijn werk zijn; maar het geen niet noodzaaklijk is, kan in onderſcheiden opzichten nuttig zijn. Noodzaaklijk en overbodig ſtaan tegen elkander over als ſtrijdige uiterſten; doch, zoo zy zich over en weder uitſluiten, de ontkentenis van het een brengt het ander niet mede.

Dat ik geenen voorganger op mijn Dichterlijk pad gevolgd heb, zal licht blijken.

Hoc mihi ſurgit opus, non ullis ante ſacratum
Carminibus.

Voor 't minſte, ik ken er geen', ten zij men de *Neuropathia* van den Engelschman FLEMMING, in Latijnſche verzen, hier toe brengen wilde, die ik my verwardelijk voorſtel, een kind zijnde, voor een gedeelte (en met aanſtoot over het gebrek aan ware Poëzy en de pijnlijkheid der uitvoering) gelezen te hebben. Ik had toen omtrent zes of zeven jaren bereikt, maar weet niet dat ze my eenige bepaalde herinneringen heeft achter gelaten. Alleen weet ik, dat mijn kinderlijk oordeel toen niet met

dat

dat van anderen overeenſtemde, en dat meer dan één Amſterdamsch Dichter daar eene vertaling van ondernam, waar van echter geene het licht heeft gezien. Ook gewagen ſommige In- en Uitlandſche Letterminnaars met lof van het ſtuk. (*) Doch men is in een Latijnsch Dichtſtuk hedendaags al licht te vreden, mits de verzen ſlechts goed zijn. Hoe het zij, mijn werk (hoe zeer er ook in de ſtof een verwantſchap is) is in zijnen aart en omvang zeer wezendlijk daarvan verſcheiden, en de behandeling kan niet wel iets gemeen hebben. Even weinig heb ik gebruik gemaakt van Geneeskundige ſchriften. Men zal wel gelooven willen, dat ik de werken van TISSOT in later, van RAMAZZINI en anderen in vroeger tijd, over de Ziekten der Geleerden, by den tytel kenne: doch dit is 't ook al. Mijne Geneeskunst rust op weinig boekoefening. De kennis des menſchlijken lichaams, naauwkeurige waarneming van my-zelven en anderen in den van gezondheid afwijkenden toeſtand, en eene zeer beperkte *Materia Medica*, zie daar wat mijne *Pathologie*

en

(*) Zelfs onze *van Engelen* in zijne Prijsverhandeling by de Maatſchappy van Nederlandſche Letterkunde, IV Deel, bl 123. Waar hy het Dichtſtuk een ſtukjen over de *Hypochondrie* noemt. Hy zegt uitdrukkelijk het gelezen te hebben; het geen niet altijd by zijne aanhalingen plaats had. Anders toch zou hy het Eiland *Sciros* niet met den Dichter *Buonarelli* verward hebben. Aldaar, bladz. 182.

en *Therapeutica* tot een' grond legt: en met dezen heb ik niet flechts my-zelven voor de onkundige Artſen in Duitschland en Engeland (die, zoo LICHTWEHR in zijne fabel het uitdrukt, ons lichaam *repareeren* als de Aap een uurwerk) mogen bewaren, maar ook anderen. — Het

Αυτοδιδακτος γαρ ειμι ——

van Homerus heeft ook hier in met my plaats, en het is misſchien des te vrijer van vooroordeelen, dat ik de in mijn leeftijd zich verdrongen hebbende ſtelſels van Geneeskunst, heb kunnen toetſen, en hun moordende nieuwigheden waardeeren. Vindt men my ook in dit vak wat ouderwetsch; ik weet dat het de Neologen zijn, die zich thands de Inquiſitie in alle vakken aanmatigen. Maar men brengt er tot nog (hoe lang moet men afwachten) het leven met hun af, en voor Domkop geſcholden of uitgejouwd te worden, is al wat men waagt. En ook dit behoort tot de beste wareld, de vryheid, de verdraagzaamheid, de verlichting. Wie ook zal hun toch dit kortſtondig genoegen betwisten? Zy-zelven (het is een gevolg van hun Stelſel van Volmaakbaarheid) hopen op een Nageſlacht dat wijzer dan zy wezen zal, en daarmede kan ik, voor het minst, my zeer lichtlijk vertroosten. Zoo veel is zeker (en dit zij ter gerustſtelling mijner Lezeren gezegd!) dat de vrij aanmerklijke

Ge-

Geneeskundige praktijk die ik in Engeland en Duitschland) als een gevolg mijner Anatomiſche en Phyſiologiſche lesſen) moest oefenen, geenerlei ſlachtoffers gehad heeft, noch ooit het vertrouwen hetgeen men my gaf, te loor ſtelde. Lieve ſchoonen, die door lichtzinnige Artzen tot uitteering gedoemd; ſombere ſtaatslieden, die der galziekte ten roof gegeven, my uw redding danktet, vergeeft my deze onnoozele praalzucht! Is het de Almacht-zelve niet, die zich in zijn werk verheugt? Waarom zou een valſche zedigheid my weêrhouden in hare vreugde, als haar werktuig te deelen? En gy, aangebeden Gade, wie ik in Engeland de verdelgende hand eene moordende Empyrie ontrukte, om my zoo zalig te maken als gevoelige harten op dezen van Gods vloek overladenen aardbodem zijn konnen, ô laat my op uw redding roem dragen! zy is mijn geluk, ja het eenigſte, dat deze wareld voor my bewaard had.

Het is waar, ik zie hier den ſchamperen lach, met welken men my uit een' ſchuilhoek het *Medice, cura te ipſum*, beſpottende toeroept. Ik heb dien uitval in mijn Dichtſtuk beandwoord. En indien ik ſints zes en dertig jaren genoodzaakt was, om uit plicht, nacht en dag achter een, zonder tusſchenpozing of afwisſeling my het reeds verzwakte brein te vermoeien en uit te

putten: 't zy om my bekwaam te maken tot de moeilijke post die het plicht werd my toe te wijden; 't zij om haar met een (misschien voorbeeldeloozen moed en werkzaamheid) ten koste van gezondheid, goed, en bloed te vervullen; het zij om in vreemdelingschap het schaarsche brood te verdienen: — Indien dit, met slaaplooze nachten, gebrek aan voedsel en nooddruft, zoo langen tijd doorgeworstelde leven in 't eind ongeneeslijke kwalen in hersenverzwakking en leververstopping veroorzaakte, wee den onmensch, die daar meê in staat is de spot te drijven! Hy beproeve (op dat ik van voorige nog veel sterker afmattende leevenswijze vol zorgen en zielsverdrieten hier zwijge) slechts eens een eenig half jaar, wat het in hebbe, t'elken dage der weke twaalf of dertien Collegien over Redenkunst, Bovennatuurkunde, gewone en verhevener beschouwende en beoefenende Wiskunst, Sterre- en Aardrijkskunde; — over Teeken- Schilder- Bouw- en Doorzichtkunde, Ontleedkunst; — Natuur- Staats- en Burgerrecht, Geschiedenis, Griekſche en Romeinsche Oudheid, en veelerlei Oude en Hedendaagsche Talen en vakken van Letterkunde, te geven, en dit meestal in uitheemsche Spraken, zeer dikwijls zelfs zonder leiding van eenig Handboek; en dan, dan getuige hy, of die zich hier toe tot zijn nooddruft en de opvoeding van dierbare kinders verplicht vindt, in het

einde, en na jaren zwoegens, bezwijken moest? Dan, en niet eer, doe hy uitſpraak, en ik gedraag my aan hem.

Maar is er onder mijn Lezers iemand, die zich mijner aantrekt, of belang ſtelt mijn' toeſtand in zijnen oorſprong ontwikkeld te zien? Welaan, hy wete, dat reeds op mijn derdhalf jaren, geen avond my overviel, dan verzeld van duizelingen en gonzingen in het hoofd, uitwerkſels van vermoeinis en uitgeputheid; dat geen nacht, toen reeds, my gerusten ſlaap veroorloofde of eene verkwikkelijke ontwaking bereidde. Dit waren, helaas! de beklaaglijke vruchten zoo vroeg reeds, (en gelukkig zoo vroeg, had ik ze ſlechts kunnen herkennen; maar ik beklaagde my deswegens niet, in verbeelding, dat ieder het zelfde gevoelde) van eene inſpanning en werkzaamheid, die my voor den tijd van mijne herinnering niet ſlechts het lezen en ſchrijven gemeenzaam, maar reeds eer ik gaan konde, op mijn Grootmoeders ſchoot met geheel de Gewijde en Algemeene Geſchiedenis, de Mythologie en wat daar aan kleeft, bekend gemaakt had, in dier voege, dat geene afbeelding, tot een dezer vakken betrekking hebbende, my niet dadelijk verklaarbaar was. Hier mede, en met mijne vaardigheid en netheid in 't nabootſen van allerlei ſchrift, pronkten niets ergs denkende ouders en nabeſtaan-

den; maar hoe kort! Naauwlijks vijf jaren, verviel ik tot kwaadſappigheid, en werd van Geneeskundigen opgegeven. Men wachtte niet dan mijn dood; en de hulpmiddelen, die my toegereikt wierden, voleindigden, my in den grond te boren. Ik duurde echter voort in een aanzijn, my-zelven tot last, en waar in eenige boekoefening (nu ongeregeld en by welke ik alle hulp en toezicht ontbeeren moest), maar vooral peinzen en overwegen, de eenige verzachting van mijn pijnlijk lot was. Rijper ouderdom gaf my eene mate van draaglijk beſtaan voor gezondheid weder; maar ik moest alles wat van mijn leven verloren gegaan was, en zonder byſtand van onderwijs, van boeken, of aanmoediging inhalen, opdat ik my tot een naar mijn inborst geſchikt beroep mocht bekwaam maken. Het overige is bekend, en wie zal de ſlaaplooze nachten tellen, wie de gantſche geweldige ontwenning van ſlaap naar behooren waardeeren, die mijn blokken en arbeiden my gedurende heel den loop van mijn leven gekost heeft? Die het kan, ſpreke! Voor my, ik gaf het, helaas! ik meende 't mijn Vaderland te geven, en offerde 't met geheel mijn leven, aan zijne verſtoorde welvaart. Gods raadsbeſluit heeft het verijdeld, maar mijn hart beklaagt zich niet, worde 't my ſlechts tot geen verwijt toegerekend! Vermaken van tafel, van ſpel, of dartelheid, hebben nooit voor my beſtaan.

Mijn

Mijn lust was wel te doen, recht en onſchuld voor te ſtaan; mijn uitſpanning, de uitoefening van de fraaie kunſten en letteren; maar mijn doel was in alles eenzelvig: de vervulling eener beſtemming, waar van ik verlichting voor 't Nageſlacht, welvaart voor 't Vaderland, en uitzetting van de grenzen der menschlijke kennisſen hoopte. — En zie daar thands waar toe ik gebracht ben! Een nutlooze last voor my zelven, zijg ik langzaam en ſmartlijk ten grave, en mijn onvoltooide arbeid en uitzichten zullen met my verloren en vergeten zijn. Neen, ô mijn Lezers, Natuur laat den dood geen kruid wasſen, noch Geneeskunst den onherſtelbare met het heelmiddel vleien, dat ſlechts eindige krachten heeft.

Wien 't lust, moge zich hier wederom over de eindeloos lastige *Jeremiades* vermaken, die ik opdisſche. Indien hy verleerd heeft te blozen, ik behoef het voor hem niet; en al wie een billijk en gevoelig hart omdraagt, zal hem oordeelen. — Dan, in eenen toeſtand als dien ik beklage, is het echter een troost, is 't een plicht misſchien, voor het my overheerende kwaad anderen te wapenen. Gelukkig het nageſlacht, voor het welk der Ouderen dwaasheden en tegenſpoeden niet verloren zijn! en weldadig het lijden, het geen door één ſlachtoffer meerdere behoeden mag!

Fabius had misschien recht, aan den genen, die hem tot het innemen eener voordeelige plaats ten koste van weinig volks aanspoorde, de vraag te doen .of hy een van die weinigen wilde zijn? Maar, ik durf het verzekeren, geen rechtschapen soldaat, geen Vaderlandminnaar, of hy zou zulk een vraag met een ruim en volmondig JA beandwoorden In der daad ook, het lyden is niets, ware 't niet, dat het ons nutloos maakt, de overkostbare uren, aan onze volmaking, aan huislijke en burgerplichten, aan menschheid en wetenschap dienstbaar, onnuttig doet wegvlieten, en ons met verschrikking vervult op den aanblik van 't geen wy onafgedaan achterlaten. Weinig zegt het, geleefd te hebben; weinig, dat overgeblevenen van ons spreken; dat onze naam, als wy niet meer zijn, genoemd worde: ijdele uitzichten, die kinderlijke verstanden een kleine poos bezig houden! Maar het geen waarde heeft, waarde, die niet te miskennen is, is eene altijddankbare bewustheid, die ons wezen in alle veranderingen van vorme, staat, en stand, by zal blijven, van in de aanbidlijke hand der Voorzienigheid een werktuig tot verbreiding harer weldaden, geweest te zijn. — En zie daar wat iets meer is, dan

„ *Die roem, die opperste eer, des Dichters welbehagen,*"

waar

waar meê ik de Jongelingſchap in eene opvoeding, zeker zoo weinig naar een gezonde Wijsgeerte als naar een waarachtig Christendom ingericht, het lichtzinnige hoofd zag vervullen. Want van het Egoïsmus dat in onze dagen begonnen heeft allen anderen trek te verdringen, zwijge ik liefst. Opoffering kost den roemzuchtige doorgaands zeer weinig; doch den warmen vriend van Godsdienst en Maatſchappy is zy niets; dan echter valt zy hard, boven alle uitdrukking hard, als zy vruchtloos is en te niet gaat. Grievend is het, alles, grievendst, zich-zelven te verliezen, als dit verlies niemand behouden kan. Geef, Hemel, dat het mijne ten minſte iets uitwerke: dat het, al ware 't ſlechts éénen jongman van hoop en verwachting voor 't leed dat my wegſleept, moog veiligen! eenen zich verkwistenden letterzwoeger in 's levens bloei nog te rug brengen! en dan, geef my kracht om op wat mislukt is neder te zien, gelijk Gy er op neder ziet, als kiemen van werkzaamheid, die voor U niet verloren zijn, maar in Uw volkomen Heelal een verband moesten innemen, dat met Uwe goedheid en wijsheid gelijklijk ſamenſtemt!

Ik eindig, met op my toe te paſſen de verzen van den Portugeeſchen Horatius (Ferreira), wanneer hy zijn werk aan de rechtſchapen zielen toewijdt, doch eenigzins veranderd:

„ A vòs ſò canto, ſpiritos bem naſcidos,
„ A vòs, e as Muſas, offreço a lyra
„ A o amor meus ays e meus genuidos,
„ Compostos do ſeu fogo e da ſua ira.
„ Em vosſos peitos ſaõs, limpos ouvidos
„ Cayaõ meus verſos, quas me Phebo inſpira.
„ En deſta gloria ſò fico contente,
„ Que a minha terra amei, e a minha gente."

Voor u zinge ik alleen, ô welgeſchapen harten!
Aan u en de echte kunst biede ik den Cyther aan,
Die de uitgeputte geest by diepgevoelde ſmarten,
Treurvallig, maar oprecht, zich-zelv' ter troost mocht ſlaan.
In uw zoo zuivre borst, die deel neemt in mijn klagen,
Vloei' 't onbedwongen lied dat uit den boezem vloot:
Eén roem is my genoeg; dien moog mijn graffteen dragen!
Het lijden was my zoet voor Land en Landgenoot.

* * *

De navolgende korte Aanmerkingen vertrouw ik niet ongepast te kunnen zijn by een werk van zoodanigen aart als het mijne, en in die richting die het thands door de uitgave bekomen heeft.

AAN-

AANTEEKENINGEN.

EERSTE ZANG.

Bladz. 19.

De ziekte is heelingskracht en geen verdervingzucht.

„ De aart der ziekten is genezende", zegt Hippocrates. Deze waarlijk gouden ſpreuk behoorde ons-allen als ingegrift te zijn, en, gelijk eene grondwaarheid, immer voor den geest te zweven. Zy zou, aan de eene zijde, verhinderen, dat men by het minſte gevoel eener uit voorbygaande oorzake ontſtane ongeſteldheid, die zich even vaardig en licht herſtelt als zulk een geſchonden evenwicht, dat door niets meer dan een' vluchtigen ſchok verwekt is, terſtond zijne toevlucht tot Geneesmiddelen nam, die altijd, als zoodanig, iets tegennatuurlijks in 't lichaam en met de gezondheid ſtrijdig zijn; En zy zou, aan de andere zijde, in ziekten wel doen opmerken, wat daarin ter wegneming van de ſchadende oorzaak dienſtig zij, en dus, hoe men de wakende Natuur te hulp komen moet; in plaats van die werking onvoorzichtig te ſnuiken. — Het is onbegrijplijk, tot wat graad, zelfs by duizend lieden, wier beſchaafd en geoefend verſtand hen onvatbaar voor zulk eene verblinding moest maken, alle pijnlijk ziektegevoel voor een ſtellig en nutloos, ja verdervend letſel gehouden, de Geneeskunst als

ee-

eene foort van Toovery, en Geneesmiddelen even als zoo vele Tooverkruiden beſchouwd worden, wier kracht in een verborgen vermogen, allen Fyſieken grond te buiten gaande, beſtaat, en wier aanwending eene bloote Empirie tot haar grond heeft. Van daar de zwakheid en overhelling van zoo vele Geleerden voor belachlijke en gevaarlijke kwakzalveryen, wier gebruik de zoo hoog geroemde verlichting onzer dagen tot ſchande ſtrekt! Wenſchelijk ware 't, ieder, die zich eenig vak van Geleerdheid of Wetenſchap toewijdt, reeds vroeg, by een duidlijke kennis van 't menſchelijk lichaam en zijn werkingen, te doen opmerken, dat, gelijk alle Wetenſchap, zoo ook de Geneeskunst, ſlechts eene getrouwe toepaſſing eener gezonde Redeneerkunst is, welke eene zoo na mooglijk volkomen bekendheid onderſteld met dat gene waarover zy gaat. — Men vergelijke den Vierden Zang bladz. 158.

Bladz. 23.

Natuur kan wondren doen, wat kwalen haar beſtrijden.

Wonderen, ja; in onze oogen naamlijk, wanneer wy den juiſten ſtaat eener kwaal en der *energie* in het lichaam, niet doorgronden: hetgeen zeer dikwijls het geval is. Maar ook deze wonderen zijn bloote uitwerkſels, die genoegzamen grond in hunne oorzaken hebben. Voorbeelden van zoodanige wonderen heeft onze Vijſde Zang, bladz. 126. Te regt derhalve doet hy die niet wanhoopt. En ook dan,

als

als wy niet bereiken wat wy beoogen (de genezing naamlijk), kunnen wy nuttig zijn (als hier gezegd wordt,) het zij door verzachting, het zij door het bloote tegengaan en vertragen van de verergering.

TWEEDE ZANG.

Bladz. 28.

Daar 't, met de Griekſche hulk, geen Poolſtar gadeſlaat, enz.

Men zie mijne *Starrenkennis*, Mengelpoezy I. Deel bladz. 6. en Manilius, daar hy van de groote Beerin zegt:

„ Qua duce per fluctus Grajae dant vela carinae".

En van de kleine:

„ Poenis haec certior auctor
„ Non apparentem pelago quaerentibus orbem".

Aſtron. Lib. I. v. 13 *et* 16, 17.

Aldaar.

Als 't flikkrend reuzenbeeld,
Dat met ontbloote knots den zuiderhemel deelt,
En, ſteigrende uit de golf met vlammen in de handen,
't Gewelf beklautert om den melkriem aan te randen.

Men

Men verſtaat (hoop ik), zonder nadere opheldering, den Orion, wiens ſchitterend opkomen in der daad iets ontzettends heeft, en waarvan Manilius:

„ In magnam coeli tendentem brachia partem,
„ Nec minus extento ſurgentem ad ſidera paſſu".

Lib. I. v. 27, 28.

Wie kent den ſchoonen Lierzang des Dichterlijken Nieuwlands niet op dit geſtarnte?

Bladz. 30.

't Een vloeit op het ander in,
En vormt een' cirkel, die te rug draaft naar 't begin, enz.

Ik geloof de waarheid, hier voorgedragen, zoo zichtbaar en klaar te zijn, het zij men de Reden of de Ondervinding raadplege, dat zy door niemand, wat ſystema hy ook toegedaan moge zijn, te ontkennen is. Alhoewel ik haar dikwijls genoeg in den praktijk heb zien vergeten.

Bladz. 37.

Ga, breek den bijtel in des kunstnaars rappe handen,
En vraag hem 't wonderſtuk, enz.

Wie

Wie deze plaats leest, wenſche ik dat beide den Apollo van Belvedere en den Laocoön gezien hebbe; niet in een afgietſel, dat op eene nabootſing gevormd was, als dikwijls by ons het geval is, maar in het oorſpronklijk. Mijne verzen zullen daarby (dit gevoel ik) verliezen, maar 't gevoel dat zy inboezemen, eindeloos winnen. — Alhoewel ik (het moge vreemd ſchijnen, eenmaal zal men my toevallen) geen van beide voor werkſtukken van den besten tijd der Griekſche Beeldhouwerykunst houden kan; waar van zy veellicht zeer goede Kopyen zijn. — Dit ſteunt niet bloot op de aanmerking van den voortreflijken Dolomieu ten aanzien van 't marmer van den Apollo, welke ik geene gelegenheid gehad heb voor my-zelven tot genoegzame blijkbaarheid te brengen, en waar van ik het gewicht derhalve daar late: maar ik grond my op eenige andere waarnemingen, hier niet op te halen. Wellicht koom ik eenmaal by geſchikter gelegenheid tot dit onderwerp te rug, en dan zal het tevens blijken, waarom ik in mijne Mengelpoëzy bladz. 312 van een' Apollo van Polycletes heb kunnen ſpreken, het geen kunstkenneren vreemd heeft mogen ſchijnen.

Laat ik hier in 't voorbygaan aanmerken, dat de doorkundige en in alles even naauwkeurige Oude Heer Fontein, *mijne Verlustiging* lezende, my eens aanmerkte dat men in Friesland, Overijſſel, enz. niet *bitel* met den ſcherpen langen *i* zegt, maar *beitel*, — *en dus . . .!* zei hy. De brave Grijzaart had gelijk, ook wil ik niet dat mijn voor-

beeld

beeld anderen meêſleepe. Maar men zegt nog dagelijks, *bijten* voor *hakken;* en niemand ſchrijft in *de beit* vallen, als men van 't ijs gewaagt. Het thema des woords, hoe men 't neme, zal altijd *eet* zijn en blijven, en de beteekenis niet meer of minder dan *klieven.* En, ondanks de verwantſchap der twee woorden, de *beitel* of *bijtel* is 't werktuig van *batten* niet (ſlaan), maar van *bijten* (klieven). 't Is de hamer, die 't eerſte doet. Alhoewel men dan ook, als onderwerp van den ſlag des hamers beſchouwd, den klievenden en afbijtenden *meisſel* (dit woord is even zeer Hollandsch als *mes*, en koomt van *maën*, waarvan *maaien* en *meten*) naar dit *batten* zou kunnen noemen.

Bladz. 37.

Vraag hem de ſchoonheid, die van tien jaar oorlogsplagen, enz.
Geheel een volk vertroostte en in verrukking bracht.

Men herinnere zich de verzen van Homerus:

Οὐ νέμεσις, Τρῶας, καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

Il. III, v. 156, 157.

Men weet dat Xeuxis deze verzen tot opſchrift ſtelde van zijn tafereel van Helena. Die zoo ſtout dacht, bracht gewis iets boven het gemeene menſchenvermogen voort. Het wellustige van Rubens zoogenaamde ſchoone vrouwen is hier niets by. Ik zeg zijne *zoogenaamde*

de ſchoone vrouwen: zy zijn ſchoon gekleurd; maar dit is nog niet wat het woord SCHOON voor my inſluit.

Bladz. 43.

Of aaklig mierennest, der landen wreedſte ſtraf.

Ik weet niet dóor welk toeval hier, onder 't drukken, de *mieren* de plaats der *muizen* ingenomen hebben. Waarſchijnlijk deed dit de onduidlijkheid van mijn handſchrift. Hoe het zij, daar dezen eenmaal buiten het bezit gebleven zijn, wil ik haar tytel tegen dien der zich ingedrongen hebbende *mieren* niet onderzoeken. Troosten zy zich met de ſchoone verzen van Vondel, die verder boven my zijn, dan hare grootte boven die harer onderkruiperen:

„ Toen ſchon de bouwplaegh flux een' watervloet van muizen
„ Op Hollants kusten aan. Dit heir, in 't lang en 't bree,
„ Geſlingert ſtaert aan ſtaert, quam dryven over zee,
„ Van 't Noorden op ons ſtrant. Hier baet geen tegenſportelen.
„ Zy knaegen hoy, en gras, en klaver, met hun wortelen
„ En groente en ſteelen, af. De geest des beemts verdwijnt.
„ De lantheer, by gebreck van voêr en klaver quijnt".

Inwijding van het Stadhuis.

Ik twijfel echter of ook hier by Vondel niet een drukfeil ingeſlo-

pen zij. Doch, zoo het daar is, vind ik 't Schildery boven alle uitdrukking ſchoon, en onverbeterlijk.

Bladz. 43.

Niet anders is 't met ons, enz.

In den Vijfden Zang vindt men nog een hier toe betrekkelijk voorbeeld, ten aanzien van door prikling te ſterk uitgelokte ſlijm en gal, met oogmerk van ontlasting ſteeds meer en meer voortgebracht. Zie bladz. 123.

Bladz. 45.

De misdaad van één lid; is 't algemeene wee.

Men zie de oorzaak hier voor, bladz. 30, en, in den Vijfden Zang, bladz. 110.

Bladz. 49.

De wijze waant zich-zelv' een garst- of tarwegraan.

Het voorbeeld is in een' onzer beroemde Geleerden bekend.

DER-

DERDE ZANG.

Bladz. 55.

Waar ben ik? Welk een nacht, omhuld met taaibre dampen, enz.

Indien de Tooneelen, hier voorgeſteld, aaklig zijn, 't is de aart der zaak, die dit meêbrengt; doch wellicht vindt men ze duiſter. Men zegge my echter, zoo de Allegorie al te duidelijk ſprak, ging dan de geheele kracht der Poëtiſche ſchildering niet verloren?

In eene zeer klare Allegorie is het onbetwistbaar, dat de Lezer te gelijker tijd aan het beeld en aan het beteekende denkt, en het laatſte hem (is het onderwerp belangrijk) wel het meest trekken zal. Wat moet dit voortbrengen? De geheele verdwijning van het Poëtisch genoegen; of ten allerminſte deszelfs verſtooring, door een geſtadig hinken van de aandacht als op twee krukken, terwijl zy zich aan geen van beide durft overgeven. — Van daar de koudheid en 't vervelende van genoegzaam alle zoogenoemde zinneſpelen op het tooneel. En ik zou volmondig van alle zeggen, hadden niet eenige Dichters onder die benoeming inderdaad gewone menschlijke *individus* voorgeſteld, die ſlechts Allegoriſche namen droegen, en dus, tot dit vak niet behoorende, daar echter ondergeſteld worden. — Wat dan? — Geene Allegorie! of, heeft men ze noodig, eene zoodanige, waarin zich, terwijl men haar leest, de beteekende zaak niet opdringt! Eene zoo-

danige, als de Mythologie der Ouden! — Edoch het geen hier voorgeſteld wordt heeft niets met de Mythologie der Ouden gemeen. — Ik beken het; maar het zijn hier bloote verſchijningen, die alle de twijfelachtigheid van een' droom moeſten hebben, zouden zy haren aart niet te buiten gaan.

Bladz. 60.

Het gillende ach en wee, het zuchten, kermen, janken, enz.

Dante, *l'Inferno, Canto III.*

„ *Quivi ſospiri, pianti, et alti guai*
„ *Riſonavan per l'aer ſenza ſtelle;*
„ *Perch' i 'al cominciar ne lagrimai.*
„ *Diverſe lingue; horribili favelle;*
„ *Parole di dolore; accenti d' ira;*
„ *Voci alte e fioche, e ſuon di man con elle,*
„ *Facevan un tumulto; il qual ſ'aggira*
„ *Sempre 'n quell' aria,*" &c.

Aldaar.

Die intreedt, legg' de hoop, voor eeuwig, eeuwig, af!

Dante, als boven. 't Geheel opſchrift by hem luidt dus, en wat lang:

„ *Per*

„ *Per me ſi và ne la citta dolente,*

„ *Per me ſi và ne l'eterno dolore,*

„ *Per me ſi và tra la perduta gente.*

„ *Giustitia mosſe 'l mio alto fattore:*

„ *Fecemi la divina potestate,*

„ *La ſomma ſapienza, e 'l primo amore.*

„ *Dinanzi a me non fur coſe create,*

„ *Se non eterne; et io eterno duro.*

„ *Lasciate ogni ſperanza, voi, che 'ntrate!*"

Aldaar.

'k Zag om my: 'k zag de koets waar in de zorgen baren, enz.

Virgilius, *Aen. Lib. VI. v.* 274, *ſeqq.*

„ Luctus et ultrices poſuere cubilia Curae:

„ Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,

„ Et Metus, et maleſuada Fames, ac turpis Egestas,

„ (Terribiles viſu formae!) Letumque, Labosque:

„ ——— mortiferumque adverſo in limine Bellum,

„ Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens

„ Vipereum crinem vittis innexa cruentis."

„ ——— ——— ——— ——— ———

„ Multaque praeterea variarum monſtra ferarum,

„ Centauri in foribus ſtabulant, Scyllaeque biformes,
„ Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
„ Horrendum ſtridens, flammisque armata Chimaera;
„ Gorgones, Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae."

En verder, *v.* 554:

—— „ Stat ferrea turris ad auras;
„ Tiſiphoneque ſedens, palla ſubcincta cruenta,
„ Veſtibulum exſomnis ſervat noctesque diesque.

Voorts:

„ Hinc exaudiri gemitus, et ſaeva ſonare
„ Verbera; tum ſtridor ferri, tractaeque catenae."

Bladz. 63.

De ontelbre zanden, enz.

Virg. *Georg. II. v.* 103.

„ Sed neque quam multae ſpecies, nec nomina quae ſint,
„ Est numerus; neque enim numero comprendere refert;
„ Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem
„ Discere quam multae Zephyro turbentur arenae;
„ Aut &c.

Bladz. 64.

Ja had ik duizenden van tongen van metaal, enz.

Virg. ib. VI. v. 625.

„ Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,

„ Ferrea vox, — — — — — —

„ Omnia poenarum percurrere nomina posſim."

En Homerus Il. v. 489:

Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόμαθ' εἶεν,

Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Bladz. 67.

In ons de zetel, 't zaad, de ontwikkling van dat kwaad,

Waar 't kranke lijf van treurt, en lijdend door vergaat.

Ons ſchuilt de dood in 't bloed, en wandelt door onze aderen, enz.

Anders Lucretius, *Lib. VI. v.* 1088, *ſeqq.*

„ Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,

„ Aut extrinſecus (ut nubes nebulaeque) ſuperne

„ Per coelum veniunt, aut ipſâ ſaepe coorta

„ De terra ſurgunt, &c.

En verder:

„ Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,

„ Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus,
„ Aut etiam ſuspenſa manet vis aëre in ipſo,
„ Et cum ſpirantis mistas hinc ducimus auras,
„ Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe est."

Bladz. 69.

— *Mooglijk zou geen pest op 't zuchtend aardrijk woeden,*
Maar 't onvervallen lijf zich-zelf voor 't ſmetgift hoeden, enz.

Alles op onzen Aardbol toont ons eene inſtorting van een vroeger en hooger bodem; alles in ons-zelven een verval uit eenen volkomener oorſpronkelijken ſtaat. Honderden hebben dit verval in het zedelijke opgemerkt, maar (men noeme het Geestdrijvery, zoo men wil!) voor my is dit zelfde ook in het lichaamlijke onmiskenbaar; en, verre van in den mensch eene volmaakbaarheid, waardoor hy zich uit een' oorſpronklijken dieren- (of den dieren nabijkomenden) ſtand zou hebben opgeheven, te kunnen vinden, zie ik in hem een verduisterd en vervallen, doch niet geheel en al uitgeroeid overblijffel van een in zijnen oorſprong hooger Wezen, der Geesten ſpeelgenoot, zijnes Scheppers onmidlijken leerling, aanſchouwenden bewonderaar, ſpiegel, en aanbidder. Zonder dit, is alles onoplosbaar, tot zelfs de overkunſtige en tevens Hemelsch eenvoudige Spraak, welke hy nooit

had

had kunnen uitvinden, en de indrukken van waarheid, Godsdienst, en deugd, waar hy anders nooit toe had kunnen geraken: Met dit, is alles klaar, verſtaanbaar, en duidelijk, en de te rugbrenging tot dien oorſpronklijken ſtaat, beide in hare mogelijkheid en moeielijkheid te begrijpen. Ik pas er de woorden van PASCAL op: „ *Pour moi j'a-* „ *voue, qu'auſſi-tôt que la Religion Chrétienne découvre ce principe, que* „ *la nature des hommes est corrompuë et déchuë de Dieu, cela ouvre les* „ *yeux à voir partout le caractère de cette verité. Car la nature est telle,* „ *qu'elle marque partout un Dieu* (zeggen wy, meer bepaald, UN ÉTAT) „ *perdu, et dans l'homme et hors de l'homme.*"

Wanneer men begint zich op 't innige der Taal toe te leggen, koomt men zeer natuurlijk op het ſpoor van HERDER en MICHAËLIS; maar belachlijk worden hunne onderſtellingen of inductien voor die dieper heeft doorgedrongen. Ik zeg dit op grond van eene bijna veertigjarige beoefening van dit vak, welke my getoond heeft, dat tot heden, noch de taal, noch het letterſchrift recht gekend zijn geweest, daar niemand tot nog opgemerkt heeft dat in beide niets willekeurigs, niets conventioneels ten grond ligt, en beide noodwendig, van 'smenſchen eerſte aanzijn af, hem bekend moesten zijn: waarom zy ook beide *à priori* te demonſtreeren zijn. Klinkt dit in het oor van iemand, nog *paradox*, en hangt hy nog aan de valſche onderſtellingen van overeenkomst, van overgang van voorgewende hieroglyfen

tot letterſchrift, (tegenſtrijdigheden met het gezond verſtand zoo wel als met de geſchiedenis) hy vermete zich niet over 's menſchen geest te oordeelen, want hy kent deszelfs aanleg en aart niet; en beſliſſe geen punt, dat, zoo duister het voor hem zijn moge, weldra zoo overtuigend bewezen zal zijn, dat het Nageſlacht zich verwonderen zal dat men 't ooit miskend hebbe.

Het is even zoo gegaan met de Geologie. Oppervlakkige en deels ingebeelde waarnemingen leidden BUFFON tot het beſluit van eene ſchier eindelooze oudheid van den aardbodem dien wy thands bewonen. Dieper inzichten en juister opmerkingen gaven DE LUC, DELOMIEU, SAUSSURE, en anderen, het betoog in handen, dat hy geene vijf duizend jaren halen kan. — Geve de Hemel, dat de waarachtige kennis, op zuivere waarneming gegrond, zich vermeere! Zij de naſporing van 't Fyſiſche des aardbols, zij de ware ſterrekennis, zij de aart van het menſchlijk verſtand, zij onze zedelijkheid, zij ons lichaam recht doorgrond, recht verſtaan, recht begrepen; 't zal ook hier zijn, *opinionum commenta delet dies:* en de onmiddelijke Openbaring (zonder welke de mensch niets zou weten, maar zelfs zijne Symbolſche kennis ontbeeren,) zal met die van Reden, Natuur, en Zelfgevoel inſtemmen. Tot zoo lang, ja, zal het onverſtand zich 't gezag der beſliſſing aanmatigen, en over mogelijkheid en onmogelijkheid ten aanzien van God en zijn Schepping uitſpraak doen, gelijk het de Scholas-

lastique Godgeleerdheid der vroegere dagen over de Antipoden en het middelpunt van 't Planeetgeſtel deed.

Dan. zy die hier over, of beſcheiden meesmuilen, of hartelijk uitſchateren, zullen echter, vertrouw ik, deze *tirade* in mijn Dichtſtuk nog wel, als eene ſoortgelijke, Pythagoras door Ovidius in den mond gelegd, laten gelden, *in quantum poſſit* naamlijk. Dat is, als een Dichterlijke herſenſchim. Men moet toch elkander wel iets inwilligen. Sommigen onzer verlichte geesten (en dit ſtelſel is ſedert kort, byzonder in Engeland, zeer geliefd) willen volſtrekt uit Aapen geſproten zijn; dat zy my, en die met my denken, ook onze keus geven! — Het geen ik van de noodzakelijkheid en het voortbrengen van den ouderdom en van de dood uit ouderdom in dezen onzen tegenwoordigen ſtand zegge, zal, denk ik, hun beter bevallen.

Bladz. 75.

Zoo woedt een Pentheus, door Lyéüs wraak beroerd,
Of moederſlachtig kroost, enz.

Virgilius *Aen. IV. v.* 469, *ſeqq.*

„ Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
„ Et ſolem geminum, et duplices ſe oſtendere Thebas;

„ Aut

„ Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Orestes,
„ Armatam facibus matrem et ſerpentibus atris
„ Quum fugit, ultricesque ſedent in limine Dirae."

Bladz. 76.

Of Tyrus koningin, van minnewoên aan 't blaken, enz.

Virgilius, ibid. v. 453.

VIERDE ZANG.

Bladz. 79.

U, kostbrer dan het goud, en wat het goud verguldt!

Dit is veellicht duister voor hun, die niet weten dat de Alchymisten een beginſel of ſtof wanen te kennen, te bezitten, of na te ſporen, dat het goud tot goud maakt, en dus, in den volſten en eigenlijkſten zin van de uitdrukking, GOUDENER DAN GOUD (χρυσῷ χρυσώτερον zeide SAFFO reeds) heeten mag.

't Kan zijn dat men deze Alchymistery hier als een *hors d'oeuvre* aanmerke: want wie (mag men vragen) gelooft daar nog aan? Voeg er by, Lezer: wie gelooft aan de toovery der verjeugdiging, waarvan in den Zesden Zang? — In het afgetrokkene, en beſchouwender wijze,

XIE-

NIEMAND; ik ſta het volmondig toe. Maar in de Geneeskunst, WIE NIET? Men verbloeme 't vrij voor zich zelven, de ondervinding leert het. Ten zij naamlijk een waarachtige kennis van 't menſchelijk lichaam, van leven, gezondheid, en ziekte, by genoegzame Scheikundige inzichten, en eene verkregene hebbelijkheid om over deze voorwerpen te denken, het verſtand eene betere richting gegeven heeft. Voor den grooten hoop (en helaas! in dit opzicht behooren zelfs doorgeleerde en alzins verlichte mannen daar onder) is Geneeskunst niet anders dan eene Alchymistery en Tooverkunst.

Maar wie ook van zulke vooroordeelen of wanbegrippen los zij; alle ſpel van verbeelding (en zoo zijn deze twee) is uit zijnen aart een Dichterlijk voorwerp; en wee den Poëet, die geen uitſtap, ja zelfs, die geene verdoling durft wagen!

Bladz. 84.

—— 't Lichtzinnig hoofd zich boven 't ſterflot acht,
En omkoomt in den vaag van 's levens beste kracht.

Immers was dit het lot van Paracelſus, ondanks zijn Levenselixir. Doch ook van hoe velen met hem?

Bladz. 91.

Wie offert d' eenen niet aan d' andren lichaamstrek,
En koopt den overvloed niet immer voor 't gebrek.

Ik wenschte de aandacht mijner meeste Lezeren op deze kleine waarneming wel te kunnen vestigen. Zy is niet bloot Geneeskundig waar; zy is algemeen, en haar toepasſing van den uitgebreidſten omvang in 't zedelijke.

Bladz. 92.

't Geen Natuur in donkre kamerhoeken
De levenlooze bloem als levenstroost leert zoeken.

Het is eene algemeene waarneming, dat de bloemen en planten het daglicht en de lucht zoeken, en zich derwaart keeren, zelfs met verlenging en verbuiging van haren ſtengel naar dien kant. Men houde dit derhalve niet voor een Dichterlijk toeſpelen op de Zonnebloem, als die

„ Vertitur ad ſolem, mutataque ſervat amorem,"

zoo Ovidius 't uitdrukt.

Bladz. 93.

Wat zoekt ge aan vluggen geest, of prikklend dampzout, heul,

Of

Of waant in 't laauwe vocht —— —— ——
Het kwijnend vuur der ziel tot nieuwen gloed te ontvonken.

En waarom zoekt, waarom waant men dit? Het is om dat men ſpanning en prikkling met verſterking verwart. Zie beneden bladz. 118, en vooral 127.

Bladz. 95.

't Zij verr' dat toornen, wraak, of dierelijke lust,
By de ARTSENY DER ZIEL *zijn fiere borst ontrust'!*

Men herinnert zich, dat de Boekery van Koning Ozymandyas van Egypten (de oudſte, my, in dit oogenblik ten minſte, bekend) het Opſchrift voerde van:

ARTSENYWINKEL DER ZIEL.

Bladz. 96.

De ſpijt der ſtoornis van uw geestbeſpiegelingen?
De ſpijt, dat 's lichaams zwakte uw' yver wederſtaat, enz.

Gelukkig, die deze ſpijt en te loorſtellingen nooit beproefde! By de-

deze haalt geene der kwellingen, die ik heb leeren kenneu. Zelfs de lichaamlijke honger niet, van wier gevoel zy anders veel heeft.

Aldaar.

Of is 't de woeſte vlaag des hoogmoeds, tuk op pralen;
De rustlooze angel van het ijdle roembehalen;
De ſmart, enz.

Wat te loor geſtelde hoogmoed, nayver, en dergelijke lagere driften te weeg brengen, is zeer algemeen. Hoe zy met waarachtige zucht tot kennis ſamenparen, is moeilijk te beſchrijven voor die het algemeene *Amalgama* van de eigenliefde (waar door alles in ons ſamenſmelt) niet wel leerde kennen. Doch, helaas! wat heb ik geen lieden van geest en geleerdheid door deze hartstochten geſlingerd gezien! Mijn Vertoog over de ROEMZUCHT, in de *Dichterlijke Handſchriften* by UYLENBROEK geplaatst, is mede aan deze waarneming (die my toen in hooge maat trof en verontwaardigde) zijnen oorſprong verſchuldigd. — Ik maak er hier gewag van, om by jongelingen op de overdenking van het daarby voorgedragene aan te dringen. Nayver is toch een ſterke prikkel, en wordt uit dien hoofde in de opvoeding zoo algemeen, en dikwijls zoo roekloos, aangezet! — Maar kunnen wy er buiten? — Neen, even weinig als wy in 't Fyſieke buiten de koorts kunnen. Wenſchelijk ware 't, dat de Arts in zijn macht had

haar

haar te geven; maar had hy dit, hy zou kwalijk doen, haar altijd in 't lichaam te brengen.

Bladz. 97.

Wat zijt ge? Een Tantalus, die telkens aan zijn lippen
Het vocht, waarnaar hy dorst, rampzalig ziet ontglippen.
Een Sizyfus, gedoemd tot wentlen van den ſteen.

Zie daar, wat de beoefening des verſtands tot het wanhopigst lot der wareld moet maken, wanneer er geen uitzichten op een' anderen ſtand, dan dien wy hier in het vergroofde en verbasterd lichaam bekleeden', levendig zijn.

Bladz. 98.

Zijn 's levens vreugde voor u vatbaar? enz.

Ieder gevoelt veellicht niet even zeer, dat deze ſchildery niet in 't wilde, maar naar het leven-zelf gemaakt is. — Gelukkig, wiens hart er zich niet in herkent!

Bladz. 100.

Waar, waarom 't peinzend hoofd niet van zich-zelf gered?
Of, zoo 't onheelbaar waar, voor 't derde jaar verplet?

Want toen reeds was, in de daad, de kwaal by my gevestigd, ſchoon noch ik, noch iemand haar herkende. Men herinnere zich ſlechts het weinige, daar van in mijn Naberícht aangeroerd.

Bladz. 101.

Op dat de onnoozle mensch verlokt wierd door den ſchijn,
Om wijs, zich-zelv' genoeg, en God gelijk te zijn!

Zeer opmerklijk is het, dat deze trek, dat naar ἀυτάρκειαν trachtend Stoïcismus, ieder ſtervling zoo eigen is. Ik zou byna hier wederom aan den Polypus denken, zoo de Kantiaanſche plak van zekeren Hoogleeraar het veroorloofde. —

Bladz. 102.

Te recht! de Harmony, die 't groot Heelal regeert,
Die ziel en lichaam ſtemt, wordt, ſtrafloos niet, verkeerd.

Is er één beginſel, buiten dat van de algemeene Harmony, waaruit wy de plichten jegens ons-zelven als volkomen plichten, of (zoo men 't thands verkiest te noemen) wier vervulling van ons geëischt kan worden, geregeld en juist kan afleiden? Ik vraag dit den Hedendaagſchen Moralisten en Leeraars van 't Natuurlijk Recht. Niet zoo zeer om hun andwoord te hooren (ik weet dit vooraf uit hunne be-

gin-

ginſels), als wel, om hun aanleiding te geven, van na zoo veel *grübeleien* in de Metaphyſiek des Rechts (die met al wat daar goeds uit ontſproten is, echter nog 't ware punt niet geroerd hebben), daar nog eens op te denken. — Waren onze beste tegenwoordige Wijsgeeren zoo gelukkig in het opbouwen als afbreken, wy zouden vrij wat vorderen. — Doch wel mag men met Cicero zeggen: *Quid non ſit, citius, quam quid ſit, dixeris.* En met dit zelfs, is alreeds meer gewonnen, dan wellicht zy, die met hun afbreken iets anders in de plaats beoogen te ſtellen, zich kunnen verbeelden.

VIJFDE ZANG.

Bladz. 110.

't Minſte deel baart algemeene kwelling,
Strekt door zijn drukking, door zijn' invloed, door 't verband,
Door 't zenuwweefſel, door de vloeiſtof daar 't van ſpant,
Het afgelegenſt-zelf in werk en werkvermogen.

Men vergelijke den Tweeden Zang, bladz. 45.

Aldaar.

Wien de ijdle mom bedrieg', wy zien de ziekte in 't hart.

Waarom? — Om dat wy hier geene Ziekte behandelen, dan in

welke dit de oorzaak is. De overigen behooren niet tot ons Dichtſtuk.

Bladz. 112.

De geesten op te wekken,
Is doodlijk; ô geeft rust aan 't zwak en lijdend deel, enz.

Men zie den Tweeden Zang, bladz. 43.

Aldaar.

Natuur ſpreekt in u door vermoeinis. Haar vermanen
Is Godſpraak.

Zie den Eerſten Zang, bladz. 15 en volgenden.

Bladz. 113.

Ach! minder wordt de geest, die klaar, die zuiver denkt,
Door wat de Wiskunst diepst, wat ze edelst heeft, gekrenkt;
Min lijdt hy door 't geheim der zielkunde in te boren,
Dan nietig nieuwsgerel of wartaal aan te hooren.
Verga 't onnut geklap! enz.

Ach, wisten ledige herſenen, hoe zy een' kranke, die met orde en

en doel gewoon is te denken, en voor wien zulk denken een behoefte is, met hun geklap op den pijnbank leggen!

Bladz. 117.

En 't uiterst middel is een nieuwe bron van kwaad.

Vraagt men, wat dit uiterst middel zijn moge? Het zal, of de Opium, of de Aderlating zijn; beide in dit geval (waar oppakking [*congestio*] van bloed, en deze zonder volheid [*plethora*]) plaats heeft, oorzaken van nieuw leed, en zeer bedenklijk.

Bladz. 119.

Neen, 'k wederſpreek u niet, verheven Mahomed!

Men weet, dat Mahomed zeide, dat het gebruik van wierook en de omhelzing der vrouwen hem moediger in den ſtrijd en vuriger in 't gebed maakte. Ik geloof niet, dat een rechtſchapen man ooit anders heeft kunnen ondervinden; maar eene ongeregelde jeugd en onrijpe of onzedelijke lichaamsverkrachtingen verwoeſteden, ſedert lang, het leven en levensgenot aan duizenden. — En dezen oordeelen dan wat een Dichter, een Mahomed, in het vol gevoel van zijn hart, uitſtortte? — Ja, gelijk de Boileaus de Taſſoos, de Merciers Homerus, en de Jean-Jaques-Rouſſeaus de Grotiuſſen.

Bladz. 123.

Natuurlijk! 't Prikkien trekt de vochten telkens aan.

Men vergelijke den Tweeden Zang, bladz. 43.

Bladz. 124.

Vermijdt de prikkling der metalen; hachlijk wapen!

Men begrijpt, hoop ik, dat ik dit niet aan den kundigen Arts zegge. Ik zegge 't den kranken, wien men ſomwijlen Duitſche Recepten (de Duitſchers waren van ouds liefhebbers van *Chemicalia*, en zy zijn het nog, ſchoon nu alles by hen met plantvergiften, als Belladonna, Cicuta, Hyoſcyamum, genezen moet worden,) aanprijst. En in allen gevalle heb ik, na zoo lang een verblijf in Duitschland, dubbele reden, de omzichtigheid met Mineraalmiddelen aan te raden; en vooral, aan te raden, dat men ze niet *uit weelderigheid* (gelijk ik hier zegge) gebruike of toediene.

Bladz. 127.

Verſterking is geen ſnel, geen oogenbliklijk zwellen
Des vezels, enz.

Deze plaats beveel ik aan de aandacht der genen, die altijd verſterking zoeken. Men dient toch te kennen het gene men zoekt; en niet allen hebben er een genoegzaam denkbeeld van.

Bladz. 129.

Gy, eedle Oranjeſchil en friſcke Oranjebladen!)

Voor my-zelven, zoo wel als by anderen heb ik onvergelijkelijke baat gevonden in 't gebruik der oranjebladen, met eenige lauwrierbladen daar onder, in de plaats van thee, en op gelijke wijze als deze, gedronken. Sommigen voegen er de Valeriana by. Ik heb er niets tegen.

Bladz. 129.

Zoo dra 't gevoelig brein uw prikkel ſlechts verdraagt, enz.

Den onbeſchrijflijkſten graad van het hier aangeroerd uitwerkſel van het te onpas gebruikte ſtaal heb ik zelf in mijn vroege jeugd ondervonden, wanneer my een middel van het toen uitgekomen *Donum Chemicum* van Loofs werd opgedrongen, het geen toen als een ſoort van panacee, waaraan men een' Mercurialen aart onderſtelde, in taaiheid van vochten en daar meê gepaard gaande *cachexie* en zwakheid werd aanbevolen, maar by onderzoek naderhand bleek een bloot Martiaal te zijn.

ZESDE ZANG.

Bladz. 136.

Geen Arts, wien 't lijdend hart voor ware redding dankte,
Die immer in 't beſtek van zijn genezing wankte!

Zie daar wat het zij, 't geen de ware Geneeskunst de *indicatie* noemt. — Doch, waar ik in mijne omwandeling rondgedwaald heb, nergens byna heb ik buitenslands Artſen gevonden die niet

in 't beſtek van hun genezing wankten.

In tegendeel, daaglijks nieuwe voorſchriften, telkens van tegenſtrijdigen aart en werking, naar mate de toevallen, door 't eene middel verwekt, tot het andere ſchenen te noodzaken; daaglijks een ander *ſymptoma* waar men tegen arbeidde, enz. enz. (een waarachtig Geneeskundige kan het overige licht raden,) zie daar wat ik zag. En dus werd alle geregeld beloop in de ziekte, alle *criſis*, alle *prognoſtica-zie*, verloren, verſtoord, en onmooglijk gemaakt; en de Natuur bezweek onder de geweldadigheden die men haar aandeed, tot zy, overmeeſterd, niet door de ziekte (die ſomwijlen niet veel te beduiden had, en, aan zich-zelve overgelaten, in weinige dagen haar oorſprong had weggenomen) maar door de geneesmiddelen, het eindelijk na lang tegenworſtelens opgaf. — En zoodanige Artſen waren in den ſmaak, werden gezocht, en toegejuicht! Dit droeg in het byzonder den naam

van

van Brownianismus in Duitschland, en won meer en meer veld. — Wat heb ik my ſomwijlen moeten ſchamen over de Conſultatien van eerſte Koninklijke en Vorſtelijke *Leibmedici*, zoo zy heeten en deels waren! — En, hoe vele jongelingen van hoop heb ik niet op deze wijze zien omkomen! Hoe vele aanzienlijke geſlachten van afkomst beroofd! Mijn hart bloedt by de herinnering.

Bladz. 140.

Zie daar wat damp vermag, die 's lichaams hol beſluit!

„ Sic et membra ſolent auras includere venis
„ Quae penitus merſae, cum rurſus abire laborant,
„ Verberibus rimantur iter" &c.

Dus Petronius in een *Fragment*. — Maar zou hier niet in de derde regel *murmuribus* te lezen zijn? — (*Fit clauſo gurgite murmur*, zegt Virgilius.) Dan, het is hier de plaats niet, om dit te onderzoeken.

Bladz. 142.

't Zij zachte ſtroking met de levenwarme hand
——————— *den huid uit d' onbeweegbren ſtand*
Verwrikke, en rimpel'.

Door een drukfeil ſtaat in den text *ſloking* voor *ſtroking* gedrukt;

waarop men gelieve verdacht te zijn. — In 't byzonder heb ik in Duitschland eene buitengewone handigheid waargenomen in het wrijven en tot rimpeling brengen van het geſpannen lendendeel van de buik, vooral in kinderen, die van opzetting van winden leden.

Bladz. 143.

't Zij dat dit prikklend vuur de ſpierkracht feller wekt;
't Zij dat verlies van vocht in de uitgerekte vaten
Der veezlen ſtijfheid breek, om werking toe te laten.

Het een en ander koomt hier ongetwijfeld ſamen, en ik wenschte geen van beide uit te ſluiten, doch het afleiden van vocht is zekerlijk (bedrieg ik my niet) in dit geval het eerſte dat in aanmerking koomt, en de grond van het andere.

Aldaar.

Het vuur in 't ingewand,
Gemaald met vlek by vlek, in 't purper zwart gebrand.

Deze uitwerkſels van de Opium in ontſteking der ingewanden zijn by de opening der lijken te dikwijls waargenomen, en SYDENHAM heeft daar reeds voor gewaarſchouwd. — Doch leest men dien nog?

Bladz.

Bladz. 144.

Misleidend flikkren van de Eubeesche strandrotstoren, enz.

Vondel, Palamedes, V Bedrijf:

„ De Vader Nauplius, bedroeft in zyne ziel,
„ Zal op de Eubéër kust de wederkomst der Greecken
„ Zoo ras niet riecken, of hy laet een toorts ontsteecken,
„ En licht in zee van 't slot, dat, steil en hoogh gebout,
„ Op 's berghs verheve kruin, van wederzy beschout
„ Een bare zee, wier diepe en holle watren woelen,
„ D'Eilanden allesins en vasten gront bespoelen.
„ De stuurliên van de vloot, verleit door deze toorts,
„ Zich geven derwaert aen, daer ze al te zamen voorts,
„ In plaetse van den noot en lijfsgevaer t'ontslippen,
„ Vervallen in 't gedruisch der Kaphareesche klippen,
„ En 't luidende gehuil van dien verbolgen vloet,
„ Die stadig barnende op de blinde klippen woedt.
„ Daer houdt gerechte Wraek d'outrampeneerde schepen
„ Bezet, door rots en plaet, als van haer hant gegreepen:
„ Of met een' dijck bewelt van zant, dat hallef drijft,
„ En by gebreck van vloet, heu sloopt en stukken wrijft:
„ Of achter driftig, voor, gestrant op harde kaien:

„ Of

„ Of ſtootze aen ſplinters door den draeiſtroom, in het zwaien.
„ De zeeliên vloecken d'onherbergelijcke ree,
„ En haeten 't drooge lant, en roepen om de zee". enz.

Zie daar, wat Poëzy heeten mag. Wie in deze verzen aan eenige kleinigheden hangen blijft, en niet verrukt uitroept; *dit 's ſchoon*; die leze de mijnen niet! Altijd vallen my de woorden van Eumolpus by Petronius in: „ *Caeteri aut non viderunt viam qua iretur ad carmen*, „ *aut viſam timuerunt calcare.*" (Men vergelijke Senecaas *Agamemnon.*)

Inderdaad, men moet het bekennen, in ſpijt van onze roemzuchtige en, als het op ſtoffen aankomt, zoo ruimſchoots zeilende Eeuw, en met de volkomenſte uitſtorting van 't hart, roep ik 't uit in de eigen woorden van den kundigen Schrijver der gekroonde Prijsverhandeling over de vorderingen en verachteringen der Nederduitſche Dichtkunde gedurende de Achttiende Eeuw, by de Hollandſche Maatſchappy van Fraaie Kunſten en Wetenſchappen, den Heer JERONIMO DE VRIES, wien beide de Nederduitſche en Oude Klasſiſche Poëzy in het bloed zitten: „ Een tweede VONDEL is my nog niet voorgekoomen; en wie „ toch zou zich aan hem gelijk durven verklaaren? — De Achtien- „ de Eeuw voorwaar zal hem in den kring zijner vernuften te vergeefs „ zoeken." — Maar zal dan de nieuw ontluikende Negentiende dat wonder voortbrengen? Ten minſte moet er meer waarachtig aanſchou-

wend

wend gevoel voor het ware ſchoon, minder hypothetiſche en arbitraire Theorie, en (dat men dit niet vergete!) die rijke bewatering van een' alles vruchtbaarmakenden ſtroom, waar van ons de zelfde Petronius ſpreekt, en die zelfsvereeniging met de heerlijke voorbeelden der Oudheid, waar door men niet nabootst of navolgt, maar herteelt wat zy voor ons hervoortbracht, in de zielen der Dichters, of van die het zich verbeelden te zijn, overgaan, en (mag ik 't dus uitdrukken) de geheele Poëetiſche Athmosfeer die men ademt, veranderen; doch hier naar ſtaat, immers tot noch, de wind niet.

Bladz. 146.

Ach! purperplasſen, die mijn ouderdom betreurt! enz.

Niemand is grooter voorſtander, dan ik, van de aderlating. Maar wat haar misbruik zij, heb ik boven alle maat ondervonden, en zelfs is zy my tot eene doorgaande behoefte, en gedurige toevlucht in alle ſoort van lyden geworden.

Bladz. 148.

Veeleer
Zou 't licht van 's Hemels pool zich domplen in het meir,
De woeſte Hemeldraak beerin en wagendrijver
Vervolgen door het nat, enz.

Huy-

HUYDECOPER, in zijne Proeve van Taal- en Dichtkunde, geeft zich veel arbeids om dezen Hemeldraak (door VONDEL in Ovidius III. Boek v. 56, *ſlang* genoemd) zoo van de *Hydra*, als van de *ſlang des ſlang-betemmers* te doen onderſcheiden; en hy neemt de moeite om ten dien einde eenige verzen van MANILIUS over te zetten. Die lust heeft, twee ſchoone plaatſen, door, ik zal niet zeggen volſtrekt ſlechte, maar ondichterlijke en zwaarmoedige verzen, ontluisterd te zien, ſla 't genoemde werk op, I Deel, bladz. 436 en 437 van de Uitgave des bekwamen VAN LELYVELDS. Zonder praalzucht, geloove ik den genen die het oorſpronklijk niet vergelijken kunnen, tot mijne Maniliaanſche Naamlijst der Geſtarnten (want anders is zy niet, en voor hooger koomt zy niet t' ſcheep) te mogen verwijzen, die onder den tytel van *Starrenkennis* eene plaats in mijn Mengelpoëzy bekleedt, doch welke (men gelieve 't in 't oog te houden!) juist geene overbrenging van het Latijn ten doel had.

Meer had de goede HUYDECOPER aan zijnen Lezer verdiend, hy die het zoo wel meende, die zoo rijk van belezenheid was, zoo veel ware Dichtkunst had (hoe zeer dan ook van een' bepaalden aart), en aan wien, ondanks zijne in alles heerſchende Sofistery, onze taal meer verplicht is, dan zijn grootſte bewonderaars, by wie zijn gezag voor bewijs en zijne uitſpraak voor hemelval geldt, of gevoelen of weten; indien hy in plaatſe hier van, ſlechts weinige regelen later, VONDELS war-

wartaal ontwikkeld en te recht gewezen had, daar dees, niet begrijpende dat by de Ouden, het Tooneel met het ophalen van 't gordijn gesloten, met het neêrvallen geopend werd, de geschilderde beelden van 't valdoek voor Tooneelisten neemt, en dus de Spelers als by de hairen van onder den grond, op het Tooneel doet sleepen. Doch de oudheidkennis zat in die dagen zoo heel dik niet op onze Poëten. Wy hopen dat het, met de algemeene Verlichting, nu beter zij. — Zie hier VONDELS uitdrukking: III B. v. 111.

„ Dus komen op het feest de tooneelisten boven,
„ Zoo dra de Schouwburgh het tapijt heeft opgeschoven,
„ Met geen onaangenaam gevolg. Eerst aangezicht,
„ Dan de overige leên en voeten in het licht,
„ Tot datze op 't hoogh tooneel stant houden voor onze oogen."

Ovidius heeft:

„ Sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
„ Surgere signa solent, primumque ostendere vultum,
„ Caetera paullatim; placidoque educta tenore
„ Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.

Dat is:

Dus rijst, als voor 't Tooneel het doek wordt opgetogen,
Het beeldwerk lieverlee voor 's volks verwonderde oogen,
En, klimmende uit den vloer, heft hair en schedeltop,
Wat later, hals en borst, met langzaam steigren op,

Om

Om eindlijk gants ontrold, op d'onderrand te ſtappen.

Inderdaad, niets kan duidelijker zijn, noch volkomener overeenſtemmen met het oprijzen der gewapenden uit de aarde, voor Cadmus:

—— Naauwlijks dreef zijn hand de ploegſchaar door de klont,
En ſtrooide 't menſchenzaad, de tanden, in den grond,
Of, (ongelooflijk ſtuk!) men ziet de kluit bewegen,
En rijen lanſenſtaal ten voren uitgeſtegen;
Dan vederbosch by bosch op ſchitterend helmet;
Nu hals en ſchouders, van de harnasplaat omzet;
En armen, toegerust met zwaard en beukelaren,
Daar de oogst in krijgers rijst, in plaats van korenairen.

Of liever, hooren wy VONDELS verzen, die altijd een rondheid en eigen' natuurlijken zwier hebben, waar niemand nog by kon.

„ De helt, haer woort getroost,
„ Gehoorzaemt, ſlaet den ploegh in 't lant op haer beveelen,
„ En zaeit den draeketant om menſchen aen te teelen.
„ Terſtont begon de klay te leven meer en meer,
„ En (wie gelooft dit?) uit de vore krijghsgeweer,
„ Te groeien, ſtrax hierna ook ſchuddende helmetten,

„ En

„ En hellemkammen, die zich in ſlaghorde zetten,
„ Toen ſchouders, borſten, en de vreeslijke oorlogszwarm,
„ Een teelt van mannen, met den beuklaer aen den arm.
„ Dus komen op het feest de tooneelisten boven," enz.

Ongelukkig kende VONDEL geen' anderen Schouwburg dan den Amſterdamſchen, en dit maakte hem de Latijnſche gelijkenis onverſtaanbaar.

Bladz. 151.

En de aftrek van het bloed door 't warme waterbad.
Naar voet of handen.

Na 't geen ik, vooral in my-zelven (en ik kan er nog een enkel voorbeeld byvoegen), van het uitwerkſel der voetbaden in zeer aandoenlijke geſtellen ondervonden heb, durf ik byna deze plaats niet onaangeroerd voorbyſtappen. Men leze, drie regels te rug gaande:

't Is hier, dat prikklen op de buitendeelen geldt.
De bladertrekking, die op nek of ſchouderbladen
Het hoofd ontlasten kan, van vochten overladen;
Of 't warme handbad. Want het wonderbaar verband
Van 't vaatgeſtel des breins met dat van 't ingewand,
Te aandoenlijk voor 't gevoel der voetplantwarmte en koude,

Bedroog wie te onbepaald aan 't voetwed zich vertrouwde
(Dat mooglijk zuisling ſchiep, die tot verbijstring ſteeg),
Of hulp by d' omſlag zocht van 't gistingwekkend deeg.
't Is hier geene ijdle vrees; ik zag uit kittelingen,
Te zwak om dienst te doen, het hevigst leed ontſpringen;
Het ſlechts getergde kwaad, als ware 't, aangezet;
Ja, onder 't wicht des leeds verſtand en geest verplet;
En de aderoopning dan het eenigst ter verlichting,
Dat ſtuip of dolheid weerde of brein- en vliesbrandſtichting.

Bladz. 154.

Beroerte, wen zich 't brein als van een vreemd geweld
Voelt ſaamgedrukt door 't bloed dat in zijne aders zwelt, enz.

Lucretius Lib. III. v. 466:

„ Gravi lethargo fertur in altum
„ Aeternumque ſoporem, oculis nutuque cadenti:
„ Unde neque exaudit voces, neque noſcere vultus
„ Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
„ Circumſtant, lacrymis rorantes ora genasque.

Bladz. 161.

Haar doel is edel, ja! De tederſte van driën
Is moedigst en gereedst.

Ovidius, *Metam. Lib. VII. vs.* 339.

„ His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima est."

Bladz. 162.

——— „ *Snavelbeen en afgeplukt gevleugelt'*
Van kraai en vledermuis enz.

Metam. Ib. v. 268.

„ Addit et exceptas Luna pernocte prüïnas,
„ Et Strygis infames, ipſis cum carnibus, alas; ——
„ Vivacisque jecur cervi; quibus inſuper addit
„ Ora caputque novem cornicis ſecula paſſae.

Vergelijk v. 320.

Voor 't overige, men ziet licht, dat ik in 't verhaal Ovidïus niet gevolgd ben. — Men raadplege Apollodorus, en Hyginus, en late my 't Dichterlijk recht van eigen verbeelding. — Ware mijn geheugen onvervallen gebleven, ik had wellicht mijnen Poëtiſchen voorganger getrouwer op den voet getreden. Dit is een genoegen, dat men zich

niet weigeren kan, wanneer men zich eene ſchoone plaats duidelijk herinnert. Maar een boek op te ſlaan, om er iets uit te ontleenen, 't geen niet reeds in onze denkbeelden zoo onaffcheidlijk ingeweven is, dat het er uit voort ſchijnt te vloeien, dit ware wel het meest Antipoëtiſch vergrijp, dat men zou kunnen begaan, en de ware weg om niets goeds voort te brengen.

Bladz. 163.

En zuchtend nederzeeg op zijner kindren graf.

Ja, dus was 't beſtemd:

'k Moest hier uit zoo verre ſtreken, uit een afgelegen volk,
'k Moest hier door de woeste baren, over ſtroom en waterkolk,
'k Moest hier ſlechts het zand gaan zoeken, dat uw lijkjen dekken mocht!
Hier uw asch een graf te ontſluiten, dit was alles wat ik zocht!
'k Moest mijn Vaderland hervinden om te ſterven op uw graf!
'k Was uw doodkist, dierbaar wichtjen, dat dit Vaderland my gaf!
't Was uw doodkist —! Groote hemel! ô vergeef eens Vaders hart
Wat het opwerp', wat het ſmoore, in de wanhoop van zijn ſmart!
Ach het harte van een' Vader — God, gy kent, gy ziet het door!
Waar waar is hy, die zijn kinders, en zijn reden niet, verloor?

Doch

Doch ik zal mijnen Lezer niet meer van dit Treurlied, ſchokkend zoo er een is, afſchrijven, waar in niets dan de loutere en troostlooze droefheid zich uit. — Mijn Dichtkunst, ik ſnikte 't den Koning nog onlangs toe (hem, die op onze Vaderlandſche Poëzy zoo veel prijs ſtelt!) by gelijke hartwonde, en ik mag het hier nog byvoegen, om te eindigen, gelijk ik begonnen heb.

Mijn Dichtkunst is gevoel, is onbedwongen ſchreien.
Sints lang heeft ze, in den rouw mistroostig neêrgebukt,
Het praalziek kunſtſieraad van hoofd en borst gerukt;
En knikkende ouderdom, aan krankten prijs gegeven,
Mijn' heeſchen gorgeltoon in d' ademtocht doen beven,
Mijn oog verduiſterd, en in 't uitgemergeld hoofd
Het tintlend vonkjen der verbeelding uitgedoofd.——
Laat andren 't lieve wicht met Cherubsvlerkjens ſieren,
Het graf, waar ik op zwijm, bekranſen met lauwrieren,
Het zieltjen hemelwaart verzellen door de lucht,
Van Englen onderſteund, verwelkoomd in zijn vlucht;
Zijn' ſchedel van den glans der ongeſchapen ſtralen
Zien ſchittren met een pracht, waarby geen ſcepters halen,
En bieden u den groet van 's wichtjens lieven lach,
Daar 't in den gloed verdwijnt van 's Hemels hellen dag,
En hier zijn' Heiland, daar zijn' nagelaten panden

De handen toereikt, die van ſtarrenflonkring branden.
Helaas! ik wenk hun toe, maar ſtomme ſmart-alleen
Is alles wat my bleef in mijn rampzaligheên.

Helaas!

—— *Tranen . . .? Zijn er die als tranen van een' Vader?*

Voorzeker neen! En de ongelukkige houdt zoo vast aan het weinige dat hem aan de aarde verbindt! Hoe dan, aan zijn kinderen?

ô Zoo ik my de oogenblikken van dat verlies nog herinnere! Ik kan het niet; doch mogen eenige Coupletten uit mijn' jongſten Geboortegroet aan myne Egade, hier volſtaan.

Ach! wat had dees ſchokkende Aarde
Nog voor u of my van waarde,
Dan een eenzaam plekjen grond,
Waar wy leefden voor ons beiden,
Van een wareld afgeſcheiden,
Die voor ons niet meer beſtond?

Waar wy ſtorm en leed vergaten,
't Schamel brood der onſchuld aten,
Met het dankbaar oog op God!
Lieve telgjens zagen groeien,

En

En den zegen nedervloeien,
Zonder kommer voor ons lot!

Waar ons de arbeid onzer handen,
't Lachjen onzer liefdepanden,
's Harten rust by eenzaamheid,
's Levens nooddruft mocht doen ſmaken,
En het traantjen dierbaar maken,
Dat gevoel van weldaad ſchreit!

Ach! dit had ons 't ydel harte,
Als het eind van zoo veel ſmarte,
In een' zoeten droom verbeeld!
Leyden, 't ſtil en vredig Leyden,
Zou ons zachte rozen ſpreiden;
Alle jammer was geheeld!

Wy herademden (ô Hemel!)
Van het wereldlijk gewemel,
In der zanggodinnen ſchoot.
Ach! de voorboô allen lijdens
Stoort den ſchemer diens verblijdens,
Lieve Alexis, door uw dood.

'k Zwijm van weedom. In uw armen
Voelt mijn boezem Gods erbarmen;

'k Heb uw troost, ik lij en leef.
Lieve! ja, mijn ziel wil hopen: —
Maar een vonk moet Leyden ſlopen,
En neemt alles wat my bleef.

Waar nu, ach! waar heen gevloden?
Die geen ſchuilplaats by uw dooden,
Dierbaar Leyden, beuren mocht —
Die uw bloedig puin doorzweven,
En niet danken kon voor 't leven —
ô Waar vindt die ademtocht!

Hoe! het middelpunt der plagen
Waar ik 't bloeien van mijn dagen
Vijftien jaar verwelken zag;
(Afgrond van herinneringen,
Die my hart en keel verwringen)
Dit mijn toevlucht, Hemel, ach!

Doch ook daar leert Godbetrouwen
't Christlijk harte moed te houen.
Geef ſlechts rust, genadig God! —
Rust? — Ach rust in 't helſche woelen . . .!

— — — — — — — —

Zalig, die op holle rotſen,
By des afgronds dompig klotſen,
't Hoofd mag duiken in haar kloof!
Die en wind en ſchorre meeuwen
Om zijn peuluw heen hoort ſchreeuwen,
Voor den Haagſchen ſtraatkreet doof!

Zalig, die met kraai en wolven,
Van de winden, van de golven,
Voedſel vraagt, of honger lijdt:
Geenen vijand dan de gieren
Om zijn' ſtranddisch heen ziet zwieren,
En een nijdig menschdom mijdt!

Die zich in zijn ſtroojen wallen,
's Hemels gift niet ziet vergallen,
Noch de weldaad van zijn Vorst.
Die in vreé den Ongezienen
Met een ſtil gemoed mag dienen,
Zonder wreevel in de borst!

ô Mijn waarde, dat wy 't mochten!
God ons leven wou verknochten,
Aan dat eenig, eenig goed!

Maar,

Maar, ô neen, wy moeten treuren,
En ons eigen hart verſcheuren!
Drinken tranen! ſchreien bloed!

Ja, het uitzicht is verloren,
Dat mijn Grijsheid ſcheen beſchoren,
Op een troostvol avonduur:
In een nietig, werkloos kwijnen
Moet mijn levensdag verdwijnen,
Altijd ſomber, altijd guur.

Ja, hy mag geen rijpende airen
Van zijn' zonneſchijn zien gaâren
Door een dierbaar Vaderland.
Treurig zinkt hy in de kimmen,
En de hoop van zijn ontglimmen
Ligt verſtrooid in 't barre zand.

't Luttel van dat geestvermogen
Dat my 's Hemels mededogen
Ons ter redding overliet;
Daar ik 't vreedzaam brood van wachtte,
(Hartverſcheurende gedachte!)
Ach, dat alles is te niet.

'k Voel my, nutloos pak der aarde,
(Horzel in Gods honinggaarde)
Ieder beet op 't harte gloên.
'k Moet, voor nooddruft, ſteenen zwelgen,
'k Moet en u, en onze telgen,
Ach! met bloote giften voên.

Zoo, zoo jaagt men — uit meêdogen?
Neen, verachting voor zijn pogen —
't Nutloos ploegpaard in de wei:
Laat hem, voor een dienſtrijk zweeten,
Zich de dood in 't klaver eeten.
'k Voel die weldaad, ja, en ſchrei!

Ach! daar wring ik dan de handen,
Knars en ſla verwoede tanden
In de ſponde van mijn bed:
Roep tot God met angſtig kermen:
Maar geen uitkomſt, geen ontfermen!
Maar geen Almacht meer, die redt!

Dan met mijne ramp beladen,
Zie ik u in traden baden,
En die tranen...! ô mijn hart!
Ja, die koken my en branden

In het holst der ingewanden,
En verdubbelen mijn ſmart!

Zag ik daarom jeugd en krachten
In de ſtrengſte vlijt verſmachten,
Dat mijn vroegvergrijsde hoofd
Neêrgebogen van zijn kwalen,
Eerloos zou ten grave dalen
Van zijn hoogſte doel beroofd!

Dat ik aan de later Neeven
Niet een duurzaam blijk zou geven
Dat ik eens voor hun beſtond!
Hun ten nut een leven endde,
Dat geen ander doelwit kende,
Dan waar God my toe verbond!

EINDE.

A SON EXCELLENCE,

LE MINISTRE DE L'INTÉRIEUR.

MONSIEUR!

Le désastre de la ville de Leyde me touche au delà de toute expresſion. A peine rentré dans mes foyers, accablé par l'infortune, et n'ayant presque (*) *quoique ce ſoit que je puiſſe appeller mien*, je ne saurois cependant rester spectateur indifférent des efforts généreux de tout ce qu'il y a d'ames compatissantes dans la patrie. Permettez donc, Monsieur! qu'au lieu d'or et d'argent, je dépôse en vos mains un poëme en ſix chants que je viens de terminer, que j'ai dedié a l'université de Leyde, et dont j'abandonne le produit pour le soulagement de cette ville malheureuse.

J'ai l'honneur etc.

(Signé) BILDERDYK.

La Haye
17 *Janvier* 1807.

(*) Alluſion au vers de notre Poëte HOOFT:

Wat kunt gy die nu hebt, wat uw is, nietmetal?

DRUK-

DRUKFEILEN.

In de Vooraffpraak:	*Bladz.* 1 *vers* 2.	gebrom.	*Men leze:* gegrom.
In 't Werk:	*Bladz.* 24 *vers* 13	folterend.	——— foltrend.
———	46 —— 21	lustloosheld.	——— lustloosheid.
———	48 —— 21	zic hden.	——— zich den.
———	49 —— 16	och of.	——— Och of.
———	68 —— 9 *en elders*	artzenyen.	——— artſenyen.
———	119 —— 15	Mahomet.	——— Mahomed.
———	142 —— 15	ſtoking.	——— ſtroking.